મોગ્ગલ્લાન વુત્તિવિવરણપઞ્ચિકા.

વુત્તિસમેતા.

નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

સદ્ધમ્મિદ્ધગુણં સાધુ નમસ્સિત્વા તથાગતં,
સધમ્મસઙ્ઘં ભાસિસ્સં માગધં સદ્દલક્ખણં.

અકારાદયો નિગ્ગહીતન્તા તેચત્તાલીસક્ખરા વણ્ણા નામ હોન્તિ, અ આ ઇ ઈ ઉ ઊ એ ऐ ઓ औ ક ખ ગ ઘ ઙ ચ છ જ ઝ ઞ ટ ઠ ડ ઢ ણ ત થ દ ધ ન પ ફ બ ભ મ ય ર લ વ સ હ ળ અં; તેન ક્વત્થો ‘‘ઞોનમ વણ્ણે‘‘. તિતાલીસાતિ વચનં કત્થવિ વણ્ણલોપં ઞાપેતિ; તેન-પટિસઙ્ખાયોનિ સોતિ-આદિ સિદ્ધં.

દસાદો સરા-.

તત્થાદિમ્હિ દસ વણ્ણા સરા નામ હોન્તિ; તેન ક્વત્થો ‘‘સરો લોપો સરે‘‘. ચ્ચાદિ.

દ્વેદ્વે સવણ્ણા-.

તેસુ દ્વેદ્વે સરા સવણ્ણા નામ હોન્તિ; તેન ક્વત્થો ‘‘વણ્ણપરેણ સવણ્ણોપિ‘‘

૧.૨.

પુબ્બો રસ્સો-.

તેસુ દ્વીસુ યો યો પુબ્બો સો સો રસ્સસઞ્ઞો હોતિ; તેસુ એ ઓ સંયોગતો પુબ્બાવ દિસ્સન્તિ; તેન ક્વત્થો ‘‘રસ્સો વે‘‘.ચ્ચાદિ.

પરો દીઘો-.

તેસ્વેવ દ્વીસુ યો યો પરો સો સો દીઘસઞ્ઞો હોતિ; તેન ક્વત્થો’યોલોપનિસુ દીઘો‘‘.ચ્ચાદિ.

કાદયો બ્યજના-.

કકારાદયો વણ્ણા નિગ્ગહીતપરિયન્તા બ્યજનસઞ્ઞા હોન્તિ; તેન ક્વત્થો ‘‘બ્યજને દીઘરસ્સા‘‘.ચ્ચાદિ.

પઞ્ચ પઞ્ચકા વગ્ગા-.

કાદયો પઞ્ચકા પઞ્ચ વગ્ગા નામ હોન્તી; તેન ક્વત્થો ‘‘વગ્ગે વગ્ગન્તો‘‘. ચ્ચાદિ.

બિન્દુ નિગ્ગહીતં-.

ય્વાયં વણ્ણે બિન્દુમત્તો સો નિગ્ગહીતસઞ્ઞો હોતિ; તેન ક્વત્થો ‘‘નિગ્ગહીતમ્િ‘‘. ચ્ચાદિ; ગરુસઞ્ઞા કરણં અન્વત્થસઞ્ઞત્થં.

ઇયુવણ્ણા જ્ઝલા નામસ્સન્તે-.

નામં પાટિપદિકં તસ્સ અન્તે વત્તમાના ઇવણ્ણુવણ્ણા ઝલસઞ્ઞા હોન્તિ યથાક્કમં; તેન ક્વત્થો‘‘ઝલા વે‘‘. ચ્ચાદિ.

પિત્થિયં-.

ઇત્થિયં વત્તમાનસ્સ નામસ્સન્તે વત્તમાના ઇવણ્ણુ વણ્ણા પસઞ્ઞા હોન્તિ; તેન ક્વત્થા ‘‘યે પસ્સિવણ્ણસ્સ‘‘. ઇચ્ચાદિ.

ઘા-.

ઇત્થિયં વત્તમાનસ્સ નામસ્સન્તે વત્તમાનો આકારો ઘસઞ્ઞ્ઞા હોતિ; તેન ક્વત્થો ‘‘ઘબ્રહ્માદિતે‘‘.ચ્ચાદિ.

ગોસ્યાલપને-.

આલપને સિ ગસઞ્ઞો હોતિ; તેન ક્વત્થો ‘‘ગે વે‘‘.ચ્ચાદિ.

સઞ્ઞાધિકારો.

વિધિબ્બિસેસનન્તસ્સ-.

યં વિસેસનં તદન્તસ્સ વિધિ ઞાતબ્બો; ‘‘અતો યોનં ટાટે‘‘. નરા નરે.

સત્તમિયં પુબ્બસ્સ-.

સત્તમીનિદ્દેસે પુબ્બસ્સેવ કારિયં ઞતબ્બં; ‘‘સરો લોપો સરે‘‘. વેળગ્ગં; તમહન્તીધ કસ્મા ન હોતિ; સરેતોપસિલેસિકાધારો તત્થેતાવ વુચ્ચતે પુબ્બસ્સેવ હોતિ ન પરસ્સાતિ.

પઞ્ચમિયં પરસ્સ-.

પઞ્ચમીનિદ્દેસે પરસ્સ કારિયં ઞતબ્બં; ‘‘અતો યોનં ટાટે‘‘. નરા નરે; ઇધ ન હોતિ જન્તુયો અનન્તા; ઇધ કસ્મા ન હોતિ; ઓસધ્યો અનન્તરે કતત્થતાય ન વ્યવ હિતસ્સ કારિયં.

આદિસ્સ-.

પરસ્સ સિસ્સમાનં કારિયમાદિવણ્ણસ્સ ઞાતબ્બં; ‘‘ર સઙ્ખ્યાતો વા‘‘. રાજિના.

છટ્ઠિયન્તસ્સ-.

છટ્ઠિનિદ્દિટ્ઠસ્સ યં કારિયં તદન્તસ્સ વણ્ણસ્સ વિઞ્ઞેય્યં ‘‘રાજસ્સિ નામ્હિ‘‘. રાજિના.

ઙનુબન્ધો-.

ઙકારો’નુબન્ધો યસ્સ સો’ન્તસ્સ હોતિ; ‘‘ગોસ્સાવઙિ‘‘. ગવાસ્સં.

ટનુબન્ધાનેકવણ્ણા સબ્બસ્સ-.

ટકારો’નુબન્ધો યસ્સ સો’નેકક્ખરો ચાદેસો સબ્બસ્સ હોતિ; ‘‘ઇમસ્સાનિત્થિયં ટે‘‘. એસુ ‘‘નામ્હનિમિ‘‘. અનેન.

ઞકાનુબન્ધાદ્યન્તા-.

છટ્ઠિનિદ્દિટ્ઠસ્સ ઞાનુબન્ધકાનુબન્ધા આદ્યન્તા હોન્તિ; ‘‘બ્રુતો તિસ્સીઞ‘‘. બ્રવીતિ, ‘‘ભુસ્સ વુક‘‘. બભુવ.

મનુબન્ધો સરાનમન્તા પરો-.

મકારો’નુબન્ધો યસ્સ સો સરાનમન્તા સરા પરો હોતી; ‘‘મઞ્ચ રુધાદીનં‘‘. રુન્ધતિ.

વિપ્પટિસેધે-.

દ્વિન્નં તિણ્ણં વા પુરિસાનં સહપ્પત્તિયં પરો; સો ચ ગચ્છતિ ત્વઞ્ચ ગચ્છસિ, તુમ્હે ગચ્છથ; સો ચ ગચ્છતિ ત્વઞ્ચ ગચ્છસિ અહઞ્ચ ગચ્છામિ, મયં ગચ્છામ.

સઙ્કેતો’નવયવો’નુબન્ધો-.

યો’નવયવભુતો સઙ્કેતો સો’નુબન્ધોતિ ઞતબ્બો;લતુપિતાદીનમાસિમ્હિ. કત્તા, સઙ્કેતગ્ગહણં કિં? પકતીયાદિસમુદાયસ્સાનુબન્ધતા મા હોતુતિ; અનવયવો હિ સમુદાયો સમુદાયરૂપત્તાયેવ; અનવયવગ્ગહણં કિં?’અતેન’. જનેન; ઇમિનાવ લોપસ્સાવગતત્તા નાનુબન્ધલોપાય વચનમારદ્ધં.

વણ્ણપરેન સવણ્ણો’પિ-.

વણ્ણસદ્દો પરો યસ્મા તેન સવણ્ણો’પિ ગય્હતિ સંવ રૂપં; યુવણ્ણાનમ્ઞો લુત્તા‘‘. વાતેરિતં, સમોના.

ન્તુ વન્તુમનત્વાવન્તુતવન્તુસમ્બન્ધિ-.

વન્ત્વાદિસમ્બન્ધિયેવ ન્તુ ગય્હતિ, ‘‘ન્તન્તુનં ન્તો યોમ્હિ પઠમે‘‘. ગુણવન્તો; વન્ત્વાદિસમ્બન્ધીતિ કિં; જન્તુ તન્તુ.

પરિભાસાયો.

સરો લોપો સરે-.

સરે સરો લોપનીયો હોતિ; તત્રિમે, સદ્ધિન્દ્રિયં, નો હેતં, ભિક્ખુનોવાદો, સમેતાયસ્મા, અભિભાયતનં, પુત્તા મત્થિ, અસન્તેત્થ.

પરો ક્વચિ લોપનીયો હોતિ; સો'પિ, સાવ, યતોદકં, તતોવ; ક્વવીતિ કિં? સદ્ધિન્દ્રુયં અયમધિકારો આપરિચ્છેદાવસાના તેન નાતિપ્પસઙ્ગો.

નદ્વેવા-.

પુબ્બપરસરા દ્વે'પિ વા ક્વચિ ન લુપ્યન્તે; લતા ઇવ લતેવ લતાવ.

યુવણ્ણનમ્ઓ લુત્તા-.

લુત્તા સરા પરેસં ઇવણ્ણુવણ્ણાનં ઓ હોન્તિ વા યથાક્કમં; તસ્સેદં, વાતેરિતં, નોપેતિ, વામોરૂ, અતેવ'ગ્એ, વોદકં; કથં પચ્ચોરસ્મન્તિ; યોગવિભગા, વાત્વેવ તસ્સિદં; લુત્તેતિ કિં? લતા ઇવ.

યવા સરે-.

સરે પરે ઇવણ્ણુવણ્ણાનં યકારવકારા હોન્તિવ યથાક્કમં; વ્યાકતો, ઇચ્ચસ્સ, અજ્ઝિણમુત્તો, સ્વાગતં, ભવાપનલાનીલં; વાત્થેવ-ઇતિસ્સ; ક્વચીત્વેવ-યાનીધ, સૂપટ્ઠિતં.

ઓનં-.

ઓનં યવા હોન્તિ વા સરે યથાક્કમં; ત્યજ્જ તે'જ્જ સ્વાહં સો'હં,ક્વચિત્વેવ-પુત્તામત્થિ અસન્તેત્થ.

ગોસ્સાવઙિ-.

સરે ગોસ્સ અવઙિ હોતિ; ગવાસ્સં; યથરિવ તથરિવેતિનિપાતાવ; ભુસામિવેતિ ઇવસદ્દો એવત્થો.

બ્યઞ્જને દીઘરસ્સા-.

રસ્સદીઘાનં ક્વચિ દીઘરસ્સા હોન્તિ બ્યઞ્જને; તત્રાયં, મુનીવરે, સમ્મદેવ, માલહારી.

સરમ્હા દ્વે-

સરમ્હા પરસ્સ બ્યઞ્જનસ્સ ક્વચિ દ્વે રૂપા હોન્તિ; પગ્ગહો; સરમ્હાતિ-કિં? તંખણં.

ચતુત્થદુતિયેસ્વેયં તતિયપઠામા-.

ચતુત્થદુતિયેસુ પરેસ્વેસં ચતુત્થદુતિયાનં તબ્બગ્ગે તતિયપઠમા હોન્તિ પચ્ચાસત્ત્ય; મહદ્ધનો, યસ ત્થેરો, અપ્ફુટં, અબ્ભુગ્ગતો; એસ્વિતિ-કિં? થેરો; એસન્તિકિં?પત્થો.

વિતિસ્સેવે વા-.

એવસદ્દે પરે ઇતિસ્સ વો હોતિ વા; ઇત્થેવ ઇચ્ચેવ; એવેતિ-કિં,ઇચ્ચાહ.

ઓનમ વણ્ણે-.

ઓનં વણ્ણે ક્વચિ અ હોતિ વા; દિસ્વા યાચકમાગતે, અકરમ્ભસતે,એસઅત્થો, એસધમ્મો, મગ્ગો અગ્ગમક્ખાયતિ, સ્વાયતનં, હિય્યત્તનં, કરસ્સુ; વાત્વેવ-યાચકે આગતે, એસો ધમ્મો; વણ્ણેતિ કિં?સો.

નિગ્ગહીતં-.

નિગ્ગભીતમાગમો હોતિ વા ક્વચિ; ચક્ખું ઉદપાદિ ચક્ખુ ઉદપાદિ, પુરિમંજાતિ પુરિમજાતિ, કત્તબ્બં કુસલં બહું. અવં સિરોતિ-આદિસુ નિચ્ચં વવત્થીતવિભાસત્તા વાધિકારસ્સ; સામત્થી યેનાગમોવ સ ચ રસ્સસરસ્સેવ હોતિ તસ્સ રસ્સાનુગતત્તા.

લોપો-.

નિગ્ગહીતસ્સ લોપો હોતિ વા ક્વચિ; ક્યાહં કીમહં, સા રત્તો સંરત્તો; સલ્લેખો-ગત્તુકામો-ગન્તુમનોતિઆદિસુ નિચ્ચં.

પરસરસ્સ-

નિગ્ગહીતમ્હા પરસ્સ સરસ્સ લોપો હોતિ વા ક્વચિ; ત્વંસિ ત્વમસિ.

વગ્ગે વગ્ગન્તો-

નિગ્ગહીતસ્સ ખો વગ્ગે વગ્ગન્તો વા હોતિ પચ્ચા સત્યા; તઙ્કરોતિ તં કરોતિ, તઞ્ચરતિ તં ચરતિ, તણ્ઠાનં તં ઠાનં, તન્ધનં તં ધનં, તમ્પાતિ તં પાતિ; નિચ્ચં પદ મજ્ઝે, ગન્ત્વા; ક્વચઞ્ઞત્રાપિ, સન્તિટ્ઠતિ.

યેવહિસુઞ્ઞો-.

યએવહિસદ્દેસુ નિગ્ગહીતસ્સ વા ઞો હોતિ; યયઞ્ઞદેવ, તઞ્ઞેવ, તઞ્હિ; વાત્વેવ-યંયદેવ.

યે સંસ્સ-

સંસદ્દસ્સ યં નિગ્ગહીતં તસ્સ વા ઞો હોતિ યકારે; સઞ્ઞમો સંયમો.

મયદા સરે-.

નિગ્ગહીતસ્સ મયદા હોન્તિ વા સરે ક્વચિ; તમહં, તયિદં, તદલં; વાત્વેવ-તં અહં.

વનતરગા ચાગમા-.

એતે મયદા ચાગમા હોન્તિ સરે વા ક્વચિ; તિવઙ્ગીકં, ઇતો નાયતિ, ચિનિત્વા, તસ્માતિહ, નિરોજં, પુથગેવ, ઇધમાહુ, યથયિદં, અત્તદત્થં; વાત્વેવ-અત્તત્થં; અતિપ્પગો ખો તાવાતિ-પઠમન્તો પગસદ્દોવ.

છા ળો-.

છસદ્દા પરસ્સ સરસ્સ ળકારો આગમો હોતિ વા; છળહં, છળાયતનં; વાત્વેવ-છ અભિઞ્ઞા.

તદમિનાદીનિ-

તદમિનાદીનિ સાધૂનિ ભવન્તિ? તં ઇમિના તદમિના, સકિં આગામી સકદાગામી, એકં ઇધ અહં એકમિદાહં, સંવિધાય અવહારો સંવિદાવહારો, વારિનો વાહકો વલાહકો, જીવનસ્સ મૂતો જીમૂતો, છવસ્સ સયનં સુસાનં, ઉદ્ધં ખમસ્સ ઉદુક્ખલં, પિસિ તાસો પિસાચો, મહિયં રવતીતિ મયૂરો; એવમઞ્ઞેપિ પયોગ તો’નુગન્તબ્બા; પરેસં પિસોદરાદિવેદં દટ્ઠબ્બં.

તવગ્ગવરણાનં યે ચવગ્ગબયઞા-.

તવગ્ગવરણાનં ચવગ્ગબયઞા હોન્તિ યથાક્કમં યકારે; અપૂચ્ચણ્ડકાયં, તચ્છં, યજ્જેવં, અજ્ઝત્તં, થઞ્ઞં, દિબ્બં, પય્યેસના, પોક્ખરઞ્ઞો; ક્વચીત્વેવ-રત્યા.

વગ્ગલસેહિ તે-

વગ્ગલસેહિ પરસ્સ યકારસ્સ ક્વચિ તે વગ્ગલસા હોન્તિ; સક્કતે, પચ્ચતે, અટ્ટતે, કુપ્પતે, ફલ્લતે, અસ્સતે, ક્વચી ત્વેચ-ક્યાહં.

હસ્સ વિપલ્લાસો-

હસ્સ વિપલ્લાસો હોતિ યકારે; ગુય્હં.

વે વા-.

હસ્સ વિપલ્લાસો હોતિ વા વકારે; બવ્હાબાધો બહ્વા બાધો.

તથનરાનં ટઠણલા-.

તથનરાનં ટઠણલા હોન્તી વા; દુક્કટં, અટ્ઠકથા, ગહણં, પલિઘો, પલાયતિ, વાત્વેચ-દુક્કતં; ક્વચીત્વેવ-સુગતો.

સંયોગાદિલોપો-

સંયોગસ્સ યો આદિભુતો’વયવો તસ્સ વા ક્વચી લોપો હોતિ; પુપ્ફંસા, જાયતે’ગિનિ.

વિચ્છાભિક્ખઞ્ઞેસુ દ્વે-

વીચ્છાયમાભિક્ખઞ્ઞે ચ યં વત્તતે તસ્સ દ્વે રૂપાનિ હોન્તિ, ક્રિયાય ગુણેન દબ્બેન વા ભિન્ને અત્થે વ્યાપિતુ મિચ્છા વીચ્છા; રુક્ખંરુક્ખં સિઞ્ચતિ, ગામોગામો રમણીયો, ગામે ગામે પાનીયં, ગેહે ગેહે ઇસ્સરો, રસં રસં ભક્ખયતી, કિરિયં કિરિયમારહતે.

અત્થિયેવાનુપુબ્બિયે'પિ વીચ્છા, મૂલે થૂલા, અગ્ગે અગ્ગે સુખુમા; યદિ હિ એત્થ મૂલગ્ગભેદો ન સિયા આનુપુબ્બિયમ્પિ ન ભવેય્ય, (જેટ્ઠં જેટ્ઠમનુપ્પવેસય) માસકં માસકં ઇમમ્હા કહાપણા ભવન્તાનં દ્વિન્નં દેહીતિ-માસકં માસકમિચ્ચેતસ્મા વીચ્છાવગમ્યતે સદ્દન્તરતો પન ઇમમ્હા કહાપણાતિ અવધારણં; પુબ્બં પુબ્બં પુપ્ફન્તિ, પઠમં પઠમં પચ્ચન્તીતિ વીચ્છાવ; ઇમે ઉભો અડ્ઢા કતરા કતરા એસં દ્વિન્નમડ્ઢતા, સબ્બે ઇમે અડ્ઢા કતમા કતમા ઇમેસં અડ્ઢતા, ઇહાપિ વીચ્છાવ; આભિક્ખઞ્ઞં-પોનોપુઞ્ઞં, પચતિ પચતિ પપચતિ પપચતિ, લુનાહિ લુનાહિત્વેવાયં લુનાતિ, ભુત્વા ભુત્વા ગચ્છતિ, પટપટા કરોતિ, પટપટાયતિ.

સ્યાદિલોપો પુબ્બસ્સેકસ્સ-.

વીચ્છામેકસ્સ દ્વિત્તે પુબ્બસ્સ સ્યાદિલોપો હોતિ, એકેકસ્સ, કથં મત્થકમત્થકેનાતિ? સ્યાદિલોપો પુબ્બસ્સાતિ યોગવિભાગા; ન ચાતિપ્પસઙ્ગો યોગવિભાગા ઇટ્ઠપ્પસિદ્ધીતિ.

સબ્બાદીનં વીતિહારે-.

સબ્બાદીનં વીતિહારે દ્વે ભવન્તિ પુબ્બસ્સ સ્યાદિલોપો ચ; અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ ભોજકા, ઇતરીતરસ્સ ભોજકા.

યાવ બોધં સમ્ભમે-.

તુરિતેનાપાયહેતુપદસ્સનં સમ્ભમો, તસ્મિં સતિ વત્તુ યાવન્તેહ સદ્દેહિ સો'ત્થો વિઞ્ઞાયતે તાવન્તો સદ્દા પયુજ્જન્તે; સપ્પો સપ્પો સપ્પો, બુજ્ઝસ્સુ બુજ્ઝસ્સુ બુજ્ઝસ્સુ, ભિન્નો ભિક્ખુસઙ્ઘો ભિન્નો ભિક્ખુસઙ્ઘો.

બહુલં-.

અયમધિકારો આસત્થપરિસમત્તિયા તેન નાતિપ્પસઙ્ગો ઇટ્ઠસિદ્ધિ ચ.

ઇતિ મોગ્ગલ્લાનવ્યાકરણે વુત્તીયં પઠમો કણ્ડો.

દ્વેદ્વેકાનેકેસુ નામસ્મા સિયોઅંયોનાભિસનં સ્માહિસનંસ્મિંસુ-.

એતેસં દ્વે દ્વે હોન્તિ એકાનેકત્થેસુ વત્તમાનતો નામસ્મા; મુનિ મુનયો, મુનિં મુનયો, મુનિના મુનીહિ, મુનિસ્સ મુનીનં, મુનિસ્મા મુનીહિ, મુનિસ્સ મુનીનં, મુનિસ્મિં મુનીસુ, એવં કુમારી કુમારિયો, કઞ્ઞા કઞ્ઞાયોતિ; એતાનિ સત્ત દુકાનિ સત્તવિભત્તિયો; વિભાગો વિભત્તીતિ કત્વા-એત્થ સિઅમિતીકારા કારા ''કિમંસિસૂ''તિ. સંકેતત્થા.

કમ્મે દુતિયા-.

કરીયતિ કત્તુક્રિયાયાભીસમ્બન્ધીયતીતિ કમ્મં, તસ્મિં દુતિયા વિભત્તિ હોતિ; કટં કરોતિ, ઓદનં પવતિ, આદિચ્ચં પસ્સતિ, ઓદનો પચ્ચતીતિ-ઓદનસદ્દતો કમ્મતા નપ્પતીયતે, કિં ચરહિ? આખ્યાતતો; કટં કરોતિ વિપુલં દસ્સનીયન્તિ- અત્થેવ ગુણ યુત્તસ્સ કમ્મતા; ઇચ્છિતે’પિ કમ્મત્તાવ દુતિયા સિદ્ધ; ગાવું પયો દોહતિ, ગોમન્તં ગાવં યાવતિ, ગવમવરુન્ધતિ વજં, માણવકં મગ્ગં પુચ્છતિ, ગોમન્તં ગાવં ભિક્ખતે, રુક્ખમવ ચિનાતિ ફલાનિ, સિસ્સં ધમ્મં બ્રૂતે, સિસ્સં ધમ્મમનુસાસતિ.

એવમનિચછિતે’પિ; અહિં લઙ્ઘયતિ, વીસં ભક્ખેતિ; યન્નેવિચ્છિતં નાપિ અનિચ્છિતં તત્થાપિ દુતીયા સિદ્ધા; ગામં ગચ્છન્તો રુક્ખમૂલમુપસપ્પતિ, પથવિં અધિસેસ્સતિ, ગામમધિતિટ્ઠતિ, રુક્ખ મજ્ઝાસતેતિ-અધિસીઠાસાનં પયોગે’ધિકરણે કમ્મવચનિચ્છા.

વત્તિચ્છાતો હિ કારકાનિ હોન્તિ; તં યથા- વલાહકા વિજ્જોતતે, વલાહકસ્સ વિજ્જોતતે, વલાહકો વિજ્જોતતે, વલાહકે વિજ્જોતતે, વલાહકેન વિજ્જોતતેતિ.

એવમભિનવિસસ્સ વા, ધમ્મમભિનિવિસતે ધમ્મે વા, તથા ઉપન્વજ્ઝાવસસ્સાભોજનનવુત્તિચનસ્સ; ગામમુપવસતિ, ગામ મનુવસતિ, પબ્બતમધિવસતિ, ઘરમાવસતિ; અભોજનનિવુત્તિવચ નસ્સાતિ-કિં? ગામે ઉપવસતિ-ભોજનનિવુત્તિં કરોતીતિ અત્થો. તપ્પાનાચારે’પિ કમ્મત્તાવ દુતિયા સિદ્ધા, નદિમ્પિવતિ, ગામં ચરતિ; એવં સચે મં નાલપિસ્સતીતિ-આદિસુપિ.

વિહિતાવ પટિયોગે દુતિયા, પટિભન્તુ તં ચુન્દ બોજ્ઝઙ્ગાતિ-તં પટિ બોજ્ઝઙ્ગા ભાસન્તૂતિ અત્થો; યદા તુ ધાતુના યુત્તો પતિ તદા તેનાયોગા સમ્બન્ધે છટ્ઠી ચ તસ્સ નપ્પટિ ભાતીતિ? અક્ખે દિબ્બતિ, અક્ખેહિ દિબ્બતિ, અક્ખેસુ દિબ્બતીતિકમ્મકરણાધિકરણવચનિચ્છા.

કાલદ્ધાનમચ્ચન્તસંયોગે-.

ક્રિયાગુણદબ્બેહિ સાકલ્લેન કાલદ્ધાનં સમ્બન્ધો અચ્ચન્તસંયોગે, તસ્મિં વિઞ્ઞાયમાને કાલસદ્દેહિ અદ્ધ સદ્દેહિ ચ દુતિયા હોતિ; માસમધીતે, માસં કલ્યાણિ. માસં ગુળધાના, કોસમધીતે, કોસં કુટિલા નદી, કોસં પબ્બતો; અચ્ચન્તસંયેગેતિ કિં? માસસ્સ દ્વીહમધીતે; કોસસ્સેક દેસે પબ્બતો; પુબ્બન્હસમયં નિવાસેત્વા, એકં સમયં ભગવા, ઇમં રત્તિં ચત્તારો મહારાજાતિ; એવમાદિસુ કાલવાચીહિ અચ્ચન્તસંયેગત્તાવ દુતિયા સિદ્ધા, વિભત્તિવિપલ્લાસેન વા બહુલં વિધાના-

ફલપ્પત્તિયં ક્રિયાપરિસમત્ત્યપવગ્ગો તસ્મિં વિઞ્ઞાય માને કાલદ્ધાનં ક્રિયાયાચ્ચન્તસંયોગે તતિયાભિમતા સાપિ કરણત્તાવ સિદ્ધા; માસેનાનુવાકો’ધીતો, કોસેનાનુવા કો’ધીતોતિ; અનપવગ્ગેતુ અસાધકતમત્તા કરણત્તાભવે દુતિયાવ માસમધીતો’નુવાકો, ન ચાનેન ગહિતોતિ.

કારકમજ્ઝે યે કાલદ્ધાનવાચિનો તતો સત્તમીપપઞ્ચમિયો અભિમતા; અજ્જ ભુત્વા દેવદત્તો દ્વીહે ભુઞ્જિસ્સતિ દ્વીહા ભુઞ્જિસ્સતિ, અત્રટ્ઠો’યમિસ્સાસો કોસે લક્ખં વિજ્ઝતિ, કોસા લક્ખં વિજ્ઝતીતિ-તાપીહ સકસકકારકવચનિચ્છાયેવ સિદ્ધા.

ગતિબોધાહારસદ્દત્થકમ્મકહજ્જાદીનં પયોજ્જે-.

ગમનત્થાનં બોધત્થાનં આહારત્થાનં સદ્દત્થાનમકમ્મકાનં ભજ્જાદીનઞ્ચ પયોજ્જે કત્તરિ દુતિયા હોતિ, સામત્થિયા ચ પયોજકવ્યાપારેન કમ્મતાવસ્સ હોતીતિ પતીયતે; ગમ યતિ માણવકં ગામં, યાપયતિ માણવકં ગામં, બોધયતિ માણવકં ધમ્મં, વેદયતિ માણવકં ધમ્મં, ભોજયતિ માણવકમોદનં, આસયતિ માણવકમોદનં, અજ્ઝાપયતિ માણવકં વેદં પાઠયતિ માણવકં વેદં, આસયતિ દેવદત્તં, સાયયતિ દેવ દત્તં, અઞ્ઞં ભજ્જાપેતિ, અઞ્ઞં કોટ્ટાપેતિ, અઞઞ્ઞં સન્થરાપેતિ. એતેસમેવાતિ કિં?પાચયતિ ઓદનં દેવદત્તેન યઞઞ્ઞદત્તો; પયે પ્પોતિ કિં?ગચ્છતિ દેવદત્તો, યદા ચરહિગમયતિ દેવદત્તં યઞ્ઞ દત્તો, તમપરો પયોજયતિ તદા ગમયતિ દેવદત્તં યઞ્ઞદત્તેનેતિ - ભવિતબ્બં ગમયતિસ્સાગમનત્થત્તા.

હરાદીનં વા-.

હરાદીનં પયોજ્જે કત્તરિ દુતિયા હોતિ વા; હારેતિ હારં દેવદત્તં દેવદત્તેનેતિ વા, અજ્ઝોહારેતિ સત્તું દેવદત્તં દેવદત્તેનેતિ વા, કારેતિ દેવદત્તં દેવદત્તેનેતિ વા, દસ્સયતે જનં રાજા જનેનેતિ વા, અભિવાદયતે ગુરું દેવદત્તં દેવદત્તેનેતિ વા.

ન ખાદાદીનં-.

ખાદાદીનં પયોજ્જે કત્તરિ દુતિયા ન હોતિ; ખાદયતિ દેવદત્તેન, આદયતિ દેવદત્તેન, અવ્હાપયતિ દેવદત્તેન, સદ્દાયતિ દેવદત્તેન, કન્દયતિ દેવદત્તેન, નાયયતિ દેવદત્તેન.

વહિસ્સાનિયન્તુકે-.()

વાહયતિ ભારં દેવદત્તેન; અનિયન્તુકેતિ-કિં?વાહયતિ ગારં બલિવદ્દે.

ભક્ખિસ્સાહિંસાયં-.()

ભક્ખયતિ મોદકે દેવદત્તેન; અહિંસાયન્તિ કિં? ભક્ખયતિ બલિવદ્દે સસ્સં.

ધ્યાદીહિ યુત્તા-.

ધિઆદીહિ યુત્તતો દુતિયા હોતિ? ધિરત્થુમં પૂતિકાયં, અન્તરા ચ રાજગહં, અન્તરા ચ નાળન્દં, સમાધાનમન્તરેન, મુચલિન્દમભિતો સરમિચ્ચાદિ-છટ્ઠિયાપવાદો યં.

લક્ખણિત્થમ્ભુતવીચ્છાસ્વભિના-.

લક્ખણાદિસ્વત્થેસ્વહિના યુત્તમ્હા દુતિયા હોતિ; રુક્ખ મભિવિજ્જેતતે વિજ્જુ, સાધુ દેવદત્તો માતરમભિ, રુક્ખં રુક્ખમભિતિટ્ઠતિ.

પતિપરીહિ ભાગે ચ-.

પતિપરીહિ યુત્તમ્હા લક્ખણાદિસુ ભાગે વત્થે દુતિયા હોતિ; રુક્ખમ્પતિ વિજ્જોતતે વિજ્જુ, સાધુ દેવદત્તો માતરં પતિ, રુક્ખં રુક્ખં પતિ તિટ્ઠતિ, યદેત્થ મં પતિ સિયા, રુક્ખં પરિવિજ્જેતતે વિજ્જુ, સાધુ દેવદત્તો માતરં પરિ, રુક્ખં રુક્ખં પરિ તિટ્ઠતિ, યદેત્થ મં પરિ સિયા.

અનુના-.

લક્ખણાદિસ્વત્થેસ્વનુના યુત્તમ્હા દુતિયા હોતિ; રુક્ખ મનુવિજ્જોતતે વિજ્જુ, સચ્ચકિરિયમનુપવસ્સિ; હેતુ ચ લક્ખણં ભવતિ, સાધુ દેવદત્તો માતરમનુ, રુક્ખં રુક્ખમનુ તિટ્ઠતિ, યદેત્થ મં અનુસિયા.

સહત્થે-

સહત્થે'નુના યુત્તમ્હા દુતિયા હોતિ; પબ્બતમનુતિટ્ઠતિ.

હીને-

હીનત્થે'નુના યુત્તમ્હા દુતિયા હોતિ; અનુસારિપુત્તં પઞ્ઞાવન્તો.

પઞ્ઞવન્તો-મ.

ઉપેન-.

હિનત્થે ઉપેન યુત્તમ્હા દુતિયા હોતિ; ઉપસારિપુત્ત પઞ્ઞાવન્તો.

સત્તમ્યાધિક્યે-.

આધિક્યત્થે ઉપેન યુત્તમ્હા સત્તમી હોતિ; ઉપખારયં દોણો.

સામિત્તે'ધિના-.

સામિભાવત્થે'ધિના યુત્તમ્હા સત્તમી હોતિ; અધિબ્રહ્મદત્તે પઞ્ચાલા, અધિપઞ્ચાલેસુ બ્રહ્મદત્તો.

કત્તુકરણેસુ તતિયા-.

કત્તરિ કરણ ચૈઅ કારકે તતિયા હોતિ; પુરિસેન કતં, અસિના છિન્દતિ, પકતિયાભિરૂપો, ગોત્તેન ગોતમો'સુમેધો નામ નામેન, જાતિયા સત્તવસ્સિકોતિ-ભૂધાતુસ્સ સમ્ભવા કરણે એવ તતિયા; એવં સમેન ધાવતિ, વિસમેન ધાવતિ, દ્વિદોણેન ધઞ્ઞં કિણાતિ, પઞ્ચકેન પસવો કિણાતીતિ.

સહત્થેન-

સહત્થેન યોગે તતિયા સિયા; પુત્તેન સહાગતો, પુત્તેન સદ્ધિં આગતો? તતિયાપિ છટ્ઠીવ અપ્પધાને એવ ભવતિ.

લક્ખણે-.

લક્ખણે વત્તમાનતો તતિયા સિયા; તિદણ્ડકેન પરિબ્બાજકમદ્દક્ખિ, અક્ખિના કાણો, તેન હિ અઙ્ગેન અઙ્ગિનો વિકારો લક્ખીયતે.

હેતુમ્હિ-.

તક્કિરિયાયોગ્ગે તતિયા સિયા; અન્નેન વસતિ, વિજ્જાય યસો.

પઞ્ચમીણે વા-.

ઇણે હેતુમ્હી પઞ્ચમી હોતિ વા;જળત્તા બદ્ધો સતેન વા.

ગુણે-

પરાઙ્ગભુતે હેતુમ્હિ પઞ્ચમી હોતિ વા; જળત્તા બદ્ધો જળત્તેન વા, પઞ્ઞાય મુત્તો, હુત્વા અભાવતો'નિચ્ચા, સઙ્ખાર નિરોધા વિઞ્ઞાણનિરોધો.

છટ્ઠી હેત્વત્થેહિ-.

હેત્વત્થવચીહિ યેગે હેતુમ્હિ છઠી સિયયા; ઉદરસ્સ હેતુ, ઉદરસ્સ કારણા.

સબ્બાદિતો સબ્બા-.

હેત્વત્થેહિ યોગે સબ્બાદીહિ સબ્બા વિભત્તિયો હોન્તિ; કો હેતુ, કં હેતું, કેન હેતુના, તસ્સ હેતુસ્સ, કસ્મા હેતુસ્મા, કસ્સ હેતુસ્સ, કસ્મિં હેતુસ્મિં; કિં કારણં, કેન કારણેન; કિં નિમિત્તં, કેન નિમિત્તેન; કિં પયોજનં, કેન પયોજનેનેચ્ચેવમાદિ –હેત્વત્થેહીત્વેવ-કેન કતં.

ચતુત્થિ સમ્પદાને-.

યસ્સ સમ્મા પદીયતે તસ્મિં ચતુત્થિ સિયા; સઙ્ઘસ્સ દદાતિ, આધારવિચક્ખાયં સત્તમીપિ સિયા, સઙ્ઘે દેહિ.

તાદત્થ્યે-.

તસ્સેદં તદત્થં તદત્થભાવે જોતનીયે નામસ્મા ચતુત્થી સિયા; સીતસ્સ પટિઘાતાય, અત્થાય હિતાય દેવમનુસ્સાનં, નાલં દારભરણાય, યૂપાય દારુ, પાકાય વજતીત્વેવમાદિ.

કસ્સ સાદું ન રુચ્ચતિ, મા આયસ્મન્તાનમ્પિ સઙ્ઘભેદો રુચ્ચત્થ, ખમતિ સઙ્ઘસ્સ, ભત્તમસ્સ નચ્છાદેતીતિ-છટ્ઠી સમ્બન્ધ વચનિચ્છાયં; ન ચેવં વિરોધો સિયા સદિસરૂપત્તા એવં વિધેસુ ચ સમ્બન્ધસ્સ સદ્દિકાનુમતત્તા કસ્સ વા ત્વં ધમ્મં રોચેસીતિ-અત્થમત્તે પઠમા.

એવમઞ્ઞાપિ વિઞ્ઞેય્યા પરતો'પિ યથાગમં.

રઞ્ઞો સતં ધારેતિ, રઞ્ઞો છત્તં ધારેતીતિ સમ્બન્ધે છટ્ઠી; એવં રઞ્ઞો સિલાઘતે, રઞ્ઞો હનુતે, રઞ્ઞો ઉપ તિટ્ઠતે, રઞ્ઞો સપતે, દેવાપિ તસ્સ પિહયન્તિ તાદિનો, તસ્સ કુજ્જ મહાવીર, યદિતં તસ્સ પકુપ્પેય્યં, દુભયતિ દિસાનં મેઘો, યો મિત્તાનં ન દૂહતી,[ ] યો અપ્પદુટ્ઠસ્સ નરસ્સ દુસ્સતિ, ક્યાહં અય્યાનં અપરજ્ઝામિ, ઇસ્સયન્તિ સમણાનં તિત્થિયા, ધમ્મેન નયમાનાનં કા ઉસૂય, [ ] રઞ્ઞો ભાગ્યમા રજ્ઝતિ, રઞ્ઞો ભાગ્યમિક્ખતે, તેન યાચિતો અયાચિતો વા તસ્સ ગાવો પટિસુણાતિ, ગાવો આસુણાતિ, ભગવતો પચ્ચસ્સોસું, હોતુ પતિગિણાતિ, હોત્વનુગિણાતિ, આરોવયામિ વો, પતિવેદયામિ વો, ધમ્મ તે દેસિસ્સામિ, યથા નો સત્થા વ્યાકરેય્ય, અલં તે ઇધ વાસેન, કિં તે જટાહિ દુમ્મેધ, અરહતિ મલ્લો મલ્લસ્સાતિ –જીવિતં તિણાયપિ ન મઞ્ઞમનોતિ તાદત્થ્યે ચતુત્થિ; તિણેન યો અત્થો તદત્થાયપીતિ અત્થો;

"યો ચ સિતચ ઉણ્હચ તિણા ભિય્યો ન નમઞ્અતિ"

તિણમિવ જીવિતં મઞ્ઞમાનોતિ-સવિસયાવ વિભત્તિયો; સગ્ગાય ગચ્છતીતિ-તાદત્થ્યે ચતુત્થિ, યો હિ સગ્ગં ગચ્છતિ તદત્થં તસ્સ ગમનન્તિ–-કમ્મવવનિચ્છાયં તુ દુતિયાવ - સગ્ગં ગચ્છતિ; આયું ભોતો હોતુ, ચિરં જીવિતં ભદ્દં કલ્યાણં અત્થં પયોજનં કુસલં અનામયં હિતં પથ્યં સુખં સાતં ભોતો હોતુ; સાધુ સમ્મુતિ મેતસ્સ, પુત્તસ્સાવિકરેય્ય ગુય્હમત્થં, તસ્સ મે સક્કો પાતુરહોસિ, તસ્સ પહિણેય્ય, ભિક્ખૂનં દૂતં પાહેસિ, કપ્પતિ સમણાનં આયોગો, એકસ્સ દ્વિન્નં તિણ્ણં વા પહોતિ, ઉપમં તે કરિસ્સામિ, અઞ્જલિં તે પગણ્હામિ, તસ્સ ફાસુ, લોકસ્સત્થો, નમો તે પુરિસાજઞ્ઞ, સોત્થિ તસ્સ, અલં મલ્લો મલ્લસ્સ, સમત્થો મલ્લો મિલ્લસ્સ, તસ્સ હિતં તસ્સ સુખં, સ્વાગતં તે મહારાજાતિ-સબ્બત્થ છટ્ઠી સમ્બન્ધે.

એવં વિધમઞ્ઞમ્પેવં વિઞ્ઞેયય્યં યથાગમં.

પઞ્ચમ્યવધિસ્મા-.

પદત્થાવધિસ્મા પઞ્ચમી વિભત્તિ હોતિ; ગામસ્મા આગચ્છતિ એવં ચોરસ્મા ભાયતિ, ચોરસ્મા ઉત્તસતિ, ચોરસ્મા તાયતિ ચોરસ્મા રક્ખતીતિ.

સવેભાયથ દુક્ખસ્સ, પમાદે ભયદસ્સિવા તસન્તિ દણ્ડસ્સાતિ,-છટ્ઠિસત્તમિયો'પિ હોન્તેવ સમ્બન્ધાધારવવનિચ્છાયં અજ્ઝેના પરાજેતિ, પટિપક્ખે પરાજેતીતિ-સવીસયાવ વિભત્તિયો; સચે કેવટ્ટસ્સ પરજ્જિસ્સામીતિ- છટ્ઠીપિ હોતિ સમ્બન્ધવવનિચ્છાયં, યવેહિ ગાવો વારેતિ, પાપા ચિત્તં નિવારયે, કાકે રક્ખતિ તણ્ડુલાતિ-સવિસયેવ પઞ્ચમી? ચિત્તં રક્ખેથ મેધાવીતિ-દુતિયાવ દિસ્સતિ કમ્મત્થે; ઉપજ્ઝાયા અન્તરધાયતિ, ઉપજ્ઝાયા અધીતે; કામતો જાયતી સોકોતિ-સવિસયેવ પઞ્ચમી; તત્થેમિછદ્ધયો'પિ હોન્તેવ સવિસયે; હિમચન્તા પભવતિ ગઙ્ગા, પાણાતિપાતા વિરમસ્સુ ખિપ્પં, અઞ્ઞો દેવદત્તા, ભિન્નો દેવદત્તાતિ-સમિસયેવ પઞ્ચમી; અઞ્ઞો દેવદત્તા, ભિન્નો દેવદત્તાતિ-સવિસયેવ પઞ્ચમિ; એવં આરા સો [ ] આસવક્ખયા, ઇતરો દેવદત્તા, ઉદ્ધં પાદતલા, અધો કેસમત્થકા, પુબ્બો ગામા, પુબ્બેવ સમ્બોધા, તતો પરં, તતો અપરેન સમયેન, તતુત્તરિન્તિ, સમ્બન્ધ વચનિચ્છાયં છટ્ઠીપિ; પુરતો ગામસ્સ, દક્ખિણતો ગામસ્સ, ઉપરિ પબ્બતસ્સ, હેટ્ઠા પાસાદસ્સાતિ;પાસાદમારુય્હ પેક્ખતિ, પાસાદા પેક્ખતિ, આસને ઉપવિસિત્વા પેક્ખતિ આસના પેક્ખતીતિ-અવઘિ વચનિચ્છાયં પઞ્ચમી;

પુચ્છનખ્યાનેસુપિ; કુતો ભવં, પાટલિપુત્ત સ્માતિ; તથા દેસકાલમાને’પિ; પાટલિપુત્તસ્મા રાજગહં સત્ત યોજનાનિ સત્તસુ યોજનેસૂતિ વા; એવમિતો તિણ્ણં માસા નમચ્ચયેનાતિ; કિચ્છા લદ્ધન્તી-ગુણે પઞ્ચમી; કચ્છેન મે અધિ ગતન્તિ હેતુમ્હિ કરણે વા તતિયા; એવં થોકા મુત્તો, થો કેન મુત્તોતિ, થોકં વલતીતિ-ક્રિયાવિસેસને કમ્મનિ દુતિયા; દૂરન્તિકત્થયોગે’પિ સવિસયેવ પઞ્ચમીછટ્ઠિયો સિયું; દૂરંગામસ્મા, અન્તિકં ગામસ્મા, દૂરં ગામસ્સ, અન્તિકં ગામસ્સાતિ-દૂરન્તિ કત્થે હી તુ સબ્બાવ સવિસયે સિયું બાધકાભાવા; દૂરો ગામો, અન્તિકો ગામોત્વેવમાદિ; કેચિ પનાહુ અસત્તવચનેહેતેહિ પાટિપદિકત્થે દુતિયાતતિયાપઞ્ચમીસત્તમિયો સત્તવચનેહિ તુ સબ્બાવ સવિસયેતિ; તે પનઞ્ઞેહેવ પટિક્ખિત્તા; દૂરં મગ્ગો, અન્તિકં મગ્ગોતિ- ક્રિયાવિસેસનં ભુધાતુસ્સ ગમ્મ માનત્તા; સુદ્ધો લોભનીયેહિ ધમ્મેહિ, પરિમુત્તો દુક્ખસ્મા, વિવિચ્ચેવ કામેહિ, ગમ્ભીરતો ચ પુથુલતો ચ યોજનં, આયામેન યોજનં, તતોપ્પભુતિ, યતો સરામિ અત્તાનન્તી-સવિસયેવ વિભત્તિયો.

અપપરીહિ વજ્જને-.

વજ્જને વત્તમાનેહિ અપપરીહિ યોગે પઞ્ચમી હોતિ; અપસાલાય આયન્તિ વાણિજા, પરિસાલાય આયન્તિ વાણિજા, સાલં વજ્જેત્વાતિ અત્થો; વજ્જનેતિ કિં? રુક્ખં પરિવિજ્જોતતે વિજ્જુ, આપાટલિપુત્તસ્મા વસ્સિ દેવોતિ-મરિયાદાભિવિધિમ્હિયેવ પઞ્ચમ, વિના પાટલપુત્તેન સહ વેતિ-વિસેસો; એવં યાવ પાટલિપુત્તસ્મ વસ્સિ દેવોતિ.

પટિનિધિપટિદાનેસુ પતિના-.

પટિનિધિમ્હિ પટિદાને ચ વત્તમાનેન પતિના યોગે નામસ્મા પઞ્ચમી વિભત્તિ હોતિ; બુદ્ધસ્મા પતિ સારિપુત્તો, ઘતમસ્સ તેલસ્મા પતિ દદાતિ, પટિનિધિપટિદાનેસૂતિ-કિં? રુક્ખં પતિ વિપ્પોતતે.

રિતે દુતિયા ચ-

રિતે સદ્દેન યોગે નામસ્મા દુતિયા હોતિ પઞ્ચમી ચ રિતે સદ્ધમ્મં, રિતે સદ્ધમ્મા.

વિનાઞ્અત્ર તતિયા ચ-.

વિનાઞ્અત્રસદ્દેહિ યોગે નામસ્મા તતિયા ચ હોતિ, દુતિયાપઞ્ચમિયો ચ; વિના વાતેન, વિના વાતં, વિના વાતસ્મા, અઞ્અત્ર એકેન પિણ્ડપાતનીહારકેન, અઞ્અત્ર ધમ્મં, અઞ્અત્ર ધમ્મા.

પુથનાનાહિ-.

એતેહિ યોગે તતિયા હોતિ પઞ્ચમી ચ; પુથગેવ જનેન, પુથગેવ જનસ્મા, જનેન નાના, જસન્મા નાના.

સત્તમ્યાધારે-.

ક્રિયાધારભુતકત્તુકમ્માનં ધારણેન યો ક્રિયાયાધારો તસ્મિં કારકે નામસ્મા સત્તમિ હોતિ; કટે નિસીદતિ, થાલિયં ઓદનં પચતિ, આકાસે સકુણા, તિલેસુ તેલં, ગઙ્ગાયં વજો.

નિમિત્તે-.

નિમિત્તત્થે સત્તમી હોતિ; અજિનમ્હિ હઞ્ઞતે દીપિ, મુસા વાદે પાચિત્તિયં.

યબ્ભાવો ભાવલક્ખણં-.

યસ્સ ભાવો ભાવન્તરસ્સ લક્ખણં ભવતિ તતો સત્તમી હોતિ; ગાવીસુ દુય્હમાનાસુ ગતો, દુદ્ધાસુ આગતો; ભાવોતિ કિં? યો જટાહિ સ ભુઞ્જતિ; ભાવલક્ખણન્તિ કિં;યો ભુજતે સો દેવદત્તો? અકાલે વસ્સતિ તસ્સ, કાલે તસ્સ ન વસ્સતીતિ-વિસયસત્તમી.

છટ્ઠી ચાનાદરે-.

યસ્સ ભાવો ભાવન્તરસ્સ લક્ખણં ભવતિ તતો છટ્ઠી ભવતિ સત્તમી ચાનાદરે ગમ્યાને.

"આકોટયન્તો સો નેતિ સિવિરાજસ્સ પેક્ખતો;
મચ્ચુ ગચ્છતિ આદાય પેક્ખમાને મહાજને.

ગુન્નં સામીતિ-સમ્બન્ધે છટ્ઠી, ગેંસુ સામીતિ વિસયસત્તમી, એવં ગુન્નમિસ્સરો ગોસિસ્સરો, ગુન્નં અધિપતિ ગોસુ અધિપતિ, ગુન્નં દાયાદો ગોસુ દાયાદો ગુન્નં સક્ખિ ગોસુ સક્ખિ, ગુન્નં પતિભુ ગોસુપતિભુ, ગુન્નં પસૂતો ગોસુ પસૂતો, કુસલા નચ્ચગીતસ્સ કુસલા નચ્ચગીતે, આયુત્તો કટકરણસ્સ આયુત્તો કટકરણે, તથાધારવચનિચ્છાયં પત્તમી; ભિક્ખુસુ અભિવાદેન્તિ, મુદ્ધનિ ચુમ્બિત્વા, બાહાસુ ગહેત્વા, હત્થેસુ પિદ્ધાય ચરન્તિ, પથેસુ ગચ્છન્તિ, કદલીસુ ગજે રક્ખન્તીતિ; ઞાણસ્મિં પસન્નોતિવિસયસત્તમી; ઞાણેન પસન્નોતિ-કરણે તતિયા; એવં ઞાણસ્મિં ઉસ્સુક્કો ઞાણેન ઉસ્સુક્કોતિ.

યતો નિદ્ધારણં-.

જાતિગુણક્રિયાહિ સમુદાયતેકદેસસ્સ પુથક્કરણં નિદ્ધારણં યતો તં કરીયતિ તતો છટ્ઠીસત્તમિયો હોન્તિ; સાલિયો સૂકધઞ્ઞાનં પથ્યતમા સાલિયો સૂકધઞ્ઞેસુ પથ્ય તમા,કણ્ભા ગાવીનં સમ્પન્નખીરતમા કણ્ઙા ગાવીસુ સમ્પન્ન ખીરતમા, ગચ્છતં ધાવન્તો સીઘતમા ગચ્છન્તેસુ ધાવન્તો સીઘતમા –- સીલમેવ સુતા સેય્યોતિ-અવધિમ્હિયેવ પઞ્ચમી.

પઠમાત્થમન્તે -.

નામસ્માભિધેય્યમત્તે પઠમાવિભત્તિ હોતિ; રુક્ખો, ઇત્થિ, પુમા નપુંસકન્તિ-લિઙ્ગમ્પિ સદ્દોત્થોવ, તથા દોણો, ખારી આળહકન્તિ-પરિમાણમ્પિ સદ્દત્થોવ, એકો, દ્વે, બહવોતિ-સંખ્યાપિ સદ્દત્થોવ.

આમન્તણે -.

યતો સદ્દેનાભિમુખીકરણમામન્તણં તસ્મિં વિસયે પઠમા વિભત્તિ હોતિ; ભો પુરિસ, ભો ઇત્થિ, ભો નપુંસક. છટ્ઠી સમ્બન્ધે-.

ક્રિયાકારકસઞ્ઞાતો અસ્સેદમ્ભાવહેતુકો સમ્બન્ધો નામ તસ્મિં છટ્ઠીવિભત્તિ હોતિ; રઞ્ઞો પુરિસો, સરતિ રજ્જસ્સાતિ- સમ્બન્ધે ક્ઠી, રજ્જજ્જસમ્બન્ધિનિં સતિં કરોતીતિ અત્થો; કમ્મવચનિચ્છાયન્તુ દુતિયાવ; સરતિ રજ્જં, તથા રજકસ્સ વત્થં દદાતિ, પહરતોપિટ્ઠિં દદાતિ પૂરતિ બાલો પાપસ્સ,

‘‘અમચ્ચે તાત જાનાહિ ધીરે અત્થસ્સ કોવિદે’’

દિવસસ્સ તિઝત્તું, સકિં પક્ખસ્સ, પૂરં હિરઞ્ઞસુવણ્ણસ્સ કુમ્ભિં ત્વેવમાદિ.

કિતકપ્પયોગે કત્તુકમ્મેસુ બહુલં સમ્બન્ધવચનિચ્છાયં છટ્ઠી; સાધુ સમ્મતો બહુજનસ્સ, સુપ્પટિવિદ્ધા બુદ્ધાનં ધમ્મધાતુ, ધમ્મસ્સ ગુત્તો મેધાવી, અમતં તેસં પરિભુત્તં, તસ્સભવન્તિ વત્તારો, અવિસંવાદકો લોકસ્સ, અલજ્જીનં નિસ્સાય, ચતુન્નં મહાભૂતાનંઉપાદાય પસાદોત્વેવમાદિ; કત્તુકમ્મ વચનિચ્છાયન્તુ તતિયાદુતિયાયોવ સઞ્ચત્તો પિતરા અહં, સરસિ ત્વં એવરૂપિં વાચા ભાસિતા, ભગવન્તં દસ્સનાયત્થેમાદિ.

તુલ્યત્થેન વા તતિયા-.

તુલ્યત્થેન યોગે છટ્ઠી હોતિ તતિયા વા; તુલ્યો પિતુ, તુલ્યો પિતરા; સદિસો પિતુ, સદિસો પિતરા –-ઇહ કથં તતિયયા ન હોતિ; અજ્જુનસ્સ તુલા નત્થિ, કેસવસ્સુપમા નચેતિનેતે લ્યત્થા કિં ચરહિ; તુલ્યાનમોપમ્મત્થા.

અઅતો યોનં ટાટે-.

અકારન્તતો નામસ્મા યોનં ટાટે હોન્તિ યથાક્કમં ટકારા સબ્બાદેસત્થા; બુદ્ધા, બુદ્ધે, અતોતિ-કિં? કઞ્ઞાયો ઇત્થિયો, વધુયો –- ઇધ કસ્મા ન ભવતિ અગ્ગયો, અવિધાન સામત્થિયા.

નીનં વા-.

કારન્તતો નામસ્મા નીનં ટાટે વા હોન્તિ યથાક્ક મં; રૂપા, રૂપે, રૂપાનિ; અતોત્થેવ-અટ્ઠીનિ.

સ્માસ્મિન્નં-.

અકારન્તતો નામસ્મા સ્માસ્મિન્નં ટાટે વા હોન્તિ યથાક્કમં; બુદ્ધા, બુદ્ધસ્મા, બુદ્ધે, બુદ્ધસ્મિં; અતોત્વેવ-અગ્ગીસ્મા અગ્ગિસ્મિં.

સસ્સાય ચતુત્થિયા-.

અકારન્તતો પરસ્સ સસ્સ ચતુત્થિયા આયો હોતિ વા; બુદ્ધાય, બુદ્ધસ્સ, ભિય્યો તાદત્થ્યેયેવાયમાયો દિસ્સતે ક્વવિ દેવઞ્અત્થ; અતોત્વેવ-ઇસિસ્સ; ચતુત્થિયાતિ-કિં? બુદ્ધસ્સ મુખં –- અત્તત્થન્તિ અત્થસદ્દેન સમાસો; સબ્બાદિતો’પિ સ્માસ્મિં સાનં ટાટ્આયા હોન્તેવ. નિરુત્તિકારાનુમતત્તા બુદ્ધ વચને સન્દસ્સનતો વ-તત્રેદમુદાહરણં?
-

“અસ્મા લોકા પરમ્હા ચ ઉભયા ધંસતે નરો“ત્યાહં મન્તે પરત્થદ્ધો; યાયેવ ખો પનત્થાય આગચ્છેય્યાથો; તમેવત્થં સાધુકં મનસિ કરેય્યાથોતિ.

ઘપતેકસ્મિં સાદીનં યયા-.

ઘપતો નાદીનમેકસ્મિં યયા હોન્તિ યથાક્કમં; કઞ્ઞાય, રત્તિયા, ઇત્થિયા, ધેનુયા, વધુયા; એકસ્મિન્તિકિં? કઞ્ઞાહિ, રત્તીહિ.

સ્સા વા તેતિમામૂહિ-.

ઘપસઞ્ઞેહિ તેતિમામૂહિ નાદીનમેકસ્મિં સ્સા વા હોતિ; તસ્સા કતં, તસ્સા દીયતે, તસ્સા નિસ્સટં, તસ્સા પરિગ્ગહો, તસ્સા પતિટ્ઠિતં, તાય વા; એવં એતિસ્સા, એતાય, ઇમિસ્સા, ઇમાય, અમુસ્સા, અમુયા; એતેહીતિ-કિં? સબ્બાય, નાદીનંત્વેવ-સા, ઘપતોત્વેવતેન, એકસ્મિંત્વેચ-તાહિ, અમૂહિ.

નમ્હિ નુક દ્વાદનં સત્તરસન્નં-.

દ્વાદીનં સત્તરસન્નં સંખ્યાનં નુક હોતિ નમ્હિ વિભત્તિમ્હિ; દ્વિન્નં, ચતુન્નં, પઞ્ચન્નં, એવં યાવ અટ્ઠારસન્નં; ઉકારો ઉચ્ચારણત્થો, કકારો અન્તાવયવત્થો, તેનનમ્હિ ન દીઘો.

બહુકતિન્નં-.

નમ્હિ બહુનો કતિસ્સ ચ સુકક હોતિ? બહુન્નં, કતિન્નં.

ણ્ણંણ્ણન્નં તિતોજ્ઝા-.

ઝસઞ્ઞા તિતો નંવચનસ્સ ણ્ણંણ્ણન્નં હોન્તિ; તિણ્ણં, તિણ્ણન્નં, ઝાતિ-કિં?તિસ્સન્નં.

ઉભિન્નં-.

ઉભા નંવચનસ્સ ઇન્નં હોતિ; ઉભિન્નં.

સુઞ્સસ્સ-.

નામસ્મા સસ્સ સુઞ હોતિ; બુદ્ધસ્સ--દ્વિસકારપાઠેન સિદ્ધે લાઘવત્થમિદં.

સ્સંસ્સાસ્સાયેસ્વિતરેકઞ્ઞેતિમાનમિ-.

સ્સમાદિસ્વિતરાદીનમિ હોતિ; ઇતરિસ્સં, ઇતરિસ્સા, એકિસ્સં, એકિસ્સા, અઞ્ઞસ્સં, અઞ્ઞસ્સા, એતિસ્સં, એતિસ્સાય, ઇમિસ્સં, ઇમિસ્સા, ઇમસ્સાય; એસ્વિતિ-કિં? ઇતરાય, એસન્તિ-કિં? સબ્બસ્સં, સબ્બસ્સા.

તાય વા -.

સ્સમાદિસુ તસ્સા વા ઇ હોતિ; તિસ્સં, તસ્સં, તિસ્સા, તસ્સા, તિસ્સાય, તસ્સાય; સ્સંસ્સાસ્સાયેસ્વિત્વેવ-તાય.

તેતિમાતો યસ્સ સ્સાય-.

તાએતાઇમાતો સસ્સસ્સાયો હોતિ વા; તસ્સાય, તાય, એતિસ્સાય, એતાય, ઇમિસ્સાય, ઇમાય.

રત્યાદીહિ ટો સ્મિનો-.

રત્યાદીહિ સ્મિનો ટો હોતિ વા; રત્તો, રત્તિયં, આદો, આદિસ્મિં.

સુહિસુભસ્સો-.

ઉભસ્સ સુહિસ્વો હોતિ; ઉભોસુ, ઉભોહિ.

લ્તુપિતાદીનમા સિમ્હિ-.

લતુપ્પચ્ચયન્તાનં પિતાદીનઞ્ચા હોતિ સિમ્હિ; કત્તા પિતા; પિતુ માતુ ભાતુ ધીતુ દુહિતુ જામાતુ નત્તુ હોતુ પોતુ.

ગે અ ચ-.

લતુપિતાદીનં અ હોતિ ગે આ ચ; ભો કત્ત, ભો કત્તા, ભો પિત, ભો પિતા.

અયૂનં વા દીઘો-.

અ ઇ ઉ ઇચ્ચેસં વા દીઘો હોતિ ગે પરે તિલિઙ્ગે; ભો પુરિસા, ભો પુરિસ, ભો અગ્ગી, ભો અગ્ગિ, ભો ભિક્ખૂ, ભો ભિક્ખૂ.

ઘબ્રહ્માદિતે-.

ઘતો બ્રહ્માદિતો ચ ગસ્સે વા હોતિ; હોતિ કઞ્ઞે, હોતિ કઞ્ઞા, ભો બ્રહ્મે, ભો બ્રહ્મ, ભો કત્તે, ભો કત્ત,ભો ઇસે, ભો ઇસિ, ભો સખે, ભો સખ –- સખિ સખીતિ-ઇત્થિયં સિદ્ધમેવ; આકતિગણોયં; એવમઞ્ઞત્રાપિ.

નામ્માદીહિ-.

અમ્માદીહિ ગસ્સેન હોતિ; ભોતિ અમ્મા; ભોતિ અન્ના, ભોતિ અમ્બા.

રસ્સો વા-.

અમ્માદીનં ગે રસ્સો હોતિ વા; ભોતિ અમ્મ, ભોતિ અમ્મા.

ઘો સ્સંસ્સાસ્સાયંતિંસુ-.

સ્સમાદિસુ ઘો રસ્સો હોતિ; તસ્સં, તસ્સા, તસ્સાય, તં, સભતિં –-એસ્વિતિ-કિં? તાય, સહાય.

એકવચનયોસ્વઘોનં-.

એકવચને યોસુવ ઘઓકારન્તવજ્જિતાનં નામાનં રસ્સોહોતિ તિલિઙ્ગે; ઇત્થિં, ઇત્થિયા, ઇત્થિયો, વધું, વધુયા, વધુયો; દદ્ધિં, દદ્ધિના, દદ્ધિનો, સયમ્ભું, સયમભુના, સયમભુવો –- અઘોનન્તિ-કિં? કઞ્આય, કઞ્આયો; ઓગ્ગહણમુત્તરત્થં.

ગે વા-.

અઘોનં ગે વા રસ્સો હોતિ તિલિઙ્ગે?ઇત્થિ, ઇત્થિ, વધુ, વધુ,દદ્ધિ, દદ્ધી, સયમ્ભુ, સયમ્ભુ –- અઘોનંત્વેવ-હોતિ કઞ્આ, ભો ગો.

સિસ્મિં નાનપુંસકસ્સ-.

નપુંસકવજ્જિતસ્સ નામસ્સ સિસ્મિં રસ્સો ન હોતિ. ઇત્થિ, દદ્ધી, વધૂ, સયમ્ભુ –-સિસ્મિન્તિ-કિં?ઇત્થિં, અનપુંસકસ્સાતિ-કિં. દદ્ધિ, કુલં.

ગોસ્સાગસિહિનંસુ ગાવગવા-.

ગસિહિનં ચજ્જિતાસુ વિભત્તિસુ ગોસદ્દસ્સ ગાવગવા હોન્તિ; ગાવો, ગવો, ગાવેન, ગવેન, ગાવસ્સ, ગવસ્સ, ગાવસ્મા, ગવસ્મા, ગાવે, ગવે; અગસિહિનંસૂતિ-કિં? ભો ગો ગો તિટ્ઠતિ, ગોહિ, ગોનં.

સુમ્હિ વા-.

ગોસ્સ સુમ્હિ ગાવગવા હોન્તિ વા; ગાવેસુ, ગવેસુ, ગોસુ.

ગવં સેન-.

ગોસ્સ સે વા ગવં હોતિ સહ સેન; ગવં, ગાવસ્સ, ગવસ્સ.

ગુન્નવ નંના-.

નંવચનેન સહ ગોસ્સ ગુન્નં હોતિ ગવઞ્ચ વા; ગુન્નં, ગવં, ગોનં.

નાસ્સા-.

ગોતો નાસ્સ આ હોતિ વા; ગાવા, ગવા, ગાવેન, ગવેન.

ગાવુમ્હિ-.

અંવચને ગોસ્સ ગાવુ વા હોતિ; ગાવું, ગાવં, ગવં–-ગોસ્સ ગોણાદેસો ન કતો સદ્દન્તરત્તા.

યં પિતો-.

પસઞ્ઞીતો અંવચનસ્સ યં વા હોતિ; ઇત્થિયં, ઇત્થિં–-પિતોતિ-કિં?દણ્ડિં, રત્તિં.

નં ઝીતો-.

ઝસઞ્ઞીતો અંવચનસ્સ નં વા હોતિ; દણ્ડિનં, દણ્ડિં–- કથં? બુદ્ધં આદિચ્ચબન્ધુનન્તિ-યોગવિભાગા; ઝાતિ-કિં? ઇત્થિં, ઈતોતિ -કિં?અગ્ગિં

યોનં નોને પુમે-.

ઝિતો યોનં નોને વા હોન્તિ યથાક્કમં પુલ્લિઙ્ગે, દણ્ડિનો, દણ્ડિને, દણ્ડી–-ઝીતોત્વેવ અગ્ગી; પુમેતિ-કિં?દણ્ડીનિ, કુલાનિ.

નો-.

ઝિતો યોનં નો વા હોતિ પુલ્લિઙ્ગે; દણ્ડિનો તિટ્ઠન્તિ, દણ્ડિનો પસ્સ, દણ્ડી વા.

સ્મિનો નિ-.

ઝિતો સ્મિંવચનસ્સ નિ હોતિ વા; દણ્ડિની, દણ્ડિસ્મિં, ઝિતો ત્વેવ-અગ્ગિસ્મિં.

અમ્બવાદીહિ-.

અમ્બુઆદીહિ સ્મિનો નિ હોતિ વા; ફલં પતતિ અમ્બુનિ,'પદુમં યથા પંસુનિ આતપે કતં', વાત્વેવ-અમ્બુમ્હ, પંસુમ્હિ.

કમ્માદિતો-.

કમ્માદિતો સ્મિનો નિ હોતિ વા; કમ્મની, કમ્મે; કમ્મ ચમ્મ વેસ્મ ભસ્મ બ્રહ્મ અત્ત આતુમ ઘમ્મ મુદ્ધ–-કમ્માદિતોતિ-કિં? બુદ્ધે.

નાસ્સેનો-.

કમ્માદિતો નાવવનસ્સ એનો વા હોતિ; કમ્મેન, કમ્મના, ચમ્મેન, ચમ્મના–-કમ્માદિતોત્વેવ-બુદ્ધેન.

ઝલા સસ્સ નો-.

ઝલતો સસ્સ નો વા હોતિ; અગ્ગિનો, અગ્ગિસ્સ, દણ્ડિનો દણ્ડિસ્સ, ભિક્ખુનો, ભિકખુસ્સ, સયમ્ભુનો, સયમ્ભુસ્સ–-કથં?'યો વા સિસ્સો મહામુને'તિ.

ઇતો ક્વવી સસ્સ ટાનુબન્ધેતિ -()

બ્રહ્માદિસુ પાઠા સસ્સ એ ટાનુબન્ધો.

ના સ્માસ્સ-.

ઝલતો સ્માસ્સ ના હોતિ વા; અઅગ્ગિના અગ્ગિસ્મા દણ્ડિના, દણ્ડિસ્મા, ભિક્ખુના, ભિક્ખુસ્મા, સયમ્ભુના, સયમ્ભુસ્મા.

લા યોનં વો પુમે-.

લતો યોનં વો હોતિ વા પલ્લિઙ્ગે; ભિક્ખવો, ભિક્ખૂ, સયમ્ભુવો, સયમ્ભુ–-પુમેતિ-કિં?આયૂનિ.

જનત્વાદિતો નો ચ-.

જન્ત્વાદિતો યોનં નો હોતિ વો ચ વા પુલ્લિઙ્ગે; જન્તુનો, જન્તવો, જન્તુયો, ગોત્રભુનો, ગોત્રભુવો, ગોત્રભઅ, સહભુનો, સહભુવો, સહભુ.

કુતો-.

કુપ્પચ્ચયન્તતો યોનં નો વા હોતિ પુલ્લિઙ્ગે; વિદુનો, વિદૂ, વિઞ્ઞુનો, વિઞ્ઞ, સબ્બઞ્ઞુનો, સબ્બઞ્ઞ.

લોપો’મુસ્મા-.

અમુસદ્દતો યોનં લોપોવ હોતિ પુલ્લિઙ્ગે; અમૂ પુમેત્વેવ-અમુયો,અમૂનિ; વો’પવાદા’યં.

ન નો સસ્સ-.

અમુસ્મા સસ્સ નો ન હોતિ; અમુસ્સ, નોતિ-કિં? અમુયા.

યોલોપનિસુ દીઘો-.

યોનં લોપે નિસુવ દીઘો હોતિ; અટ્ઠિ, અટ્ઠીનિ; યોલોપ નિસૂતિ-કિં? રત્તિયો.

સુનંહિસુ-.

એસુ નામસ્સ દીઘો હોતિ; અગ્ગીસુ, અગ્ગીનં, અગ્ગીહનિ.

પઞ્ચાદીનં ચુદ્દસન્નમ-.

પઞ્ચાદીનં વદ્દસન્નં સુનંહિસ્વ હોતિ; પઞ્ચસુ, પઞ્ચન્નં, પઞ્ચહિ, છસુ, છન્ન, છહિ; એવં યાવ અટ્ઠારસા.

યવાદો ન્તુસ્સ-.

યવાદિસુ ન્તુસ્સ અ હોતિ; ગુણવન્તા, ગુણવન્તં, ગુણવન્તે, ગુણવન્તેન, ઇચ્ચાદિ–-ય્વાદોતિ-કિં? ગુણવા તિટ્ઠતિ. અમુસ્સા-મ.

ન્તસ્સ ચ ટ વંસે-.

અંસેસુ ન્તપ્પચ્ચયયસ્સ ટ હોતિ વા ન્તુસ્સ ચિ;' યં યં હિરાજ ભજતિ સતં વા યદિ વા અસં'' કિચ્ચાનિ કુબ્બસ્સ કરેય્ય કિચ્ચં''હિમવંચ પબ્બતં','સુજાતિ મન્તો'પિ અજાતિમસ્સ' યોગવિભાગેનાઞ્ઞત્રાપિ'ચક્ખુમા અન્ધિતા હોન્તિ'' વગ્ગુમુદાતીરિયા પન ભિક્ખૂ વણ્ણવા હોન્તિ.'

યોસુજ્ઝિસ્સ પુમે-.

ઝસઞ્ઞસ્સ ઇસ્સ યોસુ વા ટ હોતિ પુલ્લિઙ્ગે;અગ્ગાસો અગ્ગી–-ઝગ્ગહણં કિં? ઇકારન્તસમુદાયસ્સ ટો મા સિયાતિરત્તિયો; ઇગ્ગહણં કિં? દણ્ડિનો; પુવેતિ-કિં; અટ્ઠિ.

વેવોસુ લુસ્સ-.

લસઞ્ઞસ્સ ઉસ્સ દ્વેવોસુ ટ હોતિ; ભિક્ખવે, ભિક્ખવો, વેવોસૂતિ-કિં?ચન્તુયો; ઉગ્ગહણં કિં; સયમ્ભુવો.

યોમ્હિ વા ક્વવિ-.

યોમ્હી ક્વચિ લસઞ્ઞસ્સ વા ટ હોતિ; હેતયો,'નન્દન્તિ તં કુરયો દસ્સનેન અજ્જેવ તં કુરયો પાપયાતુ' વાતિ-કિં હેતુયો.

પુમાલપને વેવો-.

લસઞ્ઞતો ઉતો યોસ્સાલપને વેવો હોન્તિ વા પુલ્લિઙ્ગે; ભિક્ખવે, ભિક્ખવો, ભિક્ખૂ–-પુમેતિ-કિં; આયૂનિ; આલપનેતિ-કિં?ચન્તુયો તિટ્ઠન્તિ; લુતાત્વેવૈ-ધેનુયો,સયમ્ભુવો.

સ્માહિસ્મિન્નં મ્હાભિમ્હિ-.

નામસ્મા પરેસં સ્માહિસ્મિન્નં મ્હાભિમ્હિ વા હોન્તિ યથા ક્કમં; બુદ્ધમ્હા, બુદ્ધસ્મા, બુદ્ધેહિ, બુદ્ધમ્હિ, બુદ્ધસ્મિં–-બહુલાધિકારાપવાદવીસયે'પિ; દસસહસ્સિમ્હિ ધાતુયા.

સુહિસ્વસ્સે-.

અકારન્તસ્સ સુહિસ્વે હોતિ; બુદ્ધેસુ, બુદ્ધેહિ.

સબ્બાદીનં નમ્હિ ચ-.

અકારન્તાનં સબ્બાદીનં એ હોતિ નમ્હિ સુહિસુચ; સબ્બેસં સબ્બેસુ, સબ્બેહિ–-સબ્બાદીનન્તિ-કિં?બુદ્ધાનં; અસ્સેત્વેવ અમૂસં.

સબ્બ કતર કતમ ઉભય ઇતર અઞ્ઞ અઞ્ઞતર અઞ્ઞતમ;

પુબ્બપરાપરદક્ખિણુત્તરાધરાનિ વવત્થાયમસઞ્ઞાયં-().

યત્ય ત એત ઇમ અમુ કિં એક તુમ્હ અમ્હ (ઇચ્ચેતે સબ્બાદયો)

સંસાનં-.

સબ્બાદિતો નંવચનસ્સ સંસાનં હોન્તિ; સબ્બેસં, સબ્બેસાનં.

ઘપા સસ્સ સ્સા વા-.

સબ્બાદીનં ઘપતો સસ્સ સ્સા વા હોતિ; સબ્બસ્સા, સબ્બાય, પગ્ગહણમુત્તરત્થં.

સ્મિનો સ્સં-.

સબ્બાદીનં ઘપતો સ્મિનો સ્સં વા હોતિ; સબ્બસ્સં, સબ્બાય; અમુસ્સં, અમુયા.

યં-.

ઘપતો સ્મિનો યં વા હોતિ; કઞ્ઞાયં, દઞ્ઞાય, રત્તિયં, રત્તિયા, વધુયં, વધુયા, સબ્બાયં, સબ્બાય, અમુયં, અમુયા.

તિં સભાપરિસાય-.

સભાપરિસાહિ સ્મિનો તિં વા હોતિ; સભતિં, સહાય, પરિસતિં, પરિસાય.

પદાદીહિ સિ-.

એહિ સ્મિનો સિ હોતિ વા, પદસિ, પદસ્મિં, બિલસિ, બિલસ્મિં.

નાસ્સ સા-.

પદાદીહિ નાસ્સ સા હોતિ વા; પદસા, પદેન, બિલસા, બિલેન.

કોધાદીહિ-.

એહિ નાસ્સ સા હોતિ વા; કોધસા, કોધેન, અત્થસા, અત્થેન.

અતેન-.

અકારન્તતો પરસ્સ નાવવનસ્સ એનાદેસો હોતિ; બુદ્ધેન; અતોતિ-કિં?અગ્ગિના.

સિસ્સો-.

અકારન્તતો નામસ્મા સિસ્સ ઓ હોતિ; બુદ્ધો; અતો ત્વેવ-અગ્ગિ.

ક્વચે વા-.

અકારન્તતો નામસ્મા સિસ્સ એ હોતિ વા ક્વચિ;'વનપ્પ ગુમ્બે યથા કુસ્સિતગ્ગે' અપવાદવિસયે'પિ બહુલં વિધાના, સુખે, દુક્ખે–-વાતિ-કિં? વનપ્પગુમ્બો; ક્વચીતિ-કિં? પક્ખે સબ્બત્થ મા હોતુ.

અં નપુંસકે-.

અકારન્તતો નામસ્મા સસ્સ અં હોતિ નપુંસકલિઙ્ગે રૂપં.

યોનં નિ-.

અકારન્તતો નામસ્મા યોનં નિ હોતિ નપુંસકે; સબ્બાનિ, રૂપાનિ –-નિચ્ચવિધાને ફલમેકચ્ચાદિસબ્બાદનં પઠમાય.

ઝલા વા-.

ઝલતો યોનં નિ હોતિ વા નપુંસકે; અટ્ઠિનિ, અટ્ઠી, આયૂનિ, આયૂ.

લોપો-.

ઝલતો યોનં લોપો હોતિ; અટ્ઠી, આયૂ, અગ્ગી, ભિક્ખૂ, ઝલાત્વેવ-અગ્ગાયો; પગેવ કસ્મા ન હોતિ; અન્તરઙ્ગત્તા આકરસ્સ.

જન્તુત્વીઘેપેહિ વા-.

જન્તુહેતૂહિ ઈકારન્તેહિ ઘપસઞ્ઞેહિવ પરેસં યોનં વા લોપો હોતિ; જન્તુ જન્તુયો, હેતુ હેતુયો, દદ્ધી દદ્ધીયો, કઞ્ઞા કઞ્ઞાયો, રત્તી રત્તિયો, ઇત્થી ઇત્થિયો, દેણૂ દેણુયા, વૈધૂ વધુયો.

યેપસ્સિવણ્ણસ્સ-.

પસઞ્ઞસ્સ ઇવણ્ણસ્સ લોપો હોતિ વા યકારે; રત્યો રત્યા રત્યં, પોક્ખરઞ્ઞો પોક્ખરઞ્ઞા પોક્ખરઞ્ઞં–-વાત્વેવ-રત્તિયો; પસ્સાતિ-કિં?દદ્ધિયો; ઇવણ્ણસ્સાતિ-કિં? ધેનુયો વધુયા; કૈથં; અનુઞ્ઞાતો અહં મત્યાતિ?' યે પસ્સા'તિ-યોગવિભાગા.

ગસીનં-.

નામસ્મા ગસીનં લોપો હોતિ વિજ્ઝન્તરાભાવે; ભો પુરિસ, અયં દદ્ધી.

અસંખ્યેહિ સબ્બાસં-.

અવિજ્જમાનસઙ્ખ્યેહિ પરાસં સબ્બાસં વિભત્તીનં લોપોહોતિ;વ વા એવએવં. એતસ્માયેવ લિઙ્ગા [ ] અસઙ્ખ્યેહિ સ્યાથુપ્પત્ત્યનુમીયતે.

એકત્થતાયં-.

એકત્થીભાવે સબ્બાસં વિભત્તીનં લોપો હોતિ બહુલં; પુત્તીયતિ, રાજપુરિસો, વાસિટ્ઠો–- ક્વવિ ન હોતિ બહુલં વિધાના; પરન્તપો. ભગન્દરો, પરસ્સપદં, અત્તનોપદં, ગવમ્પતિ, દેવાનમ્પિયતિસ્સો, અન્તેવાસી, જનેસુતો, મમત્તં, મામકો.

પુબ્બસ્મામાદિતો-.

અમાદેકત્થા પુબ્બં યદેકત્થં તતો પરાસં સબ્બાસં વિભત્તીનં લોપો હોતિ; અધિત્થી–-ઇધ ન હોતિ બહુલં વિધાના, યથાપત્તિયા, યયથાપરિસાય; પુબ્બસ્માતિ-કિં?ગામં ગતો.

નાતોમપઞ્ચમિયા-.

અમાદેકત્થા પુબ્બં યદેકત્થમકારન્તં તતો પરાસં સબ્બાસં વિભત્તીનં લોપો ન હોતિ અસ્તુ ભવત્યપઞ્ચમ્યા; ઉપકુમ્ભં, અપઞ્ચમિયાતિ-કિં? ઉપકુમ્ભા આનય.

વા તનિયાસત્તમિનં-

અમાદેકત્થા પુબ્બં યદેકત્થમકારન્તં તતો પરાસં તતિયાસત્તમિનં વા અં હોતિ; ઉપકુમ્ભેન કતં, ઉપકુમ્ભં કતં, ઉપકુમ્ભે નિધેહિ, ઉપકુમ્ભં નિધેહિ.

રાજસ્સિ નામ્હિ-.

નામ્હિ રાજસ્સિ વા હોતિ; સબ્બદત્તેન રાજિના; વાત્વે વરઞ્ઞા.

સુનંહિસૂ-.

રાજસ્સ ઊ હોતિ વા સુનંહિસુ; રાજૂસુ રાજેસુ, રાજૂનં રઞ્ઞં, રાજૂભિ રાજેભિ.

ઇમસ્સાનિત્થિયં ટે-.

ઇમસદ્દસ્સાનિત્થિયં ટે હોતિ વા સુનંહિસુ; એસુ ઇમેસુ, એસં ઇમેસં, એહિ ઇમેહિ–-અનિત્થિયન્તિ-કિં? ઇમાસુ, ઇમાયં, ઇમાહિ.

નામ્ભનિમિ-.

ઇમસદ્દસ્સાનિત્થિયં નામ્હિ અનૈમિ ઇચ્ચાદેસા હોન્તિ; અનેન, ઇમિના; અનિત્થિયંત્વેવ-ઇમાય.

સીમ્ભનપુંસકસ્સાયં-.

ઇમસદ્દસ્સાનપુંસકસ્સ અયં હોતિ સિમ્હિ; અયં પુરિસો, અયં ઇત્થી; અનપુંસકસ્સાતિ-કિં?ઇમં.

ત્યતેતાનં તસ્સ સો-

ત્યતેતાનમનપુંસકાનં તસ્સ સો હોતિ સિમ્હિ; સ્યો પુરિસો, સ્યા ઇત્થિ; એવં સો, સા, એસો, એસા –-અનપુંસક સ્સેત્વૈવ-ત્યં, તં, એતં.

મસ્સામુસ્સ-.

અનપુંસકસ્સામુસ્સ મકારસ્સ સો હોતિ સિમ્હિ; અસુ પુરિસો, અસુ ઇત્થિ.

કે વા-.

અમુસ્સ મસ્સ કે વા સો હોતિ; અસુકો અમુકો, અસુકા અમુકા, અસુકં અમુકં, અસુકાનિ અમુકાનિ.

તતસ્સ નો સબ્બાસુ-.

તસદ્દસ્સ તસ્સ નો વા હોતિ સબ્બાસુવિભત્તીસુ; ને, તે, નાયો, તાયો, નં, તં, નાનિ, તાનિ ઇચ્ચાદિ.

ટ સસ્માસ્મિંસ્સાયયસ્સંસ્સાસંમ્ભામ્હિસવિમસ્સ ચ-.

સાદિસ્વિમસ્સ તતસ્સ ચ ટો વા હોતિ; અસ્સૈમસ્સ, અસ્મા, ઇમસ્મા, અસ્મિં ઇમસ્મિં,અસ્સાય ઇમિસ્સાય, અસ્સં ઇમસ્સં, અસ્સા ઇમિસ્સા, આસં ઇમાસં, અમ્હા ઇમમ્હા, અમ્હિ ઇમમ્હિ; અસ્સ તસ્સ, અસ્મા તસ્મા, અસ્મિં તસ્મિં, અસ્સાય તસ્સાય, અસ્સં તસ્સં, અસ્સા તસ્સા, આસં તાસં, અમ્હા તમ્હા, અમ્હિ તમ્હિ. સ્સાયાદિગ્ગહણ માદેસન્તરે મા હોતુતી.

ટા સિસ્સિસિસ્મા-.

ઇસિસ્મા સિસ્સ ટે વા હોતિ;' યોનજ્જ વિનયે કઙ્ખં અત્થધમ્મવિદૂ ઇસે' વાત્વેવ-ઇસિ.

દુતિયસ્સ યોસ્સ-.

ઇસિસ્મા પરસ્સ દુયાયોસ્સ ટે વા હોતિ;' સમણે બ્રાહ્મણે વન્દે સમ્પન્નચરણે ઇસે' વાત્વેવ-ઇસયો પસ્સ; દુતિયસ્સાતિ-કિં?ઇસયો તિટ્ઠન્તિ.

એકચ્ચાદિગતો-.

અકારન્તેહિ એકચ્ચાદીહિ યોનં ટે હોતિ; એકચ્ચે તિટ્ઠન્તિ, એકચ્ચે પસ્સ–-અતોતિ-કિં? એકચ્ચાયો; એવં એસસ પઠમ.

ન નિસ્સ ટા-.

એકચ્ચાદીહિ પરસ્સ નિસ્સ ટા ન હોતિ; એકચ્ચાનિ.

સબ્બાદીહિ પરસ્સ નિસ્સ ટા ન હોતિ; સબ્બાનિ.

યેયાનમેટ-.

અકારન્તેહિ સબ્બાદીહિ યોનમેટ હોતિ; સબ્બે તિટ્ઠન્તિ સબ્બે પસ્સ; અતોત્વેવ-સબ્બાયો.

નાઞ્ઞઞ્ચ નામપ્પધાના-.

નામભુતેહિ અપ્પધાનેહિ ચ સબ્બાદીહિ યં વુત્તં યં ચઞ્ઞં સબ્બાદિકારિયન્તં ન હોતિ; તે સબ્બા, તે પિયસબ્બા, તે અતિ સબ્બા.

તતિયત્થયોગે-.

તતિયત્થેન યોગે સબ્બાદીહિ યં વુત્તં યં ચઞ્ઞં સબ્બાદિ કારિયન્તં ન હોતિ; માસેનપુબ્બાનં માસપુબ્બાનં.

ચત્થસમાસે-.

ચત્થસમાસવિસયે સબ્બાદીહિ યં વુત્તં યં ચઞ્ઞં સબ્બાદિ કારિયન્તં ન હોતિ; દક્ખિણુત્તરપુબ્બાનં–-સમાસેતિ-કિં?અમુસઞ્ચ તેસઞ્ચ દેહિ.

વેટ-.

ચત્થસમાસવિસયે સબ્બાદીહિ યસ્સેટ વુત્તો તસ્સ વા હોતિ; પુબ્બુત્તરે, પુબ્બુત્તરા.

પુબ્બાદીહિ જહિ-

એતેહિ પુબ્બાદીહિ છહિ સવિસયે એટ વા હોતિ?પુબ્બે પુબ્બા, પરે પરા, અપરે અપરા,દક્ખિણે દક્ખિણા, ઉત્તરે ઉત્તરા, અધરે અધરા–-છહીતિ-કિં?યે.[ ]

મનાદીહિ સ્મિંસંનાસ્માનં સિસોઓસાસા-.

મનાદીહિ સમીમાદીનં સિસોઓસાસા વા હોન્તિ યથાક્કં; મનસિ મનસ્મિં, મનસો મનસ્સ, મનો મનં, મનસા મનેન, મનસા મનસ્મા–-કથં? પુત્તો જાતો અવેતસો, હિત્વા યાતિ સુમેધસો; સુદ્ધુત્તરવાસસા, હેમકપક્પણવાસસેતિ-સકત્થે ણન્તા.

મન તમ તપ તેજ સિર ઉર વચ ઓજ રજ યસ પય

સરવયયાયવાસચેતા જલાસયાક્ખયલોહપટમનેસુ-().

સતો સબ્ભે-.

સન્તસદ્દસ્સ સબ ભવતિ ભકારે; સબ્ભિ.

ભવતો વા હોન્તો ગયોનાસે-.

ભવન્તસદ્દસ્સ ભોન્તાદેસો વા હોતિ ગયોનાસે; ભોન્ત, ભવં, ભોન્તો, ભવન્તો, ભોતા, ભવતા, ભોતો, ભવતો–-ભો ઇતિ-આમન્તણે નિપાતો'કુતોનુ આગચ્છથ ભો તયો જના'એવં ભન્તેતિ-ભદ્દેતિ-સદ્દન્તરેન સિદ્ધં;ભદ્દન્ત ઇતિ-દસ્સ દ્વિભાવેન.

સિસ્સાગ્ગિતો નિ-.

અગ્ગિસ્મા સિસ્સ નિ હોતિ વા; અગ્ગિની,અગ્ગિ.

ન્તસ્સં-.

સિમ્હિ ન્તપ્પચ્ચયસ્સ અં હોતિ વા; ગચ્છં, ગચ્છન્તો.

ભુતો-.

ભુધાતુતો ન્તસ્સ અં હોતિ સિમ્હિ નિચ્ચં પુનબ્બિધાના; ભવં.

મહન્તરહત્તાનં ટા વા-.

સિમ્હિ મહન્તારહન્તાનં ન્તસ્સ ટા વા હોતિ; મહા, મહં, અરહા, અરહં.

ન્તુસ્સ-.

સિમ્હિ ન્તુસ્સટા હોતિ; ગુણવા.

અંડં નપુંસકે-.

ન્તુસ્સ અંડં હોન્તિ સિમ્હિ નપુંસકે; ગુણવં કુલં, ગુણવન્તં કુલં–-નપુંસકેતિ કિં? સીલવા ભિક્ખુ.

હિમવતો વા ઓ-.

હિમવતો સિમ્હિ ન્તુસ્સ ઓ વા હોતિ; હિમવન્તો, હિમવા.

રાજાદિયુવાદિત્વા -.

રાજાદીહિ યયુવાદીહિ ચ સિસ્સ આ હોતિ; રાજા, યયુવા–-રાજ બ્રહ્મ સખ અત્ત આતુમ.

ધમ્મો વાઞ્અત્થે-().

દળ્હધમ્મા; (દળ્હધમ્મો) અસ્મા.

ઇમો ભાવે-().

અણિમા, લઘિમા–-યુવ સા સુવા મઘવ પુમ વત્તહ.

વામ્ભાનદ્ધ -.

રાજાદીનં યુવાદીનં ચાનડિ હોતિ વામ્હિ; [ ] રાજાનં, રાજં, યુવાનં, યુવં.

યોનમાનો-.

રાજાદીહિ યુવાદીહિ ચ યોનમાનો વા હોતિ; રાજાનો, યુવાનો–-વાત્વેવ-રાજા,રાજે, યુવા, યુવે.

આયો નો ચ સખા-.

સખતો યોનમાયોનો હોન્તિ વા આનો ચ; સખાયો, સખિનો, સખાનો?વાત્વેવ-સખા, સખે.

ટે સ્મિનો-.

સખતો સ્મિનો ટે હોતિ; સખે નિચ્ચત્થો'યમારમ્ભો.

નોનાસેસ્વિ-.

સખસ્સ ઇ હોતિ નોનાસેસુ; સખિનો, સખિના, સખિસ્સ.

સ્માનંસુ વા-.

સખસ્સ વા ઇ હોતી સ્માનંસુ; સખિસ્મા, સખસ્મા, સખીનં, સખાનં.

યોસ્વંહિસુ ચારડિ-.

સખસ્સ વા આરડિ હોતિ યોસ્વંહિસુસ્માનંસુ ચ; સખારો સખાયો, સખારેસુ, સખેસુ,સખારં, સખં, સખારેહિ, સખેહિ, સખારા, સખારસ્મા, સખારાનં, સખાનં.

લતુપિતાદિનમસે-.

લતુપ્પચ્ચયન્તાનં પિતાદીનં ચારડિ ભોતિ સતો'ઞ્અત્ર; કત્તારો, પિતરો, કત્તારં, પિતરં, કત્તારા, પિતરા, કત્તરિ, પિતરિ–-અસેતિ-કિં?કત્તુનો, પિતુનો.

નમ્હિ વા-.

નમ્હિ લતુપિતાદીનમારઙિ વા હોતિ; કત્તારાનં, કત્તુનં, પિતરાનં, પિતુન્નં.

આ-૧

.

નમ્હિ લતુપિતાદીનમા વા હોતિ; કત્તાનં, કત્તૂનં, પિતાનં, પિતુન્નં.

સલોપો-.

લતુપિતાદીહિ સસ્સ લોપો વા હોતિ; કત્તુ, કત્તુનો, સકમન્ધાતુ, સકમન્ધાતુનો, પિતુ, પિતુનો.

સુહિસ્વારઙિ-.

સુહિસુ લતુપિતાદીનમરઙિ વા હોતિ; કત્તારેસુ, કત્તુસુ, પિતરેસુ, પિતુસુ, કત્તારેહિ, કત્તુહિ, પિતરેહિ, પિતુહિ.

નજ્જાયોસ્વામ-.

યોસુ નદીસદ્દસ્સ આમિ વા હોતિ; નજ્જાયો, નદિયો.

ટિ કતિમ્હા-.

કતિમ્હા યોનં ટિ હોતિ; કતિ તિટ્ઠન્તિ, કતિ પસ્સ.

ટ પઞ્ચાદિહિ ચુદ્દસહિ-.

પઞ્ચાદીહિ ચુદ્દસહિ સંખ્યાહિ યોનં ટો હોતિ; પઞ્ચ પઞ્ચ, એવં યાવ અટ્ઠારસા–-પઞ્ચાદીહીકિ-કિં? દ્વે તયો ચત્તારો; ચુદ્દસભીતિ-કિં? દ્વેવીસતિયો.

ઉભગોહિ ટો-.

ઉભગોહિ યોનં ટો હોતિ; ઉભો, ઉભો, ગાવો, ગાવો–-કથં? ઇમેકરત્તિં ઉભયો વસામાતિ- ટોમ્હિ યકારાગમો.

આરઙિસ્મા-.

આરઙાદેસતો પરેસં યોનં ટો હોતિ; સખારો, કત્તારો, પતરો.

ટોટે વા-.

આરઙાદેસમ્હા યોનં ટોટે વા હોન્તિ યથાક્કમં; સખારો, સખારે, સખારો–-ટોગ્ગહણં લાઘવત્થં.

ટા નાસ્માનં-.

આરડાદેસમ્હા નાસ્માનં ટા હોતિ; કત્તારા, કત્તારા, ક્વચિ વા હોતિ બહુકુલાધિકારા; એતાદિસા સખારસ્મા

ટિ સ્મિનો-.

આરડાદેસમ્હા સ્મિનો ટિ હોતિ; કત્તરિ, પિતરિ.

દિવાદિતો-.

દિવાદીહિ નામેહિ સ્મિનો ટિ હોતિ; દિવિ, ભુવિ–-નિચ્ચં વકારાગમો.

રસ્સારડિ-.

સ્મિમ્હિ આરો રસ્સો હોતિ; કત્તરિ, નત્તરિ.

પિતાદીનમનત્વાદીનં-.

નત્વાદિવજ્જિતાનં પિતાદીનમારો રસ્સો હોતિ સબ્બાસુ વિભત્તિસુ; પિતરો, પિતરં–-અનત્વાદીનન્તિ કિં? નત્તારો.

યુવાદીનં સુહિસ્વાનડિ-.

સુહિસુ યુવાદીનં આનડિ હોતિ; યયુવાનેસુ, યુવાનેહિ.

નોનાનેસ્વા-.

એસુ યુવાદીનમા હોતિ; યુવાનો, યુવાના, યુવાને.

સ્માસ્મિન્નં નાને-.

યુવાદીહિં સ્માસ્મિન્નં નાને હોન્તિ યથાક્કમં; યુવાના, યુવાને.

યોનં નોને વા-.

યુવાદીહિ યોનં નોને વા હોન્તિ યથાક્કમિં; યુવાનો યુવાને–-વાતિ-કિં?યુવે પસ્સ;નોગ્ગહણં લાઘવત્થં.

ઇતો’ઞ્ઞત્થે પુમે-.

અઞ્ઞપદત્થે વત્તમાના ઇકારન્તતો નામસ્મા યોનં નોને વા હોન્તિ યથાક્કમં પુલ્લિઙ્ગે, તોમરંકુસ પાણિનો, તોમરંકુસપાણિને, વાત્વેવ-તોમરંકુસપાણયો; અઞ્ઞત્થેતિ-કિં?પાણયો.

ને સ્મિનો ક્વવિ-.

અઝ્અપદત્થે વત્તમાના ઇકારન્તતો નામસ્મા સ્મિનો ને હોતિ વા ક્વચિ;’ કતઞ્ઞુમ્હિ ચ પોસમ્હિ સીલવન્તે અરિયવુત્તિને’ વાત્વેવ-અરિયવુત્તિમ્હિ; પુમેત્વેવ-અરિયયવુત્તિયા.

પુમા-.

પુમસદ્દતો સ્મિનો યં વુત્તં તં વા હોતિ; પુમાનેપુમે.

નામ્હિ-.

પુમસ્સ નામ્હિ યં વુત્તં તં વા હોતિ; પુમાના પુમેન.

સુમ્હા ચ-.

પુમસ્સ સુમ્હિ યં વુત્તં તં આ ચ વા હોતિ; પુમાનેસુ, પુમેસુ, પુમાસુ.

ગસ્સં-.

પુમસદ્દતો ગસ્સ અં વા હોતિ; ભો પુમં, ભો પુમ, ભો ઇત્થિપુમં, ભો ઇત્થિપુમ.

સાસ્સંસે ચાનઙિ-.

સાસદ્દસ્સ આનઙિ હોતિ અંસે ગે ચ; સાનં, સાનસ્સ, ભો સાન.

વત્તહા સનઞ્નં નોનાનં-.

વત્તહા સનઞ્નં નોનાનં હોન્તિ યથાક્કમ; વત્તહા નો, વત્તહાનાનં.

બ્રહ્મસ્સુ વા-.

બ્રહ્મસ્સુ વા હોતિ સનંસુ; બ્રહ્મુનો, બ્રહ્મસ્સ, બ્રહ્મૂનં બ્રહ્માનં.

નામ્હિ-.

બ્રહ્મસ્સુ હોતિ નામ્હિ; બ્રહ્મુના,

પુમકમ્મથામદ્ધાનં વા સસ્માસુ ચ-.

પુદીનમુ હોતિ વા સસ્માસુ નામ્હિ ચ; પુમુનો, પુમસ્સ; પુમુના, પુમાના, પુમુના, પુમાના; કમ્મુનો, કમ્મસ્સ; કમ્મુના કમ્મસ્મા; કમ્મુના, કમ્મના; ઠામુનો, ઠામસ્સ;ઠામુના, ઠામસ્મા; ઠામુના, ઠામેન; અદ્ધુનો, અદ્ધસ્સ; અદ્ધુના, અદ્ધસ્મા;અદ્ધુના, અદ્ધના.

યુવા સસ્સનો-.

યુવા સસ્સવા ઇનો હોતિ, યુવિનો, યુવસ્સ.

નોત્તાતુમા-.

અત્તાતુમેહિ સસ્સ નો હોતિ વા; અત્તનો, અત્તસ્સ; આતુમનો, આતુમસ્સ.

સુહિસુ નક-.

અત્તઆતુમાનં સુહિસુ વા નક હોતિ; અત્તનેસુ, અત્તેસુ, આતુમનેસુ, આતુમેસુ; અત્તનેહિ, અત્તેહિ; આતુમનેહિ, આતુમેહિ--કથં?વેરિનેસૂતિ-નક ઇતિ યોગવિભાગા.

સ્માસ્સના બ્રહ્મા ચ-.

બ્રહ્મ અત્તઆતુમેહિ ચ સ્માસ્સ ના હોતિ; બ્રહ્મુના, અત્તના, આતુમના.

ઇમેતાનમેનાણ્વાદેસે દુતિયાયં-.

ઇમએતસદ્દાનં કથિતાનુકથનવિસયે દુતિયાયમેનાદેસો હોતિ; ઇમં ભિક્ખું વિનયમજ્ઝાપયઅથો એનં ધમ્મમજ્ઝાપય, ઇમે ભિક્ખૂ વિનયમજ્ઝાપય અથો એને ધમ્મમજ્ઝાપય; એવમે તસ્સ ચ યોજનીયં.

કિસ્સ કો સબ્બાસુ-.

સબ્બાસુ વિભત્તિસુકિસ્સકો હોતિ; કો, કે, કા, કાયો, કં, કાનિ, કેનેચ્ચાદિ.

કિ સસ્મિંસુવાનિત્થિયં-.

અનિત્થિયં કિસ્સ કિ વા હોતિ સસ્મિંસુ; કિસ્સ, કસ્સ, કિસ્મિં, કસ્મિં; અનિત્થિયન્તિ-કિં? કો, કં.

ઇમસ્સિદં વા-.

અંસિસુ સહ તેહિઇમસ્સિદં હોતિ વા નપુંસકે; ઇદં, ઇમં; ઇદં,ઇમં.

અમુસ્સાદું-.

અંસિસુ સહ તેહિ અમુસ્સ અદું હોતિ વા નપુંસકે; અદું, અમું; અદું, અમું.

સુમ્ભામ્ભસ્સાસ્મા-

અહ્મસ્સ અસ્મા હોતિ વા સુમ્હિ; ભત્તીરસ્માસુ સા તવ; વાત્વેવ-અમ્હેસુ.

નમ્હિ તિચતુન્તમિત્થિયં તિસ્સચતસ્સા-.

નમ્હિ તિચતુન્નં તિસ્સવતસ્સા હોન્તિત્થિયં યથાક્કમં; તિસ્સન્નં, વતસ્સન્નં; ઇત્થિયન્તિ-કિં? તિણ્ણં, ચતુન્નં.

તિસ્સોચતસ્સો યોમ્હિ સવિભત્તીનં-. વિભત્તિસહિતાનં તિવતુન્નં યોમ્હિ તિસ્સો ચતસ્સો હોન્તિત્થિયં યથાક્કમં; તિસ્સો,ચતસ્સો

તીણિચત્તારિ નપુંસકે-.

યોમ્હિસવિભત્તીનં તિચતુન્નં યથાક્કમંતીણિ ચત્તારિ હોન્તિ નપુંસકે; તીણિ, ચત્તારિ.

પુમે તયોચત્તારો-.

યોમ્હિ સવિભત્તીનં તિચતુન્નં તયોચત્તારો હોન્તિ યથાક્કમં પુલ્લિઙ્ગે; તયો, ચત્તારો.

ચતુરોવા ચતુસ્સ-.

ચતુસદ્દસ્સ સવિભત્તિસ્સ યોમ્ભિ ચતુરો વા હોતિ પુલ્લિઙ્ગે; ચતુરો જના સંવિધાય; કથં? ચતુરો નિમિત્તેનાદ્દસાસિન્તિ લિઙ્ગવિપલ્લાસા.

મયમસ્મામ્હસ્સ-.

યેયાસ્વમ્હસ્સ સવિભત્તિસ્સઅસ્માકંમમં હોન્તિ વા યથાક્કમં; અસ્માકં, અમ્હાકં; મમં, મમ.

સિમ્ભહં-.

સિમ્હિ અમ્હસ્સ સવિભત્તિસ્સ અહં હોતિ; અહં.

તુમ્હસ્સ તુવંત્વમમ્હિ ચ-.

અમ્હી સિમ્હિ ચ તુહ્મસ્સ સવિભત્તિસ્સ તુવંત્વં હોન્તિ યથાક્કમં; તુવં, ત્વં.

તયાતયીનં ત્વં વા તસ્સ-.

તુમ્હસ્સતયાતયીનં તકારસ્સત્વ હોતિ વા; ત્વયા, તયા; ત્વયિ, તયિ.

સ્મામ્હિ ત્વમ્હા-.

સ્મામ્હિ તુમ્હસ્સ સવિભત્તિસ્સ ત્વમ્હા હોતિ વા; પત્તા નિસ્સંસયં [ ] ત્વમ્હા–-વાત્વેવ-ત્વયા.

ન્તન્તુનં ન્તો યોમ્હિ પઠમે-.

પઠમે યોમ્હિ ન્તન્તુનં સવિભત્તિનં ન્તો ઇચ્ચાદેસો વા હોતિ; ગચ્છન્તો, ગચ્છન્તા; ગુણવન્તો, ગુણવન્તા.

તં નમ્હિ-.

નમ્હિ ન્તન્તુનં સવિભત્તિનં તં વા હોતિ; ગચ્છતં, ગચ્છન્તાનં; ગુણવતં, ગુણવન્તાનં.

તોતાતિતા સસ્માસ્મિંનાસુ-.

સાદિસુન્તન્તુનં સવિભત્તિનં તોતાતિતા હોન્તિ વા યથાક્કમં; ગચ્છતો, ગચ્છન્તસ્સ; ગુણવતો, ગુણવન્તસ્સ; ગચ્છતા, ગચ્છન્તમ્હા; ગુણવતા, ગુણવન્તમ્હા; ગચ્છતિ, ગચ્છન્તે;ગુણવતિ, ગુણવન્તે; ગચ્છતા, ગચ્છન્તેન; ગુણવતા, ગુણવન્તેન.

ટટાઅં ગે-.

ગે પરે ન્તન્તુનં સવિભત્તીનં ટટાઅં ઇચ્ચાદેસા હોન્તિ; ભો ગચ્છ, ભો ગચ્છા, ભોક ગચ્છં; ભો ગુણવ, ભો ગુણવા, ભો ગુણવં.

યોમ્હિ દ્વિન્નં દુવેદ્વે-.

યોમ્હિ દ્વિસ્સ સવિભત્તિસ્સ દુવેદ્વે હોન્તિ પચ્ચેકં; દુવે, દ્વે.

દુવિન્નં નમ્હિ વા-.

નમ્હિ દ્વિસ્સ સવિભત્તિસ્સ દુવિન્નં હોતિ વા; દુવિન્નં, દ્વિન્નં.

રાજસ્સ રઞ્ઞં-.

નમ્હિ રાજસદ્દસ્સસવિભત્તિસ્સરઞ્ઞં હોતિ વા; રઞ્ઞં, રજાનં

નાસ્માસુ રઞ્ઞા-.

નાસ્માસુ રાજસ્સ સવિભત્તિસ્સરઞ્ઞા હોતિ, રઞ્ઞા કતં, રઞ્ઞાનિસ્સટં.

રઞ્ઞોરઞ્ઞસ્સરાજિનો સે-.

સે રાજસ્સ સવિભત્તિસ્સ રઞ્ઞોરઞ્ઞસ્સરાજિનો હોન્તી; રઞ્ઞો, રઞ્ઞસ્સ, રાજિનો.

સ્મિમ્હિ રઞ્ઞેરાજિનિ-.

સ્મિમ્હિ રાજસ્સ સવિભત્તિસ્સ રઞ્ઞેરાજિનિ હોન્તિ; રઞ્ઞે,રાજિનિ.

સમાસે વા-.

સમાસવિસયે એતે આદેસા રાજસ્સવા હોન્તિ; કાસિરઞ્ઞા, કાસિરાજેન; કાસિરઞ્ઞા, કાસિરાજસ્મા; કાસિરઞ્ઞો, કાસિરાજસ્સ; કાસિરઞ્ઞે, કાસિરાજે.

સ્મિમ્હિ તુમ્હામ્હાનંતયિમયિ-.

સ્મિમ્હિ તુમ્હઅમ્હસદ્દાનં સવિભત્તીનં તયિમયિ હોન્તિ યથાક્કમં; તયિ,મયિ.

અમ્હિ તંમંતવંમમં-.

અમ્હિ તુમ્હઅમ્હસદ્દાનં સવિભત્તીનં તંમંતવંમમં હોન્તિ યથાક્કમં; તં, મં, તવં, મમં.

નાસ્માસુતયામયા-.

નાસ્માસુ તુમ્હઅમ્હસદ્દાનં સવિભત્તીનં તયામયા હોન્તિ યથાક્કમં; તયા કતં, મયા કતં; તયા નિસ્સટં, મયા નિસ્સટં.

તવમમતુય્હંમય્હં સે-.

સેતુમ્હઅમ્હસદ્દાનં સવિભત્તીનં તવમમતુય્હંમય્હં હોન્તિ યથાક્કમં; તવ, તુય્હં; મમ,મય્હં.

ઙંઙકં નમ્હિ-.

નમ્હિ તુમ્હઅમ્હસદ્દાનં સવિભત્તીનં ઙંઙાકં હોન્તિ પચ્ચેકં; તુમ્હં, તુમ્હાકં, અમ્હં, અમ્હાકં–-યથાસઙ્ખ્યમત્ર ન વિવચ્છતે.

દુતિયે યોમ્હિ વા-.

તુમ્હઅમ્હસદ્દાનં સવિભત્તીનં પચ્ચેકં ઙંઙાકં વા હોન્તિ યોમ્હિ દુતિયે; તુમ્હં’તુમ્હાકં, તુમ્હે; અમ્હં,અમ્હાકં,અમ્હે.

અપાદાદો પદતેકવાક્યે-.

ઇદમધિકતં વેદિતબ્બં; પજ્જતે’નેનત્થોતિ-પદં, સ્યાદ્યન્તં ત્યાદ્યાન્તઞ્ચ; પદસમૂહો વાક્યં.

યોનંહિસ્વપઞ્ચમ્યા વોનો-.

અપઞ્ચમિયા યોનંહિસ્વપાદાદો વત્તમાનાનં પદસ્મા પરેસં એકવાક્યે ઠિતાનં તુમ્હઅમ્હસદ્દાનં સવિભત્તીનં વો નો હોન્તિ વા યથાક્કમં; તિટ્ઠથ વો, તિટ્ઠથ તુમ્હે; તિટ્ઠામ નો, તિટ્ઠામ મયં; પસ્સતિ વો, પસ્સતિ તુમ્હે; પસ્સતિ નો, પસ્સતિઅમ્હે; દીયતે વો, દીયતે તુમ્હં; દીયતે નો,

દીયતે અમ્હં; ધનં વો, ધનં તુમ્હં; ધનં નો, ધનં અમ્હં; કતં વો, કતં તુમ્હેહિ; કતં નો, કતં અમ્હેહિ–-અપઞ્ચમ્યાતિ-કિં?નિસ્સટં તુમ્હેહિ, નિસ્સટં અમ્હેહિ; અપાદાદોત્વેવ

‘‘બલઞ્ચ ભિક્ખૂનમનુપ્પદિન્નં,
તુમ્હેહિ પુઞ્ઞં પસુતં અનપ્પકં’’;

પદતોત્વેવ- તુમ્હે તિટ્ઠથ; એકવાક્યેત્વેવ- દેવદત્તો તિટ્ઠતિ ગામે, તુમ્હે તિટ્ઠથનગરે; સવિભત્તીનંત્વેવ- અરહતિ ધમ્મો તુમ્હાદિનં; અરહતિ ધમ્મો અમ્હાદિસાનં.

તેમે નાસે-.

નામ્હિ સે ચ અપાદાદો વત્તમાનાનં પદસ્મા પરેસં એક વાક્યે ઠિતાનં તુમ્હઅમ્ભસદ્દાનં સવિભત્તીનં તેમે વા હોન્તિ યથાક્કમં; કતં તે, કતં તયા; કતંમે, કતં મયા; દીયતે તે, દીયતે તવ; દીયતે મે, દીયયતે મમ; ધનં તે, ધનંમે, ધનં મમ.

અન્વાદેસે-.

કથિતાનુકથનવિસયે તુમ્હઅમ્હસદ્દાનમાદેસા નિચ્ચં ભવન્તિ પુનબ્બિધાના; ગામો તુમ્હં પરિગ્ગહો, અથો જનપદો વો પરિગ્ગહો.

સપુબ્બા પઠમન્તા વા-.

વિજ્જમાનપુબ્બસ્મા પઠમન્તા પરેસં તુમ્હઅમ્હસદ્દાનમા દેસા વા હોન્તિ અન્વાદેસે'પિ; ગામે પટો તુમ્હાકં, અથો નગરે કમ્બલો વો; અથો નગરે કમ્બલો તુમ્હાકં; સપુબ્બાતિ-કિં? પટો તુમ્હાકં, અથો કમ્બલો વો; પઠ મન્તાતિ-કિં-પટો નગરે તુમ્હાકં, અથો કમ્બલો ગામે વો.

ન વવાહાહેવયોગે-.

ચાદીહિ યોગે તુમ્હઅમ્હસદ્દાનમાદેસા ન હોન્તિ; ગામો તવ ચ પરિગ્ગહો, મમ ચ પરિગ્ગહો; ગામો તવ વા પરિગ્ગહો, મમ વા પરિગ્ગહો; ગામો તવહ પરિગ્ગહો, મમહ પરિગ્ગહો; ગામો તવાહ પરિગ્ગહો, મમાહ પરિગ્ગ હો; ગામા તવેવ પરિગ્ગહો, મમેવ પરિગ્ગહો; એવં સબ્બત્થ ઉદાહરરિતબ્બં–-યોગેતિ કિં? ગામોચ તે પરિગ્ગહો, નગરઞ્ચ મે પરિગ્ગહો.

દસ્સનત્થેનાલોચને-.

દસ્સનત્થેસુ આલોચનવજ્જિતેસુ પયુજ્જમાનેસુ તુમ્હ અમ્હસદ્દાનમાદેસા ન હોન્તિ; ગામો તુમ્હે ઉદ્દિસ્સાગતો, ગામો અમ્હે ઉદ્દિસ્સાગતો–-અનાલોચનેતિ-કિં? ગામો વો આલોવેતિ, ગામો નો આલોચેતિ.

આમન્તણં પુબ્બમસન્તંવ-.

આમન્તણં પુબ્બમવિજ્જમાનં વિય હોતિ તુમ્હઅમ્હસદ્દાન માદેસવિસયે; દેવદત્ત તવ પરિગ્ગહો–-આમન્તણન્તિકિં? કમ્બલો તે પરિગ્ગહો; પુબ્બન્તિ-કિં?'મયેતં સબ્બ મક્ખાતં તુમ્હાકં દ્વિજપુઙ્ગવા' પરસ્સ હિ [ ] અવિજ્જમાનન્તા અપાદાદોતિ-પટિસેધોન સિયા? ઇવાતિ-કિં? સવનં[ ] યથા સિયા.

ન સામઞ્ઞવચનમેકત્થે-.

સમાનાધિકરણે પરતો સામઞ્ઞવચનમામન્તણમસન્તં વિય ન હોતિ; માણવક જટિલક તેપરિગ્ગહો–-પરસ્સા વિજ્જમાનત્તે’પિ પુબ્બરૂપમુપાદાયાદેસો હોતિ; સામઞ્ઞ વચનન્તિ-કિં? દેવદત્ત માણવક તવ પરિગ્ગહો; એકત્થેતિકિં? દેવદત્ત યઞ્ઞદત્ત તુમ્હં પરિગ્ગહો.

બહુસુ વા-.

બહુસુ વત્તમાનમામન્તણં સામઞ્ઞવચનમેકત્થે અવિજ્જમાનં વિય વા ન હોતિ; બ્રાહ્મણા ગુણવન્તો તુમ્હાકં પરિગ્ગહો; બ્રાહ્મણા ગુણવન્તો વો પરિગ્ગહો.

ઇતિ મોગ્ગલ્લાને વ્યાકરણે વુત્તિયં સ્યાદિકણ્ડો દુતિયો.

સ્યાદિ સ્યાદિનેકત્થં-.

સ્યાદ્યન્તં સ્યાદ્યાન્તેન સહેકત્થં હોતીતિ-ઇદમધિકતં વેદિતબ્બં; સો ચ ભિન્નત્થાનમેકત્થિભાવો સમાસોતિ વુચ્ચતે.

અસંખ્યં વિભત્તિસમ્પત્તિસમીપસાકલ્યાભાવયથા પચ્છાયુગપદત્થે-.

અસંખ્યં સ્યાદ્યન્તં વિભત્યાદીનમત્થે વત્તમાનં સ્યાદ્યન્તેન સહેકત્થં ભવતિ; તત્થ વિભત્યત્થે તાવ-ઇત્થિસુ કથા પવત્તા અધિત્થિ–-સમ્પત્તિ દ્વિધા અત્તસમ્પત્તિ સમિદ્ધિ ચસમ્પન્નં બ્રહ્મં સબ્રહ્મં, લિચ્છવીનં; સમિદ્ધિ ભિક્ખાનં સુભિક્ખં. સમીપે-કુમ્ભસ્સ સમીપમુપકુમ્ભં–-સાકલ્યે-સતિણમજ્ઝો હરતિ; સાગ્ગ્યધીતે–-અભાવો સમ્બન્ધિભેદા બહુવિધો; તત્ર ઇદ્ધાભાવે-વિગતા ઇદ્ધિ સદ્દિકાનં દુસ્સદ્દિકં; અત્થાભાવે-અભાવો મક્ખિકાનં નિમ્મક્ખિકં; અતિક્કમાભાવે-અતિગતાનિ તિણાનિ નિત્તિણં; સમ્પતાભાવે-અતિગતં લહુપાપુરણં અતિ લહુપાપુરણં; લહુપાપુરણસ્સ નાયમુપભોગકાલોતિ અત્થો. યથાત્થો’નેકવિધો; તત્ર યોગ્ગતાયં-અનુરૂપં સુરૂપો વહતિ; વિચ્છાયં -અન્વદ્ધમાસં; અત્થાનતિવત્તિયં- યથાસત્તિ; સદિસત્તે- સદિસો કિખિયા[ ] સકિખિ; આનુપુબ્બિયં-અનુજેટ્ઠં; પચ્છાત્થે [-]અનુરથં; યુગપદત્થે-સચક્કં નિધિ.

યથા ન તુલ્યે-.

યથાસદ્દોતુલ્યત્થે વત્તમાનો સ્યાદ્યન્તેન સહેકત્થો ન ભવતિ; યથા દેવદત્તો તથા યઞ્ઞદત્તો.

યાવાવધારણે-.

યાવસદ્દો’વધારણે વત્તમાનો સ્યાદ્યન્તેન સહેકત્થો ભવતિ; અવધારણમેત્તકતા પરિચ્છેદો; યાવામત્તં બ્રાહ્મણે આમન્તય; યાવજીવં–-અવધારણેતિ-કિં, યાવ દિન્નંતાવ ભુત્તં નાવધારયામિ કિત્તકં મયા ભુત્તન્તિ.

પય્યપાબહિતિરોપુરેપચ્છાવા પઞ્ચમ્યા-.

પરિઆદયો વઞ્ચમ્યન્તેન સહેકત્થા હોન્તિ વા; પરિ પબ્બતં વસ્સિ દેવો, પરિપબ્બતા; અપપબ્બતં વસ્સિ દેવો, અપ પબ્બતા; આપાટલિપુત્તં વસ્સિદેવો, આપાટલિપુત્તા; બહિગામં, બહિગામા; તિરોપબ્બતં, તિરોપબ્બતા;

પુરેભત્તં, પુરેભત્તા; પચ્છાભત્તં, પચ્છાભત્તા–-વેતાધિકારો

સમીપાયામેસ્વનુ-.

અનુસદ્દો સામીપ્યે આયામે ચ વત્તમાનો સ્યાદ્યન્તેન સહેકત્થો હોતી વા; અનુવનમસનિ ગતા; અનુગઙ્ગં બારાણસી–-સમીપાયામેસ્વિતિ-કિં, રુક્ખમનુવિજ્જોતતે વિજ્જુ.

તિટ્ઠગ્વાદિનિ-.

તિટ્ઠગુપ્પભુતીનિ, એકત્થિભાવવિસયે નિપાતીયન્તે;'તિટ્ઠન્તી ગાવો યસ્મિં કાલે'તિટ્ઠગુ, કાલો; વહગ્ગુ, કાલો; આયતિગવં, ખલેયવં, લૂનયવં, લૂયમાનયવમિચ્ચાદિ–-વ્યન્તો'પેત્થ; કેસાકેસિ; દણ્ડાદણ્ડિ–-તથા વેલાપ્પભાવનત્થો'પિ; પાતો નહાનં પાતનહાનં; સાયં નહાનં સાયનહાનં; પાતકાલં, સાયકાલં; પાતમેઘં, સાયમેઘં; પાતમગ્ગં, સાયમગ્ગં.

ઓરેપરિપટિપારેમજ્ઝેહેટ્ઠુદ્ધાધોન્તો વા છટ્ઠીયા-.

ઓરાદયો સદ્દા છટ્ઠિયન્તેન સહેકત્થા વા હોન્તિ; એકારન્તત્તં નિપાતનતો–-ઓરેગઙ્ગં; ઉપરિસિખરં; પટિ સોતં; પારેયમુનં; મજ્ઝેગઙ્ગં; હેટ્ઠાપાસાદં; ઉદ્ધગઙ્ગં; અધોગઙ્ગં; અન્તોપાસાદં–-પુન વાવિધાના ગઙ્ગાઓરમિચ્ચા દિપિ હોતિ.

તં નપુંસકં-.

યદેતમતક્કન્તમેકત્થં તં નપુંસકલિઙ્ગં વેદિતબ્બં; તથા વેવોદાહટં; વા ક્વચિ બહુલાધિકારા–-યથાપરિસં, યથા પરિસાય; સકાય સકાય પરિસાયાતિ અત્થો.

અમાદિ-.

અમાદિસ્યાદ્યન્તં સ્યાદ્યાન્તેન સહ બહુલમેકત્થં હોતિ;'ગામં ગતો' ગામગતો;'મુહુત્તં સુખં' મુહુત્તસુખં. વુત્તિયે વોપપદસમાસે-કુમ્ભકારો; સપાકો; તન્તવાયો; ચરા હરો–-ન્તમાનક્તવન્તુહિ વાક્યમેવ; ધમ્મં સુણન્તો; ધમ્મં સુણમાનો; ઓદનં ભુત્તવા.'

રઞ્ઞા હતો' રાજહતો;'અસિના છિન્નો' અસિચ્છિન્નો; પિતુસદિસો; પિતુસમો; સુખસહગતં;'દધિના ઉપસિત્તં ભોજનં'દધિભોજનં;'ગુળેન મિસ્સો ઓદનો' ગુળોદનો. વુત્તિ પદેનેવોપસિત્તાદિક્રિયાયાખ્યાપનતો નત્થાયુત્તત્થતા.

ક્વવિ વુત્તિયેવ; ઉરગો પાદપો–-ક્વવિ વાક્યમેવ; ફરસુના છિન્નવા; દસ્સનેન પહાતબ્બા.'

બુદ્ધસ્સદેય્યં' બુદ્ધદેય્યં;'યૂપાય દારુ' યૂપદારુ;'રજનાય દોણિ' રજનદોણિ; ઇધ ન હોતિ-સઙ્ઘસ્સ દાતબ્બં–-કથં, એતદત્થો એતદત્થન્તિ-અઞ્ઞપદત્થે ભવિસ્સતિ.'

સવરેહિ ભયં' સવરભયં; ગામનિગ્ગતો, મેથુનાપેતો. ક્વચિ વુત્તિયેવ; કમ્મજં, ચિત્તજં–-ઇધ ન હોતિ-રુક્ખા પતિતો.'

રઞ્ઞો પુરિસો' રાજપુરિસો--બહુલાધિકારા ન્તમાન નિદ્ધારિયપૂરણભાવતિત્તત્થેહિ ન હોતિ; મમાનુકુબ્બં; મમાનુ કુરુમાનો; ગુન્નં કણ્હા સમ્પન્નખીરતમા; સિસ્સાનં પઞ્ચમો; પટસ્સ સુક્કતા--ક્વચિ હોતેવ; વત્તમાનસામીપ્યં--કથં બ્રાહ્મણસ્સ સુક્કા દન્તાતિ-સાપેક્ખતાય ન હોતિ--ઇધ પનહોતેવ ચન્દનગન્ધો; નદીઘોસો; કઞ્ઞારૂપં; કાયસમ્ફસ્સો?ફલરસોતિ [--]ફલાનંતિત્તો; ફલાનમાસિતો[ ] ફલાનં સુહિતો; બ્રાહ્મણસ્સૈચ્ચં ગેહન્તિ; સાપેક્ખ તાય ન હોતિ--રઞ્ઞોપાટલિપુત્તકસ્સધનન્તિ--ધન સમ્બન્ધે છટ્ઠીતિ પાટલિપુત્તકૈનસમ્બન્ધાભાવા નહેસ્સતિ; રઞ્ઞો'ગોવ અસ્સો ચ પુરિસો ચા'તિ ભીન્નત્થતાયં [ ] વાક્ય મેવ--'રઞ્ઞો ગવાસ્સપુરિસા રાજગવાસ્સપુરિસાતિ વુત્તિ હોતેવેકત્થિભાવે.'દાનેસોણ્ડો' દાનસોણ્ડો; ધમ્મરતો; દાનભિરતો--ક્વચિવુત્તિયેવ; કુચ્છિસયો; થલટ્ઠો; પઙ્કજં; સરોરુહં ઇધ ન હોતિ ભોજને મત્તઞ્ઞુતા; ઇન્દ્રિયેસુ ગુત્તદ્વારતા; આસને નિસિન્નો આસને નિસીદિતબ્બં.

વિસેસનમેકત્થેન-.

વિસેસનં સ્યાદ્યન્તં વિસેસ્સેન સ્યાદ્યાન્તેન સમાનાધિકરણેનસહેકત્થં હોતિ;'નીલઞ્ચ તં ઉપ્પલઞ્ચે'તિ નિલુપ્પલં,'છિન્નઞ્ચ તં પરૂળ્હઞ્ચે'તિ છિન્નપરૂળ્હં; સત્થિવ સત્થી,'સત્થી ચ સાસામા ચે'તિ સત્થિસામા; સીહોવ સીહો,'મુનિ ચ સોસીહો વા'તિમુનિસીહો;'સીલમેવ ધનં' સીલધનં--ક્ચિ વાક્યમેવ, પુણ્ણો મન્તાણિપુત્તો; ચિત્તો ગહપતિ.--ક્વચિ વુત્તિયેવ; કણ્હસપ્પો; લોહિતસાલિ. વિસેસનન્તિ-કિં? તચ્છકો સપ્પો. એકત્થેનેતિ-કિં? કાળમ્હા અઞ્ઞો--કથં, પત્ત જીવિકો આપન્નજીવિકો[ ] માસજાતોતિ-અઞ્ઞપદત્થે ભવિસ્સતિ.

નઞ-.

નઞિચ્ચેતં સ્યાદ્યન્તં સ્યાદ્યન્તેન સહેકત્થં હોતિ; ન બ્રાહ્મણો અબ્રાહ્મણો--બહુલાધિકારતો અસમત્થેહિપિ કેહિચિ હોતિ; અપુનગેય્યા, ગાથા--અનોકાસં કારેત્વા અમૂલામૂલં ગન્ત્વા--ઈસકળારો ઈસપિઙ્ગલોતિ-સ્યાદિ સ્યાદિનેકત્થન્તિ સમાસો; વાક્યમેવ વાતિપ્પસઙ્ગાભાવા.

કુપાદયો નિચ્ચમસ્યાદિવિધિમ્હિ-.

કુસદ્દો પાદયો ચ સ્યાદ્યન્તેન સહેકત્થા હોન્તિ નિચ્ચં સ્યદિવિધિવિસયતો'ઞ્ઞત્થ;'કુચ્છિતો બ્રાહ્મણો' કુબ્રાહ્મણો,'ઈસકં ઉણ્હં' કદુણ્હં; પનાયકો, અભિસેકો, પકરિત્વા, પકતં, દુપ્પુરિસો, દુક્કતં, સુપુરિસો, સુકતં, અભિત્થુતં, અતિત્થુતં, આકળારો, આબદ્ધો. પાદયો ગતાદ્યત્થે પઠમાય()' પગતો આચરિયો' પાચરિયો; પન્તેવાસી--અચ્ચાદયો કન્તાદ્યત્થે દુતિયાય;()'અતિક્કન્તો મચ'મતિમઞ્ચો; અતિમાલો. અવાદયો કુટ્ઠાદ્યત્થે તતિયાય;()'અવકુટ્ઠં કોકિલાય વન'મવકોકિલં; અવમયયૂરં. પરિયાદયો ગિલાનાદ્યત્થે ચતુત્થિયા; ()'પરિગિલ નો'જ્ઝેનાય' પરિયજ્ઝેનો--ન્યાદયો કન્નાદ્યત્થે પઞ્ચમિયા()'નિક્ખન્તોકોસમ્બિયા' નિક્કોસમ્બિ--અસ્યાદિવિધિમ્હીતિ કિંરુક્ખમ્પતિ વિજ્જોતતે.

ચી ક્રિયત્થેહિ-.

ચીપ્પચ્ચયન્તો ક્રિયત્થેહિ સ્યદ્યન્તેહિ સહેકત્થો હોતિ; મલિની કરિય.

ભુસનાદરાનાદરેસ્વલંસાસા-.

ભુસનાદિસ્વત્થેસ્વલમાદયો સદ્દા ક્રિયાત્થેહિ સ્યાદ્યન્તેહિ સહેકત્થા હોન્તિ; અલંકરિય; સક્કચ્ચ; અસક્કચ્ચ–-ભુસનાદીસૂતિ-કિં? અલં ભુત્વા ગતો; સક્કત્વા ગતો; અસક્કત્વા ગતો; પરિયત્તં સોભનમસોભનન્તિ અત્થો.

અઞ્ઞે ચ-.

અઞ્ઞે ચ સદ્દા ક્રિયત્થેહિ સ્યાદ્યન્તેહિ સહ બહુલમેકત્થા ભવન્તિ; પુરોભુય; તિરોભુય;તિરોકરિય; ઉરસિકરિય; મનસિકરિય; મજ્ઝેકરિય; તુણ્હિભુય.

વાનેકઞ્ઞત્થે-.

અનેકં સ્યાદ્યન્તમઞ્ઞસ્સ પદસ્સત્થે એકત્થં વા હોતિ; બહૂનિ ધનાનિ યસ્સસો'બહુધનો;'લમ્બા કણ્ણા યસ્સ સો' લમ્બકણ્ણો;'વજિરં પાણિમ્હિ યસ્સસો'યં' વજિરપાણિ;'મત્તાબહવો માતઙ્ગા એત્થ' મત્તબહુમાતઙ્ગં, વનં;'આરૂળ્હો વાનરોયં રુક્ખં સો' આરૂળ્હવાનરો;'જિતાનિ ઇન્દ્રિયાનિ યેનસો' જિતિન્દ્રિયો;'દિન્નં ભોજનં યસ્સસો' દિન્નભોજનો;'અપગતં કાળકં યસ્મા પટા સો'ય' મપગતકાળકો;'ઉપગતાદસ યેસં તે' ઉપદસા; આસન્નદસા; અદૂરદસા? અધિક દસા;'તયો દસ પરિમાણમેસં) તિદસા–-કથં, દસસદ્દોસં ખ્યાને વત્તતે પરિમાણસદ્દસન્નિધાના, યથા-પઞ્ચપરિમાણ મેસં' પઞ્ચકા સકુણાતિ; દ્વે વા તયો વાપરિમાણમેસ'દ્વત્તયો;વાસદ્દત્થે વા-'વે વા તયો વા' દ્વત્તયો–-'દક્ખિણસ્સા ચ પુબ્બસ્સા ચ દિસાય યદન્તરાળં' દક્ખિણપુબ્બા, દિના;'દક્ખિણા વસા પુબ્બા ચા'તિ વા;'સહ પુત્તેનાગતો' સપુત્તો સલોમકો, વિજ્જમાનલોમકોતિ અત્થો એવં સપક્ખકો; અત્થિખીરા, બ્રાહ્મણિતિ-અત્થિસદ્દો વિજ્જમાનત્થે નિપાતો–-ક્વચિ ગતત્થતાય પદન્તરાનમપ્પયોગો, કણ્ઠટ્ઠા કાળા અસ્સ કણ્ઠેકાળો; [ ] ઓટ્ઠમુખમિય મુખમસ્સઓટ્ઠમુખો; કેસસઙ્ઘાતો ચૂળા અસ્સ કેસચૂળો; સુવણ્ણવિકારો અલઙ્કારો અસ્સસુવણ્ણાલઙ્કારો;' પપતિતં પણ્ણમસ્સ' પપતિતપણ્ણો, પપણ્ણો;'અવિજ્જમાના પુત્તા અસ્સ' અવિજ્જમાનપુત્તો;'ન સન્તિ પુત્તા અસ્સ' અપુત્તો–-ક્વચિ ન હોતિપઞ્ચભુત્તવન્તો અસ્સ, ભાતુનો પુત્તો અસ્સ અત્થિતિ બહુલાધિકારતો.

તત્થ ગહેત્વા તેન પહરિત્વા યુદ્ધે સરૂપં-.

સત્તમ્યન્તં તતિયન્તઞ્ચ સરૂપમનેકં તત્થ ગહેત્વા તેન પહરિત્વા યુદ્ધે'ઞ્ઞપદત્થે એકત્થં વા હોતિ;'કેસેસુ ચ કેસેસુ ચ ગહેત્વા યુદ્ધમ્પવત્તં' કેસાકેસિ;'દણ્ડેહિ ચ દણ્ડેહિ ચ પહરિત્વા યુદ્ધમ્પવત્તં' દણ્ડાદણ્ડિ; મુટ્ઠામુટ્ઠિ ''ચિ વીતિ હારે'તિ. ચિ સમાસન્તો [']ચિસ્મિં. ન્ત્યાકારો–-તત્થ તેનેતિ-કિં? કાયદ્ધ કાયદ્ધ [ ] ગહેત્વા યુદ્ધં પવત્તં; ગહેત્વા પહરિત્વાતિ- કિં? રથે ચ રથે ચ ઠત્વા યુદ્ધંપવત્તં; યુદ્ધેતિકિં? હત્થે ચ હત્થે ચ ગહેત્વા સખ્યં પયત્તં; સરૂપન્તિકિં? દણ્ડેહિ ચ મુસલેહિચ પહરિત્વા યુદ્ધં પવત્તં.

ચત્થે-.

અનેકં સ્યાદ્યન્તં ચત્થે એકત્થં વા ભવતિ–-સમુચ્ચયો'ણ્વાચયો ઇતરીતરયોગો સમાહારો ચ ચસદ્દત્થા, તત્થ સમુચ્ચયાણ્વાચયેસુ નેકત્થિભાવો સમ્ભવતિ- તેસુ હિ સમુચ્ચયો અઞ્ઞમઞ્ઞનિરપેક્ખાનમત્તપ્પધાનાનં કત્થચિ ક્રિયાવિસેસે ચીયમાનતા-યથા-ધવે ચ ખદિરે ચ પલાસે ચ છિન્દાતિ; અન્વાચયોવ યત્થેકો પધાનભાવેન વિધિયતે અપરો ચગુણભાવેન-યથા-ભિક્ખં ચર ગાવો વાનયેતિ–-ઇતરઞ્ચયય તુ સમ્ભવતિ, તેસુ હિ અઞ્ઞમઞ્ઞસાપેક્ખાનમવ યવભેદાનુગતો ઇતરીતરયોગો- યથા- સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાનાતિઅસ્સાવયવપ્પધાનત્તા

બહુવચનમેવ; અઞ્ઞમઞ્ઞ સાપેક્ખાનમેવ તિરોહિતાવયવભેદો સમુદાયપ્પધાનો સમાહારો-યથા-છત્તુપાહનન્તિ-અસ્સ પન સમુદાયપ્પધાનત્તા એકવચનમેવ; તે ચ સમાહારીતરીતરયોગા બહુલં વિધાના નિયતવિસયાયેવ હોન્તિ, તત્રાયં વિસયવિભાગો નિરુત્તિ પિટકાગતો.

પાણિતુરિયયોગ્ગસેનઙ્ગાનં; નિચ્ચવેરીનં; સંખ્યાપરિ માણસઞ્ઞાનં; ખુદ્દજન્તુકાનં; પચનવણ્ડાલાનં; ચરણસાધારણાનં; એકજ્ઝાયનપાવચનાનં; લિઙ્ગવિસેસાનં; વિવિધવિરુદ્ધાનં; દિસાનં; નદીનઞ્ચ; નિચ્ચં સમાહારેકત્થં ભવતિ.

તિણરુક્ખપસુસકુણધનધઞ્ઞવ્યઞ્જનજનપદાનંવા અઞ્ઞે સમિતરીતરયોગોવ.

પાણ્યઙ્ગાનં--ચક્ખુસોતં; મુખનાસિક; હનુગીવં; છવિ મંસલોહિતં; નામરૂપં; જરામરણં;--તુરિયઙ્ગાનં--અલસતાળમ્બરં;મુરજગોમુખં; સંખદેદ્ધિમં; [ ] મદ્દવિકપાણવિકં; ગીતવાદતં?સમ્મતાળં--યોગ્ગઙ્ગાનં--ફાલપાચનં; યુગનઙ્ગલં--સેનઙ્ગાનં--અસિસત્તિતોમરપિણ્ડં;[ ] અસિચમ્મં; બીળારમૂસિકં; કાકોલૂકં; નાગસુપણ્ણં--સંખ્યાપરિમાણ સઞ્ઞાનં--એકકદ્દુકં, દુકતિકં; તિકચતુક્કં, ચતુક્કપઞ્ચકં; દસેકાદસકં -- ખુદ્દજન્તુકાનં--કીટપટઙ્ગં; કુત્થકિપિલ્લિકં; ડંસમકસં; મક્ખિકકિપિલ્લિકં--પવનવણ્ડાલાનં--ઓરરબ્ભિકસુકરિકં; સાકુન્તિકમાગવિકં;સપાકવણ્ડાલં;વેન

રથકારં; પુક્કુસછવડાહકં--ચરણસાધારણાનં--અતિસભારદ્વાજં; કઠકાલાપં; સીલપઞ્ઞાણં; સમથવિપસ્સનં; વિજ્જાચરણં--એકજ્ઝાયનપાવચનાનં--દીઘમજ્ઝિમં; એકુત્તરસંયુત્તકં; ખન્ધકવિભઙ્ગં--લિઙ્ગવિસેસાનં--ઇત્થિપુમં; દાસિદાસં; ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરરિક્ખારં; તિણકટ્ઠસાખાપલાસં; ‘‘લાભી હોતિ ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારાન‘‘ન્તિપિ દિસ્સતિ--વિવિધવિરુદ્ધાનં--કુસલાકુસલં; સાવજ્જાનવજ્જં; હીનપ્પણિતં; કણ્હસુક્કં; છેકપાપકં; અધરુત્તરં--દિસાનં--પુબ્બાપરં; દક્ખિણુત્તરં; પુબ્બદક્ખિણં; પુબ્બુત્તરં; અપર દક્ખિણં; અપરુત્તરં--નદીનં--ગઙ્ગાયમુનં, મહીસરભુ.

તિણવિસેસાનં--કાસકુસં, કાસકુસા; ઉસીરબીરણં, ઉસી રબીરણા; મુજબબ્બજં, મુઞ્જબબ્બજા--રુક્ખવસેસાનં--ખદિરપલાસં, ખદિરપલાસા; ધવાસ્સકણ્ણં, ધવાસ્સકણ્ણા; પિલક્ખનિગ્રોધં, પિલક્ખનગ્રોધા; અસ્સત્થકપિત્થનં, અસ્સત્થ કપિત્થના; સાકસાલં, સાકસાલા--પસુવિસેસાનં--ગજ ગવજં,ગજગવજા; ગોવહિસં, ગોમહિસા;એણેય્યગોમહિસં, એણેય્યગોમહિસા; એણેય્યવરાહં, એણેય્યવરાહા; અજે

ળકં, અજેળકા; કુક્કુરસૂકરં, કુક્કુરસૂકરા; હત્થિગવાસ્સ વળવં, હત્થિગવાસ્સવળવા--સકુણવિસેસાનં--હંસબલાવં, હંસબલાવા; કારણ્ડવવક્કવાકં, કારણ્ડવવક્કવાકા; બકબલાકં, બકબલાકા--ધનાનં--હિરઞ્ઞસુવણ્ણં, હિરઞ્ઞ સુવણ્ણા;મણિસંખમુત્તાવેફ્ફરિયં, મણિસંખમુત્તાવેળુરિયા; જાતરૂપરજતં, જાતરૂપરજતા--ધઞ્ઞાનં--સાલિયવકં, સાલિયવકા; તિલમુગ્ગમાસં, તિલમગ્ગમાસા; નિપ્ફાવકુલત્થં, નિપ્ફાવકુલત્થા--બ્યઞ્જનાનં--સાકસુવં, સાકસુવા; ગબ્યમાહિસં, ગબ્યમાહિસા; એણેય્યવારાહં, એણેય્યવારાહા; મિગમાયૂરં, મિગમાયૂરા--જનપદાનં-કાસિકોસલં, કાસિકોસલા; વજ્જિમલ્લં, વજ્જિમલ્લા; ચેતિવીસં, ચેતિવીસા; મચ્છસુરસેનં, મચ્છસૂરસેના; કુરુપઞ્ચાલં, કુરુપઞ્ચાલા.

ઇતરીતરયોગો-યથા-વન્દિમસૂરિયા, સમણબ્રાહ્મણા, માતાપિતરો, ઇચ્ચાદિ, એતસ્મિં એકત્થિભાવકણ્ડે યં વુત્તં પુબ્બં તદેવ પુબ્બં નિપતતિ કમાતિક્કમે પયોજનાભાવા ક્વચિ વિપલ્લાસો'પિ હોતિ બહુલાધિકારતો.'

દન્તાનં રાજા' રાજદન્તો. કત્થચિ કમમ્પચ્ચનાદરા પુબ્બકાલસ્સાપિ પરનિપાતો. લિત્તવાસિતો, નગ્ગમુસિતો, સિત્તસમ્મટ્ઠો, ભટ્ઠલુઞ્ચિતો--યત્થે યદેકત્થં તત્થ કેચિ પુબ્બપદં બહુધા નિયમેન્તિ તદિહ વ્યભિચારદસ્સના ન વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં.

સમાહારે સપુંસકં-.

વત્થે સમાહારે યદેકત્થં તન્નપુંસકલિઙ્ગમ્ભવતિ; તથા વેવોદાહટં--કત્થચિ ન હોતિ સભાપરિસાયાતિ ઞાપકા; આધિ પચ્ચપરિવારો; છન્દપારિસુદ્ધિ; પટિસન્ધિપ્પવત્તિયં.

સંખ્યાદિ-.

એકત્થે સમાહારે સંખ્યાદિ નપુંસકલિઙ્ગમ્ભવતિ; પઞ્ચગવં; ચતુપ્પથં--સમાહારસ્સેકત્તા એકવચનમેવ હોતિ; સમાહારેત્વેવ-પઞ્ચકપાલો, પૂવો; તિપુત્તો.

ક્વચેકત્તઞ્ચ છટ્ઠિયા-.

છટ્ઠિયેકત્થે ક્વચિ નપુંસકત્તં હોતેકત્તઞ્ચ;'સલભાનં છાયા' સલહચ્છાયં; એવં'સકુન્તાનં છાયા' સકુન્તચ્છાયં;

પાસાદચ્છાયયં, પાસાદચ્છાયયા; ઘરચ્છાયયં, ઘરચ્છાયા. અમનુસ્સા સભાય નપુંસકેકત્તમ્ભવતિ; બ્રહ્મસભં; દેવસભં; ઇન્દસભં; યક્ખસભં; સરભસભં--મનુસ્સસભાયં--ખત્તિયસભા, રાજસભા ઇચ્ચેવમાદિ--ક્વચીતિ કિં? રાજપુરિસો.

સ્યાદિસુ રસ્સો-.

નપુંસકે વત્તમાનસ્સ રસ્સો હોતિ સ્યાદિસુ; સલભચ્છાયં--સ્યાદિસૂતિ-કિં?સલભચ્છાયે.

ઘપસ્સાન્તસ્સાપ્પધાનસ્સ-.

અન્તભુતસ્સાપ્પધાનસ્સઘપસ્સસ્યાદિસુરસ્સોહોતિ; બહુમાલો, પોસો; નિક્કોસમ્બિ; અતિવામોરુ--અન્તસ્સાતિ-કિં? કઞ્ઞાપિયો; અપ્પધાનસ્સાતિ-કિં? રાજકુમારી; બ્રહ્મબન્ધૂ.

ગોસ્સુ-.

અન્તભુતસ્સાપ્પધાનસ્સ ગોસ્સ સ્યાદિસુ ઉ હોતિ; ચિત્તગુ--અપ્પધાનસ્સાત્વેવ - સુગો;અન્તસ્સાત્વેચગોકુલં.

ઇત્થિયમત્વા-.

ઇત્થિયં વત્તમાનતો અકારન્તતો નામસ્મા આપ્પચ્ચયો હોતિ, ધમ્મદિન્ના.

નદાદિતો ઙી-.

નદાદીહિ ઇત્થિયં ણ્ડીપ્પચ્ચયો હોતિ; નદી, મહી, કુમારી, તરુણી, વારુણી, ગોતમી.

ગોતો વા().

ગાવી, ગો; આકતિગણો'યં–-ડકારો ''ન્તન્તુનં ડિમ્હિ તો વા''તિ. વિસેસનત્થો.

યક્ખાદિત્ત્વિતી ચ-.

યક્ખાદિતો ઇત્થિયમિની હોતિ ડી ચ; યક્ખિની, યક્ખિ; નાગિની, નાગી; સીહિની, સીહી.

આરામિકાદીહિ-.

આરામિકાદિતો ઇની હોતિત્થિયં; આરામિકિની; અનન્તરાસિકિની; રાજિની.

સઞ્ઞાયં માનુસો().

માનુસિની; અઞ્ઞત્ર માનુસી.

યુવણ્ણેહિ ની-.

ઇત્થિયમિવણ્ણુવણ્ણન્તેહિ ની હોતિ બહુલં; સદાપયત પાણિની; દણ્ડિની; ખત્તબન્ધુની; પરચિત્તવિદુની–-માતુ આદિતો કસ્મા ન હોતિ? ઇત્થિપ્પચ્ચયં વિનાપિ ઇત્થત્તાહિ ધાનતો.

ક્તિમ્હાઞ્ઞત્થે-.

ક્તિમ્હાઞ્ઞત્થેયેવ ઇત્થિયં ની હોતિ બહુલં; સાહં અહિંસારતિની; તસ્સા મુફસ્સતિનિયા; સા વચ્છગિદ્ધિની–-અઞ્ઞત્થેતિ-કિં? ધમ્મરતિ.

ઘરણ્યાદયો-.

ઘરણીપ્પભુતયો નીપ્પચ્ચયન્તા સાધવો ભવન્તિ; ઘરણી; પોક્ખરણી; ઈસ્સત્તં નિપાતના.

આચરિયા વા યલોપો ચ(); આચરિની; આચરિયા.

માતુલાદિત્વાની ભરિયાયં-.

માતુલાદિતો ભરિયાયમાની હોતિ; માતુલાની; વરુણાની; ગહપતાની; આચરિયાની.

અભરિયાયં ખત્તિયા વા() ખત્તિયાની; ખત્તિયા –-નદા દીપાઠા ભરિયાયન્તુ ખત્તિયી.

ઉપમાસંહિતસહિતસઞ્ઞતસહસફવામલક્ખણાદિતુરુતુ-.

ઊરુસદ્દા ઉપમાનાદિપુબ્બા ઇત્થિયમૂ હોતિ; કરહોરૂ; સંહિતોરૂ; સહિતોરૂ; સઞ્ઞતોરૂ; સહોરૂ; સફોરૂ; વામો રૂ; લક્ખણોરૂ–-'ઊ'તિ-યોગવિભાગા ઊ; બ્રહ્મબન્ધુ.

યુવાતિ -.

યુવસદ્દતોતિ હોતિત્થિયં; યુવતિ.

ન્તન્તુનં ડીમ્હિ તો વા-.

ડીમ્હિ ન્તન્તુનં તો વા હોતિ; ગચ્છતી, ગચ્છન્તી; સીલવતી, સીલવન્તી.

ભવતો ભોતો-.

ડીમ્હિ ભવતો ભોતાદેસો હોતિ વા; ભોતી; ભવન્તી.

ગોસ્સાવઙિ-.

ગોસદ્દસ્સ ડીમ્હાવઙિ હોતિ; ગાવી.

પુથુસ્સપથવપુથવા-.

ડીમ્હિ પુથુસ્સ પથવપુથવા હોન્તિ; પથવી; પુથવી.–-ઠે પથવી.

સમાસન્ત્વ-

સમાસન્તો અ ઇતિ વાધિકરીયન્તિ.

પાપાદીહિ ભુમિયા-.

પાપાદીહિ પરા યા ભુમિ તસ્સા સમાસન્તો અ હોતિ; પાપ ભુમિં; જાતિભુમં.

સંખ્યાહિ-.

સંખ્યાહિ પરા યા ભુમિ તસ્સા સમાસન્તો અ હોતિ; દ્વિભુમં; તિભુમં

નદીગોદાવરીનં-.

સંખ્યાહિ પરાસં નદીગોદાવરીનં સમાસન્તો અ હોતિ; પઞ્ચનદં, સત્તગોદાવરં.

અસંખ્યેહિ ચાઙ્ગુલ્યાનઞ્ઞાસંખ્યત્થેસુ-.

અસંખ્યેહિ સંખ્યાહિ ચ પરાય અઙ્ગુલ્યા સમાસન્તો અહોતિ નો ચે અઞ્ઞપદત્થે અસંખ્યત્થેવ સમાસો વત્તિતે.'નિગ્ગતમઙ્ગુલીહિ' નિરઙ્ગુલં; અચ્ચઙ્ગુલં; દ્વે અઙ્ગુલિયો સમાહટા'દ્વઙ્ગુલં–-અનઞ્ઞાસંખ્યત્થેસૂતિ-કિં?

પઞ્ચઙ્ગુલિહત્થો; ઉપઙ્ગુલિ--કથં, દ્વઙ્ગુલી પમાણમસ્સાતિ દ્વઙ્ગુલન્તિ-નાતુ સમાસો'ઞ્ઞપદત્થે વિહિતો મત્તાદીનં લોપે કતે તત્થવત્તતે; અઙ્ગુલસદ્દોવા પમાણવાચીસદ્દન્તરં--યથાસેનાઙ્ગુલપ્પમાણેન અઙ્ગુલાનં સતં પુણ્ણં ચતુદ્દસ વા અઙ્ગુલાનીતિ.

દીઘાહોવસ્સેકદેસેહિ ચ રત્યા-.

દીઘાદીહિ અસંખ્યેહિ સંખ્યાહિ ચ પરાય રત્તિયા સમાસન્તો અ હોતિ; દીઘરત્તં; અહોરત્તં; વસ્સારત્તં; પુબ્બરત્તં; અપરરત્તં; અડ્ઢરત્તં;'અતિક્કન્તો રત્તિં' અતિરત્તો;'દ્વે રત્તી સમાહટા' દ્વિરત્તં--વા ક્વચિ બહુલાધિકારાએકરત્તં; એકરત્તિ--અનઞ્ઞાસંખ્યત્થેસુત્વેવ-દીઘરત્તિ, હેમન્તો; ઉપરત્તિ--ક્વચિ હોતેવ બહુલં વિધાના;યથારત્તં.

ગોત્વચત્થે ચાલોપે-.

ગોસદ્દા અલોપવિસયા સમાસન્તો અહોતિ ન વે વત્થે સમાસો અઞ્ઞપદત્થે અસંખ્યત્થે ચ; રાજગવો; પરમગવોર પઞ્ચગવધનો; દસગવં--અલોપેતિ-કિં?પઞ્ચહિ ગોહિ કીતો પઞ્ચગુ; અચત્થેતિ-કિં? અજસ્સગાવો --અનઞ્ઞાસંખ્યત્થેસુત્વેવ-ચિત્તગુ;ઉપગુ.

રત્તિન્દિવદારગવચતુરસ્સા-.

એતે સદ્દા અ અન્તા નિપચ્ચન્તે;'રત્તો ચ દિવા ચ' રત્તિન્દિવં;' રત્તિ ચ દિવા ચ'રત્તિન્દિવં;'દારા ચ ગાવો ચ' દારગવં;' વતસ્સો અસ્સિયો અસ્સ' ચતુરસ્સો.

આયામે'નુગવં-.

અનુગવન્તિ નિપચ્ચતે આયામે ગમ્યમાને; અનુગવં, સકટં--આયામેતિ-કિં? ગુન્નં પચ્છા અનુગુ.

અક્ખિસ્માઞ્ઞત્થે-.

અક્ખિસ્મા સમાસન્તો અ હોતિ અઞ્ઞત્થે ચે સમાસો; વિસાલક્ખો.

દારુમ્ભ્યઙ્ગુલ્યા-.

અઙ્ગુલન્તા અઞ્ઞપદત્થે દારુમ્હિ સમાસન્તો અ હોતિ; દ્વઙ્ગુલં, દારુ; પઞ્ચઙ્ગુલં--અઙ્ગુલિસદિસાવયવં ધઞ્ઞાદીનં વીક્ખેપકં દારૂતિ વુચ્ચતે--પમાણે તુ પુબ્બે વિય સિદ્ધં; સખરાજસદ્દાઅકારન્તાવ, સિસ્સો'પિ ન દિસ્સતિ--ગાણ્ડીવધત્વાતિ પકતન્તરેનસિદ્ધં.

દ્વિ વીતિહારે-.

ક્રિયાવ્યતિહારે ગમ્યમાને અઞ્ઞપદત્થે વત્તમાનતો ચિ હોતિ; કેસાકેસિ; દણ્ડાદણ્ડિ--ચકારો'ચિસ્મિ'ન્તિ. વિસેસનત્થો; સુગન્ધિ દુગ્ગન્ધીતિ-પયોગો નદિસ્સતે.

લત્વિત્થિયૂહિ કો-.

લતુપ્પચ્ચયન્તેહિ ઇત્થિયમીકારૂકારન્તેહિ ચબહુલં કપ્પચ્ચયો હોતિ અઞ્ઞપદત્થે; બહુકત્તુકો; બહુકુમારિકો; બહુબ્રહ્મબન્ધુકો, બહુલંત્વેવ-સુબ્ભુ.

વાઞ્ઞતો-.

અઞ્ઞેહિ અઞ્ઞપદત્થે કો વા બહુલં હોતિ; બહુ માલકો; બહુમાલો.

ઉત્તરપદે-.

એતમધિકતં વેદિતબ્બં.

ઇમસ્સિદં-.

ઉત્તરપદે પરતો ઇમસ્સ ઇદં હોતિ; ઇદમટ્ઠિતા; ઇદપ્પચ્ચયા; નિગ્ગહીતલોપો પસ્સ ચ દ્વિભાવો.

પું પુમસ્સ વા-.

પુમસ્સ પુંહોતુત્તરપદે વિભાસા; પુલ્લિઙ્ગં; પુંલિઙ્ગં.

ટ ન્તન્તુનં-.

એસં ટ હોતુત્તરપદેક્વચિ વા; ભવમ્પતિટ્ઠા મયં; ભાગવમમૂલકા નો ધમ્મા--બહુલાધિકારા તરાદિસુ ચ; પગેવ મહત્તરી; રત્તઞ્ઞુમહત્તં.

અ-પ

.

એસં અ હોતુત્તરપદે; ગુણવન્તપતિટ્ઠો'સ્મિ.

[હ્ન પગે]

મનાદ્યાપાદીનમો મયે ચ-.

મનાદીનમાપાદીનઞ્ચ ઓ હોતુત્તરપદે મયે ચ; મનો સેટ્ઠા; મનોમયા; રજોજલ્લં; રજોમયં; આપોગતં; આપોમયં; અનુયન્તિ દિસોદિસં.

પરસ્સસંખ્યાસુ-.

સંખ્યાસુત્તરપદેસુ પરસ્સ ઓ હોતિ; પરોસતં, પરોસહસ્સં--સંખ્યાસૂતિ-કિં?પરદત્તુપજીવિનો.

જને ઉત્તરપદે કુથસ્સ ઉ હોતિ; અરિયેહિ પુથગેવાયં જનોતિ પુથુજ્જનો.

સો છસ્સાહાયતને વા-.

અહે આયતને વુત્તરપદે છસ્સ સો વા હોતિ; સાહં, છાહં; સળાયતનં, છળાયતનં.

લ્તુપિતાદીનમારઙરઙિ-.

લતુપ્પચ્ચયન્તાનં પિતાદીનઞ્ચ યથાક્કમમારઙરઙિ વા હોન્તુત્તરપદે; સત્થારદસ્સનં; કત્તારનિદ્દેસો; મારત પિતરો–-વાત્વેવ-સત્થુદસ્સનં; માતાપિતરો.

વિજ્જાયોનિસમ્બાન્ધનમા તત્ર ચત્થે-.

લતુપિતાદીનં વિજ્જાસમ્બન્ધીનં યોનિસમ્બન્ધીનઞ્ચ તેસ્વેવ લતુપિતાદિસુ વિજ્જાયોનિસમ્બન્ધિસુત્તરપદેસુ ચત્થવિસયે આ હોતિ; હોતાપોતારો; માતાપિતરો–-લતુપિતાદીનન્ત્વેવપુત્તભાતરો; તત્રેતિ-કિં? પિતુપિતામહા; ચત્થેતિ-કિં; માતુ ભાતા; વિજ્જાયોનિસમ્બન્ધાનન્તિ-કિં?દાતુભાતરો.

પુત્તે-.

પુત્તે ઉત્તરપદે વત્થવિસયે લતુપિતાદીનંવિજ્જાયોનિ સમ્બન્ધાનમા હોતિ; પિતાપુત્તા; માતાપુત્તા.

ચિસ્મિં-.

ચિપ્પચ્ચયન્તે ઉત્તરપદે આ હોતિ; કેસાકેસિ; મુટ્ઠામુટ્ઠિ.

ઇત્થિયમ્ભાસિતપુમિત્થિ પુમેવેકત્થે-.

ઇત્થિયં વત્તમાને એકત્થે સમાનાધિકરણે ઉત્તરપદે પરે ભાસિતપુમા ઇત્થિ પુમેવ હોતિ; કુરભરિયો; દીઘ

જઙ્ઘો; યુવજાયો–-ઇત્થિયન્તિ-કિં?’કલ્યાણી પધાનમેસં’ કલ્યાણિપ્પધાના; ભાસિતપુમેતિ- કિં? કઞ્ઞાભરિયો; ઇત્થિતિ-કિં? ગામણિકુલં દિટ્ઠિ અસ્સ’ ગામણિદિટ્ઠિ; એકત્થેતિ-કિં?’કલ્યાણિયા માતા’ કલ્યાણીમાતા.

ક્વચિપ્પચ્ચયે-.

ભાસિતપુમિત્થિ પચ્ચયે ક્વચિ પુમેવ હોતિ; વ્યત્તતરા, વ્યત્તતમા.

સબ્બાદયો વુત્તિમત્તે-.

ઇત્થિવાચકા સબ્બાદયો વુત્તિમત્તે પુમેવ હોન્તિ; તસ્સા મુખં’ તમ્મુખં; તસ્સં તત્ર; તાય તતો; તસ્સંવેલાયં તદા.

છાયાય જયં પતિમ્હિ-.

પતિમ્હિ પરે જાયાય જયં હોતિ; જયમ્પતી–-જાનિપતીતિપકતન્તરેન સિદ્ધં; તથા દમ્પતી જમ્પતીતિ.

સઞ્આયમુદોદકસ્સ-.

સઞ્આયમુદકસ્સુત્તરપદે ઉદાદેસો હોતિ; ઉદધી; ઉદપાનં.

કુમ્ભાદિસુવા-.

કુમ્ભાદસુત્તરપદેસુ ઉદકસ્સ ઉદાદેસો વા હોતિ; ઉદકુમ્ભો, ઉદકકુમ્ભો; ઉદપત્તો, ઉદકપત્તો; ઉદબિન્દુ, ઉકબિન્દુ–-આકતિગણો'યં.

સોતાદિસૂલોપો-.

સોતાદિસુત્તરપદેસુઉદકસ્સ ઉસ્સલોપો હોતિ; દકસોતં; દકરક્ખસો.

ટ નઞ્સ્સ-.

ઉત્તરપદેનઞ્સદ્દસ્સ ટ હોતિ; અબ્રાહ્મણો –-ઞકારો કિં, કેવલસ્સમા હોતુ; પામનપુત્તો.

અન સરે-.

સરાદો ઉત્તરપદે નઞ્સદ્દસ્સઅન હોતિ; અનક્ખાતં.

૨ ઞકારોતિ-સબ્બત્થ.

નખાદયો-.

નખાદયો સદ્દા અકતટાદેસા નિપચ્ચન્તે;'નાસ્સ ખમત્થિતિ' નખો; અખમઞ્ઞં–-સઞ્આસદ્દેસુ ચ નિપ્ફત્તિમત્તં યથાકથચિ કત્તબ્બં.'

નાસ્સ કુલમત્થિ'તિ નકુલો; અકુલમઞ્ઞં; નખ નકુલ નપુંસક નક્ખત્ત નાક એવમાદિ.

નગો વાપ્પાણિનિ-.

નગૈચ્ચપ્પાણિનિ વા નિપચ્ચતે; નગા, રુક્ખા; નગા, પબ્બતા; અગા, રુક્ખા; અગા પબ્બતા–-અપ્પાણિનીતિ -કિં? અગો વસલો સીતેન.

સહસ્સ સો'ઞ્અત્થે-.

અઞ્અપદત્થવુત્તિમ્હિ સમાસે ઉત્તરપદે પરે સહસ્સ સો વા હોતિ; સપુત્તો, સહપુત્તો; અઞ્અત્થેતિ-કિં? સહકત્વા સહયુજ્ઝિત્વા.

સઞ્ઞાયં-.

સહસ્સુત્તરપદે સો હેતિ સઞ્ઞાયં; સાસ્સત્થં; સપલાસં.

અપચ્ચક્ખે-.

અપચ્ચક્ખે ગમ્યમાને સહસ્સ સો હોતુત્તરપદે; સાગ્ગિ, કપોતો; સપિસાવા, વાતમણ્ડલિકા.

અકાલે સકત્થે-.

સકત્થપ્પધાનસ્સ સહસદ્દસ્સ અકાલે ઉત્તરપદે સો હોતિ; સમ્પન્નં બ્રહ્મં સબ્રહ્મં; સચક્કં નિધેહિ, સધુરં--અકાલેતિ-કિં? સહપુબ્બનહં, સહાપરન્હં.

ગન્થાન્તાધિક્યે-.

ગન્થાન્તે આધિક્ય ચૈઅ વત્તમાનસ્સ સહસ્સ સો હોતુત્તરપદે; સકલં જોતિમધીતે; સમુહુત્તં--કાલત્થો આરમ્ભો; આધિક્યે-સદોણા ખારી; સમાસકો કહાપણો; નિચ્ચત્થો'યમારમ્હો.

સમાનસ્સ પક્ખાદિસુ વા-.

પક્ખાદિસુત્તરપદેસુ સમાનસ્સસો હોતિ વા; સપક્ખો, સમાનપક્ખો; સજોતિ, સમાનજોતિ--પક્ખાદિસૂતિ-કિં? સમાનસીલો; પક્ખ જોતિ જનપદ રત્તિ પત્તિની પત્તી નાભી બન્ધુ બ્રહ્મચારી નામ ગોત્ત રૂપ ઠાનવણ્ણ વયો વચન ધમ્મ જાતિય ઘચ્ચ.

ઉદરે ઇયે-.

ઉદરે ઇયપરે પરતો સમાનસ્સ સો વા હોતિ; સોદરિયો; સમાનોદરિયો--ઇયેતિ-કિં? સમાનોદરતં.

રીરિક્ખકેસુ-.

એતેસુસમાનસ્સ સો હોતિ; સરી; સરિક્ખો; સરિસો.

સબ્બાદિનમા-.

રીરિક્ખકેસુસબ્બાદીનમા હોતિ; યાદી, યાદિક્ખો, યાદિસો.

ન્તકિમિમાનં ટાકીટી-.

રીરિક્ખકેસુ ન્તસદ્દકિંસદ્દૈમસદ્દાનં ટાકીટી હોન્તિ યથાક્કમં; ભવાદી, ભવાદિક્ખો, ભવાદિસો; કીદી, કીદિક્ખો, કીદિસો; ઈદી, ઈદિક્ખો, ઈદિસો.

તુમ્હામ્ભાનં તામેકસ્મિં-.

રીરિક્ખકેસુ તુમ્હામ્હાનં તામા હોન્તેકસ્મિં યથાક્કમં; તાદી, તાદિક્ખો, તાદિસો;માદી, માદિક્ખો, માદિસો; –-એકસ્મિન્તિ-કિં? તુમ્હાદી, અમ્હાદી, તુમ્હાદિક્ખો, અમ્હાદિક્ખો, તુમ્હાદિસો, અમ્હાદિસો.

તંમમઞ્અત્ર-.

રીરિક્ખકન્તતો’ઞ્અસ્મિં ઉત્તરપદે તુમ્હામ્હાનમે કસ્મિં તંમં હોન્તિ યથાક્કમં; તન્દીપા; મન્દીપા; તં સરણા, મંસરણા; તય્યોગો મય્યોગોતિ-બિન્દુલોપો.

વેતસ્સેટ-.

રીરિક્ખકેસ્વેતસ્સેટ વા હોતિ; એદી, એતાદી; એદિક્ખો, એતાદિક્ખો; એદિસો, એતાદિસો.

વિધાદિસુ દ્વિસ્સ દુ-.

દ્વિસ્સ દુ હોતિ વિધાદિસુ; દુવિધો, દુપટ્ટં; એવમાદિ.

દિ ગુણાદિસુ-.

ગુણાદિસુ દ્વિસ્સ દિ હોતિ; દિગુણં, દિરત્તં, દિગુ; એવમાદિ

તિસ્વ-.

તીસુ દ્વિસ્સ અ હોતિ; દ્વત્તિક્ખત્તું, દ્વત્તિપત્તપૂરા.

આ સંખ્યાયાસતાદો’નઞ્અત્થે-.

સંખ્યાયમુત્તરપદે દ્વિસ્સઆ હોતસદાદો’નઞ્અત્થે; દ્વાદસ, દ્વાવીસતિ, દ્વત્તિંસ; સંખ્યાયન્તિ-કિં?’દિરત્તં; અસતાદોતિ-કિં? દ્વિસતં, દ્વિસહસ્સં; અનઞ્અત્થેતિ-કિં?દ્વિદસા.

તિસ્સે-.

સંખ્યાયમુત્તરપદે તિસ્સ એહોતસતાદો’નઞ્અત્થે; તેરસ, તેવિસ, તેત્તિંસ–-સંખ્યાયન્ત્વેવ-તિરત્તં; અસતાદોત્વેવ-તિસતં; અનઞ્અત્થેત્વેવ-તિવતુકા.

ચત્તાલિસાદો વા-.

તિસ્સેવા હોતિ ચત્તાલીસાદો; તેચત્તાલીસ, તિચત્તાલીસ; તેપઞ્આસ, તિપઞ્આસ; તેસટ્ઠિ, તિસટ્ઠિ; તેસત્તતિ, તીસત્તતી; ત્અસીતિ, તિયાસીતિ; તેનવુતિ, તિનવુતિ–-અસતાદોત્વેવ-તિસતં.

દ્વિસ્સા ચ-.

અસતાદો’નઞ્ઞત્થે ચત્તાલીસાદો દ્વિસ્સે વા હોતિ આવ દ્વેચત્તાલીસં, દ્વાચત્તાસં, દ્વિચત્તાલીસં; દ્વેપઞ્ઞાસં, દ્વાપઞ્ઞાસં, દ્વિપઞ્ઞાસં; ઇચ્ચાદિ.

બાચત્તાલિસાદો-.

દ્વિસ્સ બા વા હોતચત્તાલીસાદો’નઞ્ઞત્થે; બારસ, દ્વાદસ; બાવીસતિ, દ્વાવીસતિ; બત્તિંસ, દ્વત્તિંસ–-અચત્તાલીસાદોતિ-કિં? દ્વિચત્તાલીસ.

દ્વિસતિદસેસુ પઞ્ચસ્સ પણ્ણુપન્ના -.

વીસતિદસેસુ પરેસુ પઞ્ચસ્સ પણ્ણુપન્ના હોન્તિ વા યથાક્કમં; પણ્ણુવીસતિ, પઞ્ચવીસતિ;પન્નરસ, પઞ્ચદસ.

ચતુસ્સ ચુતો દસે-.

ચતુસ્સ ચુચો હોન્તિ વા દસસદ્દે પરે; ચુદ્દસ, ચોદ્દસ, ચતુદ્દસ.

છસ્સ સો-.

છસ્સ સો ઇચ્ચયમાદેસો હોતિ દસસદ્દે પરે; સોળસ.

એકટ્ઠાનમા-.

એકઅટ્ઠાનં આ હોતિ દસે પરે; એકાદસ, અટ્ઠારસ.

ર સંખ્યાતો વા-.

સંખ્યાતો પરસ્સ દસસ્સર હોતિ વિભાસા; એકારસ, એકાદસ; બારસ, દ્વાદસ; પન્નરસ, પઞ્ચદસ; સત્તરસ, સત્તદસ; અટ્ઠારસ, અટ્ઠાદસ–-પન્નબાદેસેસુ નિચ્ચં, ઇધ ન હોતિ ચતુદ્દસ.

છતીહિ ળો ચ-

છતીહિ પરસ્સ દસસ્સ ળો હોતિ રો ચ; સોળસ, સોરસ; તેળસ, તેરસ.

ચતુત્થતતિયાનમડ્ઢુડ્ઢતિયા-.

અડ્ઢા પરેસં ચતુત્થતતિયાનં ઉડ્ઢતિયા હોન્તિ યથાક્કમં;’અડ્ઢન ચતુત્થો’ અડ્ઢુડ્ઢો,’અડ્ઢેન તતિયો’ અડ્ઢતિયો–-કથં?અડ્ઢતેય્યોતિ-સકત્થે ણ્યે ઉત્તર પદવુદ્ધિ.

દુતિયસ્સ સહ દિયડ્ઢદિવડ્ઢા-.

અડ્ઢા પરસ્સ દુતિયસ્સ સહઅડ્ઢસદ્દેન દિયડ્ઢદિવડ્ઢા હોન્તિ;’ અડ્ઢેન દુતિયો’ દિયડ્ઢો, દિવડ્ઢો વા.

સરે કદ કુસ્સુન્તરત્થે-.

કુસ્સુત્તરપદત્થે વત્તમાનસ્સ સરાદો ઉત્તરપદે કદા દેસોહોતિ; કદન્નં, કદસનં–-સરેતિ-કિં? કુપુત્તો; ઉત્તરત્થેતિ-કિં? કુઓટ્ઠો; રાજા.

કાપ્પત્થે-.

અપ્પત્થે વત્તમાનસ્સ કુસ્સકા હોતુત્તરપદત્થે;'અપ્પકં લવણં' કાલવણં.

પુરિસેવા-.

કુસ્સ પુરિસેકા હોતિ વા; કાપુરિસો, કુપુરિસો–-અયમપ્પત્તવિભાસા–-અપ્પત્થે તુપુબ્બેનનિચ્ચંહોતિ;'ઈસં પુરિસો' કાપુરિસો.

પુબ્બાદીહુત્તરપદસ્સઅહસ્સ અન્હાદેસો હોતિ; પુબ્બન્હો; અપરન્હો; અજ્જન્હો; સાયન્હો; મજ્ઝન્હો.

ઇતિ મોગ્ગલ્લાને વ્યાકરણે વુત્તિયં સમાસકણ્ડો તતિયો.

છટ્ઠિયન્તા નામસ્મા વા ણપ્પચ્ચયો હોતપચ્ચે'ભિધેયે; ણકારો વુદ્ધ્યત્થો; એવમઞ્ઞત્રાપિ,'વસિટ્ઠસ્સાપચ્ચં' વાસિટ્ઠો, વાસિટ્ઠી વા; ઓપગવો, ઓપગવી વા –-વેતિ-વાક્ય સમાસવિકપ્પત્થં તસ્સાધિકારો સકત્થાવધિ.

વચ્છાદિતોણાનણાયના-.

વચ્છાદીહિ અપચ્ચપ્પચ્ચયન્તેહિ હોત્તાદીહિચ સદ્દેહિ ણાનણાયનપ્પચ્ચયા વા હોન્તપચ્ચે. વચ્છાનો વચ્છાયનો; કચ્ચાનો, કચ્ચાયનો–-યાગમે-કાતિયાનો; મોગ્ગલ્લાનો, મોગ્ગલ્લાયનો; સાકટાનો, સાકટાયનો; કણ્ભાનો, કણ્ભાયનો; ઇચ્ચાદિ.

કત્તિકાદીહિ વિધવાદીહિ ચ ણેય્યણેરા વા યથાક્કમં હોન્તપચ્ચે. કત્તિકેય્યો. વેનતેય્યો; ભાગીનેય્યો ઇચ્ચાદિ–-વેધવેરો; વન્ધકેરો; નાળિકેરો; સામણેરો ઇચ્ચાદિ.

ણ્ય દિચ્ચાદીહિ-.

દિતિપ્પભુતીહિ ણ્યો વા હોતપચ્ચે. દેચ્ચો; આદિચ્ચો; કોણ્ડઞ્ઞો; ગગ્ગ્યો; ભાતબ્બો; ઇચ્ચાદિ

આ ણિ-.

અકારન્તતો ણિ વા હોતપચ્ચે દક્ખિ; દોણિ; વાસવિ; વારુણિચ્ચાદિ.

રાજતો ઞ્ઞો જાતિયં-.

રાજસદ્દતો ઞ્ઞો વા હોતપચ્ચે જાતિયં ગમ્યમાનાયં. રાજઞ્ઞો–-જાતિયન્તિ કિં?રાજાપચ્ચં.

ખત્તા યિયા-. ખત્તસદ્દા યેયા હોન્તપચ્ચે જાતિયં ખત્યો; ખત્તિયો જાતિયયન્ત્વે-ખત્તિ.

મનુતો સ્સસણિ-.

મનુસદ્દતો જાતિયં સ્સસણ હોન્તપચ્ચે. મનુસ્સો; માનુસો? ઇત્થિયં-મનુસ્સા; માનુસી–-જાતિયન્ત્વેવ-માણવો.

જનપદનામસ્મા ખત્તિયા રઞ્ઞો ચ ણો-.

જનપદસ્સ યં નામં તન્નામસ્મા ખત્તિયાપચ્ચે રઞ્ઞોવ ણો હોતિ. પઞ્ચાલો; કોસલો; માગધો; ઓક્કાકો–-જનપદનામસ્માતિ-કિં? દાસરથિ; ખત્તિયાતિ-કિં?’પઞ્ચાલસ્સ બ્રાહ્મણસ્સાપચ્ચં’ પઞ્ચાલ.

ણ્ય કુરુસિવીહી-.

કુરુસિવીહ્પચ્ચે રઞ્ઞે ચ ણ્યો હોતિ; કોરબ્યો સેબ્યો.

ણ રાગા તેન રત્તં-.

રાગવાચિતતિયન્તતો રત્તમિચ્ચેતસ્મિં અત્થે ણો હોતિ’કસાવેન રત્તં’ કાસાવં;કોસુમ્ભં; હાલિદ્દં–-રાગાતિ કિં? દેવદત્તેન રત્તં વત્થં; ઇધ કસ્મા નહોતિ? નીલં પીતન્તિ–-ગુણવચનત્તા વિનાપિ ણેન ણત્થસ્સાભિધાનતો.

નક્ખત્તેનિન્દુયુત્તેન કાલે-.

તતિયન્તતો નક્ખત્તા તેન લક્ખિતે કાલે ણો હોતિ; તં ચે નક્ખન્તમિન્દુયુત્તં હોતિ. ફુસ્સી, રત્તી; ફુસ્સો, અહો–-નક્ખત્તેનેતિ-કિં? ગુરુના લક્ખિતા રત્તિ; ઇન્દુ યનુત્તેનેતિ-કિં? કત્તિકાય લક્ખિતો મુહુત્તો; કાલેતિ-કિં? ફુસ્સેનલક્ખિતા અત્થસિદ્ધિ–-અજ્જકત્તિકાતિ કત્તિકા યુત્તે ચન્દે કત્તિકાસદ્દો વત્તતે.

સાસ્સ દેવતા પુણ્ણમંસિ-.

સેતિ પઠમન્તા અસ્સાતિ છઠ્ઠત્થે ણો ભવતિ યં પઠમન્તં સા વે દેવતા પુણ્ણમાસી વા.’સુગતો દેવતા અસ્સા’તિ સોગતો; માહિન્દો; યામો; વારુણો; ફુસ્સી પુણ્ણમાસી અસ્સ સમ્બન્ધિની’તિ ફુસ્સો, માઘો; માઘો; ફગ્ગુનો; ચિત્તો; વેસાખો;પેઠ્ઠમુલો; આસાળ્હો; સાવણો; પોઠ્ઠપાદો; અસ્સયુજો; કત્તિકો; માગસિરો–-પુણ્ણમાસીતિ-કિં, ફુસ્સિ પઞ્ચમી અસ્સ–-પુણ્ણમાસીવ ગતકમાસસમ્બન્ધિની ન હોતિ;’પુણ્ણો મા અસ્સન્તિ’ નિબ્બચના–-અતો એવ નિપાતના ણો, સાગમો ચ, માસસુતીયાવ નપપઞ્ચદસરત્તાદો વિધિ.

તમધીતે તં જાનાતિ કણિકા ચ-.

દુતિયન્તતો તમધીતે તં જાનાતીતિ એતેસ્ત્થેસુણો હોતિ કો ણિકોવ.’ વ્યાકરણમધીતે જાનાતિ વા’ વેય્યાકરણો; છાન્દસો; કમકો; પદકો; વેનયિકો; સુત્તન્તિકો–-દ્વિતગ્ગહણં પુથગેવ વિધાનત્થં જાનનસ્સચ અજ્ઝેનવિસયભાવદસ્સનત્થં પસિમ્બુપસંગહત્થઞ્ચ.

તસ્સ વિસયે દેસે.-.

છટ્ઠિયન્તા વિસયે દેસરૂપે ણો હોતિ.’વસાતીનં વિસયો દેસો’વાસાતો–-દેસેતિ કિં? ચક્ખુસ્સ વિસયો રૂપં, દેવદત્તસ્સ વિસયો’નુવાકો.

નિવાસે તન્નામે-.

છટ્ઠિયન્તા નિવાસે દેસે તન્નામે ણો હોતિ;’સિવીનં નિવાસો દેસોસેબ્યો; વાસાતો.

અદૂરભવે-.

છટ્ઠિયન્તા અદૂરભવે દેસેતન્નામે ણો હોતિ;’વિદસાય અદુરભવં’ વેદિસં.

તેનતિબ્બત્તે-.

તતિયન્તા નિબ્બત્તે દેસેતન્નામે ણો હોતિ; કુસમ્બેન નિબ્બત્તા કોસમ્બી, નગરી; કાકન્દી, માકન્દી,’સહસ્સેન નિબ્બત્તા’ સાહસ્સી, પરિખા–-હેતુમ્હિ કત્તરિકરણે ચ યથાયોગં તતિયા.

તમિધત્થિ-.

તન્તિ પઠમન્તા ઇધાતિ સત્તમ્યત્થે દેસે તન્નામે ણો હોતિ, યન્તં પઠમન્તમત્થિ ચે;’ઉદુમ્બરા અસ્મિં દેસે સન્તી’તિ ઓદુમ્બરો, બાદરો, બબ્બજો.

તત્ર ભવે-.

સત્તમ્યન્તા ભવત્થે ણો હોતિ;’ઉદકે ભવો’ઓદકો, ઓરસો, જાનપદો, માગધો, કાપિલવત્થવો, કોસમ્બો.

અજ્જાદીહિ તતો-.

ભવત્થે અજ્જાદીહિ તનો હોતિ;’અજ્જ ભવો’ અજ્જતનો, સ્વાતનો, હિય્યત્તનો.

પુરાતો ણો ચ-.

પુરા ઇચ્ચસ્મા ભવત્થે ણો હોતિ તનો ચ; પુરાણો, પુરાતનો.

અમાત્થચ્ચો-. અમાસદ્દતો અચ્ચો હોતિ ભવત્થે; અમચ્ચો.

મજ્ઝાદિત્વિમો-.

મજ્ઝાદીહિ સત્તમ્યન્તેહિ ભવત્થે ઇમો હોતિ; મજ્ઝિમો, અન્તિમો–-મજ્ઝજ્ઝઅન્ત હેટ્ઠા ઉપરિ ઓર પાર પચ્છા અબ્ભન્તર પચ્ચન્ત.

કણ્ણેય્યણેય્યકયિયા-.

સત્તમ્યન્તા એતે પચ્ચયા હોન્તિ ભવત્થે; કણ-'કુસિનારાયં ભવો' કોસિનારકો, માગધકો, આરઞ્ઞકે, વિહારો--ણેય્ય-ગઙ્ગેય્યો, પબ્બતેય્યો, વાનેયેય્યા--ણેય્યક-કોલેય્યકો, બારાણસેય્યકો, ચમ્પેય્યકો; મિથિલેય્યકોતિ-એય્યકો--ય-ગમ્મો, દિબ્બો; ઇયગામિયો, ઉદરિયો, દિવિયો, પઞ્ચાલિયો, બોધપક્ખીયો, લોકિયો.

ણિકો-.

સત્તમ્યન્તા ભવત્થે ણિકો હોતિ; સારદિકો, દિવસો; સારદિકા, રત્તિ.

તમસ્સ સિપ્પં સીલં પણ્યં પહરણં પયોજનં-.

પઠમન્તા સિપ્પાદિવાચકા અસ્સેતિ છઢત્થે ણિકો હોતિ;'વીણાવાદનં સિપ્પમસ્સ' વેણિકો, મોદઙ્ગિકો, વંસિકો;'પંસુકૂલધારણં સીલમસ્સ' પંસુકૂલિકો, તેચીવરિકો;'ગન્ધોપણ્યમસ્સ' ગન્ધિકો, તેલિકો, ગોળિકો'ચાપો પહરણમસ્સ' ચાપિકો, તોમરિકો, મુગ્ગરિકો;'ઉપધિપ્પ યોજનમસ્સ' ઓપધિકં, સાતિકં, સાહસ્સિકં.

તં હન્તરહતિ ગચ્છતુઞ્છતિ ચરતિ-. દુતિયન્તા હન્તીતિ એવમાદિસ્વત્થેસુ ણિકો હોતિ; પક્ખીહિ-'પક્ખિનો હન્તી'તિ પક્ખિકો, સાકુણિકો, માયુરિકો--મચ્છેહિ- મચ્છિકો, મેનિકો--મિગેહિ માગવિકો, હારિણિકો, - સૂકરિકોતિ-ઇકો;'સતમરહતી'તિ સાતિકં, સન્દિટ્ઠિકં;'એહિ પસ્સ વિધિં રહતી'તિ એહિપસ્સિકો, સાહસ્સિકો--સહસ્સિયોતીધ ઇયો;'પરદારં ગચ્છતી'તિ પારદારિકો, મગ્ગિકો, પઞ્આસયોજનિકો;' બદરે ઉઞ્છતી'તિ બાદરિકો, સામાકિકો;'ધમ્મં ચરતી'તિ ધમ્મિકો, અધમ્મિકો.

તેન કતં કીતં બદ્ધમહિસઙ્ખતં સંસઢં હતં હન્તિ જિતં જયતિ દિબ્બતિ ખણતિ તરતિ ચરતિ વહતિ જિવતિ-.

તતિયન્તા કતાદિસ્વત્થેસુ ણિકો હોતિ;'કાયેન કતં' કાયિકં, વાચસિકં, માનસિકં;'વાતેનકતો આબાધો' વાતિકો--'સતેન કીતં' સાતિકં, સાહસ્સિકં, મૂલતોવ-દેવદત્તેન કીતોતિ ન હોતિ તદત્થાપ્પતીતિયા--'વરત્તાય બદ્ધો' વારત્તિકો, આયસિકો, પાસિકો; --'ઘતેન અભિસઙ્ખતં સંસટ્ઠં વા' ઘાતિકં, ગોળિકં, દાધિકં, મારિચિકં--'જાલેન હતો હન્તીતિ વા' જાલિકો, બાળિસિકો--'અક્ખોહિ જિત'મક્ખિકં, સાલાકિકં--'અક્ખેહિ જયતિ દિબ્બતિ વા' અક્ખિકો--'ખણિત્તિયા ખણતી'તિ ખાણિત્તિકો, કુદ્દાલિકો-દેવદત્તેન જિતમઙ્ગુલ્યા ખણતીતિ ન હોતિ તદત્થા નવગમા--'ઉળુમ્પેન તરતી'તિ ઓળુમ્પિકો; ઉળુમ્પિકોતિ-ઇકો; ગોપુચ્છિકો; નાવિકો--'સકટેન ચરતી'તિ સાકટિકો. રથિકો--પરપ્પિકોતિ ઇકો-'ખન્ધેન વહતી'તિ ખન્ધિકો, અંસિકો; સીસિકોતિ-ઇકો--'વેતતેન જીવતી'તિ ખન્ધિકો, અંસિકો; સીસિકોતિ-ઇકો--'વેતનેન જીવતી'તિ વેતનિકો, ભતિકો, કયિકો, વિક્કયિકો; કયવિક્કયયિકોતિ-ઇકો.

તસ્સ સંવત્તતિ-.

ચતુત્થ્યન્તા સંવત્તતિ અસ્મિં અત્થે ણિકો હોતિ;'પુનબ્ભવાય સંવત્તતી'તિ પોનોભવિકો, ઇત્થિયં-પોનોભવિકા;'લોકાય સંવત્તતી'તિ લોકિકો,' સુટ્ઠુ અગ્ગો'તિ સગ્ગો,'સગ્ગાય સંવત્તતી'તિ સોવગ્ગિકો, સસ્સાવૈક તદમિનાદિ પાઠા--'ધનાય સંવત્તતી'તિ ધઞ્ઞં-યો.

તતો સમ્ભુતમાગતં-.

પઞ્ચમ્યન્તા સમ્ભુતમાગતન્તિએતેસ્વત્થેસુ ણિકો હોતિ;'માતિતો સમ્ભુતમાગતન્તિ વા' મત્તિકં, પેત્તિકં––ણ્યરિયણ્યાપિ દિસ્સન્તિ––'સુરભિતો સમ્ભુતં' સોરભ્યં;'થનતો સમ્ભુતં' થઞ્ઞં;'પિતિતો સમ્ભુતો' પેત્તિયો, માતિયો, મત્તિયો; મચ્ચો વા.

તત્થ વસતિ વિદિતો ભત્તો નિયુત્તો-.

સત્તમ્યન્તા વસતીત્વેવમાદિસ્વત્થેસુ ણિકો હોતિ;'રુક્ખમૂલે વસતી'તિ રુક્ખમુલિકો,આરઞ્ઞિકો, સોસાનિકો;'લોકે વિદિતો' લોકિકો;'ચતુમહારાજેસુ ભત્તા' ચાતુમ્મહારાજિકા;;દ્વારે નિયુત્તો' દોવારિકો; દસ્સોક તદમિનાદિપાઠા,ભણ્ડાગારિકો;-ઇકો નવકમ્મિકો––કિયો-જાતિકિયો, અન્ધકિયો.

તસ્સેદં-.

છટ્ઠિયન્તા ઇદમિચ્ચસ્મિંઅત્થે ણિકો હોતિ;'સઙ્ઘસ્સ ઇદં' સઙ્ઘિકં, પુગ્ગલિકં, સક્યપુત્તિકો, નાથપુત્તિકો, જેનદત્તિકો––કિયે-સકિયો, પરકિયો; નિયે-અત્તનિયં;કે-સકો, રાજકં, ભદ્ધં.

ણો-.

છટ્ઠિયન્તા ઇદમિચ્ચસ્મિં અત્થે ણો હોતિ;'કચ્ચાયનસ્સૈદં' કચ્ચાયનં, વ્યાકરણં; સોગતં, સાસનં; માહિસં, મંસાદિ.

ગવાદીહિ યો-.

ગવાદીહિ છટ્ઠિયન્તેહિ ઇદમિચ્ચસ્મિં અત્થે યો હોતિ;'ગુન્નં ઇદં'ગબ્યં, મંસાદિ; કબ્યં, દબ્બં.

પિતિતો ભાતરિ રેય્યણ-.

પિતુસદ્દા તસ્સ ભાતરિ રેય્યણ હોતિ;'પિતુભાતા' પેત્તેય્યો.

માતિતો ચ ભગિનિયં છો-.

માતિતો પિતિતો ચ તેસં ભગિનીયં છો હોતિ;'માતુ ભગિનિ' માતુચ્છા;'પિતુભગિની' પિતુચ્છા––કથં માતુલોતુ?'માતુલાદિત્વાની'તિ નિપાતના.

માતાપિતુસ્વામહો-.

માતાપિતૂહિ તેસં માતાપિતુસ્વામહો હોતિ;'માતુમાતા' માતામહી;'માતુપિતા' માતામહો;'પિતુમાતા' પતામહી;'પિતુપિતા' પિતામહો––ન યથાસંખ્યં પચ્ચેકાભિસમ્બન્ધા.

નહિતે રેય્યણ-.

માતાપિતુહિ હિતે રેય્યણ હોતિ; મત્તેય્યો, પેત્તેય્યો.

નિન્દાઞ્ઞાતપ્પપટિભાગરસ્સદયાસઞ્ઞાસુ કો-.

નિન્દાદીસ્વત્થેસુ નામસ્મા કો હોતિ; નિન્દાયં-મુણ્ડકો, સમણકો; અઞ્ઞાતે-'કસ્સાયં અસ્સો'તિ અસ્સકો–-

પયોગસામત્થિયા સમ્બન્ધિવિસેસાનવગમો'વગમ્યતે–-અપ્પત્થે-તેલકં, ઘતકં–-પટિભાગત્થે-'હત્થિ વિય' હત્થિકો, અસ્સકો, બલિવદ્દકો–-રસ્સે-માનુસકો, રુક્ખકો, પિલક્ખકો–-દયાયં-પુત્તકો, વચ્છકો–-સઞ્ઞાયં-'મોરોવિય' મોરકો.

તમસ્સ પરિમાણં ણિકો ચ-.

પઠમન્તા અસ્સેતિ અસ્મિં અત્થે ણિકો હોતિ કો ચ, તં ચે પઠમન્તં પરિમાણં ભવતિ;'પરિમિયતે'તેને'તિ પરિમાણં–-'દોણો પરિમાણમસ્સ' દોણિકો, વીહિ; ખારસતિકો, ખારસહસ્સિકો, આસીતિકો, વયો; ઉપઙ્કાયિકં, બિમ્બોહનં; પઞ્ચકં,છક્કં.

સતેતેહિ ત્તકો-.

યાદીહિ પઠમન્તેહિઅસ્સેતિ છટ્ઠત્થેત્તકો હોતિ, તં વે પઠમન્તં પરિમાણં ભવતિ;'યં પરમાણમસ્સ યન્તકં, તત્તકં, એત્તકં; આવતકે-યાવતકો, તાવતકો.

સબ્બા ચાવન્તુ-.

સબ્બતો પઠમન્તેહિ યાદીહિ ચ અસ્સેતિ છટ્ઠત્થે આવન્તુ હોતિ, તં વે પઠમન્તં પરિમાણં ભવતિ;'સબ્બં પરિમાણમસ્સ' સબ્બાવન્તં, યાવન્તં, તાવન્તં, એતાવન્તં.

કિમ્હા રતિરિવરીવતકરિત્તકા-.

કિમ્હા પઠમન્તા અસ્સેતિ છટ્ઠત્થે રતિરીવરીવતકરિત્તકા હોન્તિ, તં ચે પઠમન્તં પરિમાણં ભવતિ;'કિં સંખ્યાનં પરિમાણમેસં' કતિ, એતે; કિવ, કીવતકં, કિત્તકં–-રીવન્તો સભાવતો અસંખ્યો.

સંજાતં તારકાદિત્વિતો-.

તારકાદીહિ પઠમન્તેહિઅસ્સેતિ છટ્ઠત્થેઇતો હોતિ, તે વે સંજાતા હોન્તિ;'તારકાસંજાતા અસ્સ' તારકિતં, ગગનં; પુપ્ફીતો, રુક્ખો; પલ્લવિતા, લતા.

માને મત્તો-.

પઠમન્તા માનવુત્તિતો અસ્સેતિ અસ્મિં અત્થે મત્તોહોતિ;'પલં ઉમ્માનમસ્સ' પલમત્તં,'હત્થો પમાણમસ્સ' હત્થમત્તં,'સતં માનમસ્સ' સતમત્તં,'દોણો પરિમાણમસ્સ' દોણમત્તં–-અભેદોપવારા દોણોતિપિ હોતિ.

તગ્ઘો વુદ્ધં-.

ઉદ્ધમાનવુત્તિતો અસ્સેતિ છટ્ઠત્થે તગ્ઘા હોતીમત્તો ચ; જણ્ણુતગ્ઘં, જણ્ણુમત્તં.

ણો ચ પુરિસા-.

પુરિસા પઠમન્તા ઉદ્ધમાનવુત્તિતો ણો હોતિ મત્તાદયો ચ; પોરિસં, પુરિસમત્તં, પુરિસતગ્ઘં.

અયુભવીતીહંસે-.

ઉબવિતીહિ અવયવવુત્તીહિ પઠમન્તેહિ અસ્સેતિ છટ્ઠત્થે અયો હોતિ;' ઉભો અંસા અસ્સ' ઉભયં, દ્વયં, તયં.

સંખ્યાય સચ્ચુતીસસદસન્તાધકાસ્મિં સતસહસ્સેડો-.

સત્યન્તાય ઉત્યન્તાય ઈસન્તાય આસન્તાય દસન્તાય ચ સંખ્યાય પઠમન્તાય અસ્મિન્તિ સત્તમ્યત્થે ડો હોતિ, સા ચે સંખ્યા અધિકા હોતિ, યદસ્મિન્તિ તં ચે સતં સહસ્સંસત

સહસ્સં વા હોતિ;'વીસતિ અધિકા અસ્મિં સતે'તિ વીસંસતં, એકવીસંસતં, સહસ્સં સતસહસ્સં વા–-તિંસંસતં, એકતિંસં સતં –-ઉત્યન્તાય -નવુતંસતં, સહસ્સં સતસહસ્સં વા –-ઈસન્તિય-ચત્તારીસંસતં, સહસ્સં સતસહસ્સં વા–-આસન્તાય-પઞ્ઞાસંસતં સહસ્સં સતસહસ્સં વા–-દસન્તાય-એકાદસં સતં, સહસ્સં સતસહસ્સં વા–-સચ્ચુતીસાસદસન્તેતિ કિં?છાધિકા અસ્મિં સતે; અધિકેતિ કિં? પઞ્ચદસહીના અસ્મિં સતે; અસ્મિન્તિ કિં? વીસત્યધિકા એતસ્માસતા; સતસહસ્સેતિ કિં? એકાદસઅધિકા અસ્સં વીસતિયં.

તસ્સ પૂરેણેકાદસાદિતો વા-.

છટ્ઠીયન્તાયેકાદસાદિકાય સંખ્યાય ડો હોતિ પૂરણત્થે વિભાસા; સા સંખ્યાપૂરીયતેયેનતં પૂરણં'એકાદસન્નં પૂરણો'એકાદસો, એકાદસમો; વીસો, વીસતિમો; તિંસો, તીંસતિમો; ચત્તાલીસો, પઞ્ઞાસો.

મ પંચાદિકતીહિ-.

છટ્ઠીયન્તાય પંચાદિકાય સંખ્યાયકતિસ્મા ચ મો હોતિ પૂરણત્થે; પઞ્ચમો, સત્તમો, અટ્ઠમો; કતિમો, કતિમી.

સતાદીનમિ ચ-.

સતાદિકાય સંખ્યાય છટ્ઠિયન્તાય પુરણત્થે મો હોતિ, સતાદિનમિચાન્તાદેસો; સતિમો, સહસ્સિમો.

છા દ્ધદ્ધમા -.

છસદ્દાટ્ઠટ્ઠમાહોન્તિ તસ્સ પૂરણત્થે; છટ્ઠો, છટ્ઠમો; ઇત્થીય-છટ્ઠિ છટ્ઠમિ–-કથં,દુતિયં તતિયં ચતુત્થન્તિ? દુતિયસ્સ-ચતુત્થતતિયાનન્તિ-નિપાતના.

એકા કાક્યસહાયે-.

એકસ્મા અસહાયત્થે કઆકિ હોન્તિ વા; એકકો, એકાકિ, એકો.

વચ્છાદીહિ તનુત્તે તરો-.

વચ્છાદીનં સભાવસ્સ તનુત્તે ગમ્યમાનેતરો હોતિ; સુસુત્તસ્સ તનુત્તે-વચ્છતરો; ઇત્થિયં-વચ્છતરી; યોબ્બનસ્સતનુત્તૈ-ઓક્ખતરો; અસ્સભાવસ્સ તનુત્તે-અસ્સતરો; સામત્થિયસ્સ તનુત્તૈ-ઉસભતરો.

કિમ્હા નિધારણે રતરરતમા-.

કિંસદ્દા નિદ્ધારણે રતરરતમા હોન્તી; કતરો ભવતં દેવદત્તો; કતરો ભવતં કઠો; કતમો ભવતં દેવદત્તો; કતમો ભવતં કઠો; ભારદ્ધાજાનં કતમો'સિ બ્રહ્મે.

તેન દત્તે લિયા-.

તતિયન્તા દત્તે'ભિધેયે લૈયા હોન્તિ;'દેવેનદત્તો; દેવલો; દેવિયો; બ્રહ્મલો; બ્રહ્મયો–-સિવા-સીવલો; સીવિયો; સિસ્સ દીધો.

તસ્સ ભાવકમ્મેસુ ત્તતાત્તનણ્યણેય્ય ણિયણિયયા-.

છટ્ઠિયન્તા ભાવે કમ્મે ચ ત્તાદયો હોન્તિ બહુલં; ન ચ સબ્બે સબ્બતો હોન્તિ,અઞ્ઞત્ર ત્તતાહિ–-'ભવન્તિ એતસ્માબુદ્ધિસદ્દા'તિ ભાવો, સદ્દસ્સ પવત્તિનિત્તં–-'નીલસ્સપટસ્સ ભાવો' નીલત્તં, નીલતાતિ ગુણો ભાવો–-'નીલસ્સગુણસ્સ ભાવો નીલત્તં, નીલતાતી નીલગુણજાતિ; ગોત્તં ગોતાતિ, ગોજાતિ–-પાચકત્તં દણ્ડિત્તં વિસાણિત્તં રાજપુરિસત્તન્તિ ક્રિયાદિસમ્બન્ધિત્તં–-દેવદત્તત્ત ચન્દત્તં સૂરિયત્તન્તીતદવત્થાવિસેસસામઞ્ઞં–-આકાસત્તં અભાચત્તન્તિ ઉપચરિતભેદસામઞ્ઞં–-ત્તન-પુથુજ્જનત્તનં; વેદનત્તનં; જાયત્તનં જારત્તનં–-ણ્ય-આલસ્યં બ્રહ્મઞ્ઞં ચાપલ્યં નેપુઞ્ઞંપેસુઞ્ઞં રજ્જં આધિપચ્ચં દાયજ્જં વેસમ્મં; વેસમન્તિ કેચિ, સખ્યં વાણિજ્જં–-ણેય્ય-સોચેય્યં, આધિપતેય્યં–-ણ-ગારવં પાટવં અજ્જવં મદ્દવં–-ઇય-અધિપતિયં પણ્ડિતિયં બહુસ્સુતિયંનગ્ગિયં સૂરિયં –-ણિય-આલસિયં કાલુસિયં મન્દિયં દક્ખિયં પોરોહિતિયં વેય્યત્તિયં–-કથં, રામણીયકન્તિ-સકત્થે કન્તાણેન સિદ્ધં–-કમ્મં ક્રિયા; તત્થ.'અલસસ્સ કમ્મં' અલસત્તં, અલસતા, અલસત્તનં; આલસ્યં આલસિયંવા–-'સકત્થે'તિ. સકત્થે'પિ યથાભુચ્ચંકારુઞ્ઞં પત્તકલ્લં આકાસાનઞ્ચં, કાયપગુઞ્ઞતા.

બ્ય વદ્ધદાસા વા-.

છટ્ઠયન્તા વદ્ધા દાસા ચ બ્યો વાહોતિ ભાવકમ્મેસુ; વદ્ધખ્યં, વદ્ધતા; દાસબ્યં; દાસતા–-કથં, વદ્ધવન્તિ ણે વાગમો.

નણ યુવા ખો ચવસ્સ-.

છટ્ઠિયન્તા યુવસ્દા ભાવકમ્મેસુનણ વા હોતિ, વસ્સબો ચ; યોબ્બનં; વાત્વેવ-યુવત્તં, યુવતા.

અણ્વાદિત્વિમો-.

અણુઆદીહિ છટ્ઠિયન્તેહિ ભાવે વા ઇમે હોતિ; અણિમા; લઘિમા; મહિમા;કસિમા–-વાત્વેવ-અણુત્તં; અણુતા.

ભાવા તેન નિબ્બત્તે-.

ભાવવાચકા સદ્દા તેન નિબ્બત્તે'ભિધેયે ઇમો હોતિ;'પાકેન નિબ્બત્તં' પાકિમં; સેકિમં.

તરતમિસ્સિકિયિટ્ઠાતિસયે-.

અતિસયે વત્તમાનતો હોન્તેતે પચ્ચયા;'અતિસયેન પાપો' પાપતરો; પાપતમો, પાપિસ્સિકો, પાપિયો, પાપિટ્ઠો–-ઇત્થિયં-પાપતરા–-અતિસયન્તાપિ અતિસયપ્પચ્ચયો;'અતિસયેન પાપિટ્ઠો' પાપિટ્ઠતરો.

તન્નિસ્સિતે લ્લો-.

દુતિયન્તા લ્લપ્પચ્ચયો હોતિ નિસ્સિતત્થે;'વેદનિસ્સિતં' વેદલ્લં;' દુટ્ઠુનિસ્સિતં' દુટ્ઠુલ્લં–-ઇલ્લે-સઙ્ખારિલ્લં.

તસ્સ વિકારાવયવેસુ ણિકણેય્યમયા-.

પકતિયા ઉત્તરમવત્થન્તરં વિકારો–-છટ્ઠિયન્તા નામસ્મા વિકારે'વયવે ચ ણાદયોહોન્તિબહુલં; ણ-આયસં, બન્ધનં; ઓદુમ્બરં, પણ્ણં; ઓદુમ્બરં, ભસ્મં; કાપાતૈં, મંસં; કાપોતં, સત્થિ –-ણિક-કપ્પાસિકં, વત્થં; ણેય્ય-એણેય્યં,મંસં; એણેય્યં, સત્થિ; કોસેય્યં, વત્થં–-મય-તિણમયં; દારુમયં, નળમયં; મત્તિકામયં–-'અઞ્અસ્મિન્તિ'. ગુન્નંકરીસે'પિ મયો; ગોમયં.

જતુતો સ્સણ્વા-.

છટ્ઠિયન્તા નામસ્માજતુતો વિકારવયવેસુસ્સણ્વા હોતિ;'જતુનો વિકારો' જાતુસ્સંજાતુમયં–-''લોપો''તિ. બહુલં પચ્ચયલોપો'પિ ફલપુપ્ફમૂલેસુવિકારાવયવેસુ;' પિયાલસ્સ ફલાનિ' પિયાલાનિ;'મલ્લિકાય પુપ્ફાનિ' પલ્લિકા;'ઉસીરસ્સ મૂલં'ઉસીરં–-તંસદ્દેનવા તદભિધાનં.

સમૂહે કણ્ણણિકા-.

છટ્ઠિયન્તા સમૂહે કણ્ણણિકા હોન્તિ; ગોત્તપ્પચ્ચયન્તા કણ-રાજઞ્અકં; માનુસ્સકં–-ઉક્ખાદીહિ-ઓક્ખકં; ઓટ્ઠકં; ઓરબ્ભકં; રાજકં; રાજપુત્તકં; હત્થિકં; ધેનુકં–-ણ-કાકં; ભિક્ખં; ણિક-અચિત્તા-આપૂપિકં; સંકુલિકં.

જનાદીહિ તા-.

જનાદીહિ છટ્ઠિયન્તેહિ સમૂહે તા હોતિ; જનતા; ગજતા; બન્ધુતા; ગામતા; સહાયતા; નાગરતા–-તાન્તા સભાવતો ઇત્થિલિઙ્ગા–-મદનીયન્તિ-કરણે'ધિકરણે વા અનીયેનસિદ્ધં –-ધુમાયિતત્તન્તિ-ક્તાન્તા નામધાતુતો તેત્તન સિદ્ધં.

ઇયો હિતે-.

છટ્ઠિયન્તા હિતે ઇયો હોતિ; ઉપાદાનિયં–-અઞ્ઞત્રાપિ'સમાનાદ ৈરે સયિતો' સોદરિયો.

ચક્ખવાદિતો સ્સો-.

છટ્ઠિયન્તેહિ ચક્ખુઆદીહિ હિતે સ્સોહોતિ; ચક્ખૂસ્સં; આયુસ્સં.

ણ્યો તત્થ સાધુ-.

સત્તમ્યન્તા તત્થ સાધૂતિ અસ્મિં અત્થે ણ્ય્યો હોતિ; સબ્ભો; પારિસજ્જો–-સાધૂતિ-કુસલો યોગ્ગો હિતો વા–-અઞ્ઞત્રાપિ-'રથં વહન્તી'તિ રચ્છા.

કમ્મા નિયઞ્ઞા-.

સત્તમ્યન્તા કમ્મસદદા તત્થ સાધૂતિ અસ્મિં અત્થે નિયઞ્ઞા હોન્તિ;' કમ્મે સાધુ' કમ્મનિયં; કમ્મઞ્ઞં.

કથાદિત્વિકો-.

કથાદીહિ સત્તમ્યન્તેહિ તત્થ સાધૂતિ અસ્મિં અત્થે ઇકો હોતિ; કથિકો; ધમ્મકથિકો; સઙ્ગામિકો; પવાસિકો; ઉપવાસિકો.

પથાદીહિ ણેય્યો-.

પથાદીહિ સત્તમ્યન્તેહિ તત્થ સાધૂતિ અસ્મિં અત્થે ણેય્યો હોતિ; પાથેય્યં; સાપતેય્યં.

દક્ખિણાયારહે-.

દક્ખિણાસદ્દતો અરહત્થે ણેય્યો હોતિ;'દક્ખિણં અરહતી'તિ દક્ખિણેય્યો.

રાયો તુમન્તા-.

તુમન્તતો અરહત્થે રાયોહોતિ; ''ઘાતેતાયં વા ઘાતેતું, જાપેતાયં વા જાપેતું, પબ્બાજેતાયં વા પબ્બાજેતું''.

તમેત્થસ્સત્થિતિ મન્તુ-.

પઠમન્તા એત્થ અસ્સ અત્થિતિ એતેસ્વત્થેસુ મન્તુ હોતિ;'ગામો એત્થ દેસે અસ્સ વા પુરિસસ્સ સન્તીતિ' ગોમા–-અત્થિતિ વત્તમાનકાલોપાદાનતો ભુતાહિ ભવિસ્સન્તીહિ વા ગોહિ ન ગોમા. કથં ગોમા આસિ ગોમા ભવિસ્સતીતિ? તદાપિ વત્તમાનાહિયેવ ગોહિ ગોમા; આસિ ભવિસ્સતીતિ પદન્તરા કાલન્તરં; ઇતિકરણતો વિસયનિયમો.

પહૂતે ચ પસંસાયં નિન્દાયઞ્ચાતિસાયને નિચ્ચયોગે ચ સંસગ્ગે હોન્તિમે મન્તુઆદયો.

ગોઅસ્સોતિ-જાતિસદ્દાનં દબ્બાભિધાનસામત્થિયા મન્ત્વા દયો નહોન્તિ; તથા ગુણસદ્દાનં સેતો પટોતિ; યે સત્તુ ગુણસદ્દાનં દબ્બાભિધાનસામત્થિયં નત્થિ તેહિ હોન્તેવ–-બુધિમા રૂપવા રસવા ગન્ધવા એસ્સવા સદ્દવા; રસીરસિકો; રૂપિ રૂપિકો; ગન્ધી ગન્ધિકોતિ.

વન્ત્વવણ્ણા-.

પઠમન્તતો અવણ્ણન્તા મન્ત્વત્થે વન્તુ હોતિ; સીલવા; પઞ્અવા–-અવણ્ણાતિ-કિં? સતિમા; બન્ધુમા.

દણ્ડાદિત્વિકઈ વા-.

દણ્ડાદીહિ ઇકઈ હોન્તિ વા મન્ત્વત્થે; બહુલં વિધાના કુતોવિ દ્વે હોન્તિ; કુતોચેકમેકંવ. દણ્ડકો, દણ્ડિ, દણ્ડવા; ગન્ધિકો, ગન્ધી, ગન્ધવા; રૂપિકો, રૂપી, રૂપવા–-ઉત્તમિણેવ ધના ઇકો () ધનિકો; ધની ધનવાઞ્ઓ –-અસન્નિત્ઞ્ત્થા () અત્થિકો અત્થિ; અઞ્ઞત્ર અત્થવા

–-તદન્તા ચ;() પુઞ્ઞત્થિકો, પુઞ્ઞત્થિ–-વણ્ણન્તા ઈયેવ() બ્રહ્મવણ્ણી દેવવણ્ણી–-હત્થદન્તેહિ જાતિયં () હત્થી; દન્તી; અઞ્ઞત્ર હત્થવા; દન્તવા–-વણ્ણતો બ્રહ્મચારિમ્હિ; () વણ્ણી, બ્રુહ્મચારી; વણ્ણવાઞ્ઓ–-પોક્ખરાદિતો દેસે() પોક્ખરણી ઉપ્પલિની કુમુદિની ભિસિની મુળાલિની સાલુકિની –-ક્વાવાદેસે’પિ-પદુમની, પદુમિનીપણ્ણં; અઞ્ઞત્ર પોક્ખરવા, હત્થિ–-નાવાયિકો () નાવિકો; –-સુખદુક્ખા ઈ() સુખ દુક્ખી–-(સિખાદિહી વા)() સિખિ સિખાવા માલી મકાલાવા સીલિ સીલવા બલી બલવા –-બલા બાહૂરુપુબ્બા ચ() બાહુબલી; ઊરુબલી.

તપાદીહિ સ્સી-.

તપાદિતો મન્ત્વત્થે વા સ્સિ હોતિ; તપસ્સિ, યસસ્સી, તેજસ્સી, મનસ્સી, પયસ્સી –-વાત્વેવ-યસવા.

મુખાદિતો રો-.

મુખાદીહિ મન્ત્વત્થ રો હૈઓતિ; મુખરો, સુસિરો ઊસરો, મધુરો, ખરો, કુજરો, નગરો –-દન્તસ્સુ ચ ઉત્તતદન્તે () દન્તુરો.

તુણ્ડ્યાદીહિ ભો-.

તુણ્ડિઆદીહિ મન્ત્વત્થે ભો વા હોતિ; તુણ્ડિભો, સાળિભો,વલિભો, વાત્વેવ-તુણ્ડિમા.

સદ્ધાદિત્વ-.

સદ્ધાદીહિ મન્ત્વત્થે અ હોતિ વા; સન્ધો, પઞ્ઓ; ઇત્થિયં-સદ્ધા; વાત્વેવ-પઞ્અવા.

ણો તપા-.

તપા ણો હોતિ મન્ત્વત્થે; તાપસો; ઇત્થિયં-તાપસી.

આલ્વાહિજ્ઝાદીહિ-. અભિજ્ઝાદીહિ આલુ હોતિમન્ત્વત્થે; અભિજ્ઝાલુ, સીતાલુ, ધજાલુ, દયાલુ–-વાત્વેવ-દયાવા.

પિચ્છાદિત્વિલો-.

પિચ્છાદીહિ ઇલો હોતિ ચા મન્ત્વત્થે; પિચ્છિલો, પિચ્છવા; ફેણિલો, ફેણવા; જટિલો, જટાવા;–-કથં વાવાલોતિ? નિન્દાયમિલસ્સાદિલોપે ‘‘પરો ક્વચી‘‘તિ.

સિલાદિતા વો-.

સીલાદિહિ વો હોતિ વા મૈન્ત્વત્થે; સીલવો, સીલવા; કેસવો, કેસવા–-અણ્ણા નિચ્ચં;() અણ્ણવો–-ગાણ્ડિ રાજીહિ સઞ્ઞાયં; () ગાણ્ડિવં, ધનુ; રાજિવં, પઙ્કજં.

માયામેધાહિ વી-.

એતેહિ દ્વીહિ વી હોતિ મન્ત્વત્થે; માયાવિ, મેધાવી.

સિસ્સરે આમ્યુવામી-.

સસદ્દા આમ્યુવામી હોન્તિસ્સરે’ભિધેયે મન્ત્વત્થે;’સમસ્સત્થિતિ’ સામી, સુવામી.

લક્ખ્યા ણો અ ચ-.

લક્ખીસદ્દાણો હોત મન્ત્વત્થે; અ ચન્તસ્સ; ણકારો’વ સવો; લક્ખણો.

અઙ્ગા નો કલ્યાણે-.

કલ્યાણે ગમ્યમાન્અઙ્ગસ્માનોહોતિ મન્ત્વત્થે; અઙ્ગના.

સો લોમા-.

લોમા સોહોતિ મન્ત્વત્થે; લોમસો; ઇત્થિયં-લોમસા.

ઇમિયા-.

મન્ત્વત્થે ઇમૈયા હોન્તિ બહુલં; પુત્તિમો, કિત્તિમો, પુત્તિયો, કપ્પિયો, જટિયો,હાનભાગિયો, સેનિયો.

તો પઞ્ચમ્યા-.-

પઞ્ચવ્યન્તા બહુલં તો હોતિ વા; ગામતો આગચ્છતિ, ગામસ્માઆગચ્છતિ; ચોરતો ભાયતિ, ચોરેહિ ભાયતિ; સત્થતોપરિહીનો, સત્થા પરિહીનો.

ઇતોતેત્તોકુતો-.

તોમ્હિ ઇમસ્સ ટિ નિપચ્ચતે એતસ્સ ટ એત કિંસદ્દસ્સ કુત્તચ; ઇતો, ઇમસ્મા; અતો, એત્તો, એતસ્મા; કુતો, કસ્મા.

અભ્યાદીહિ-.

અભિઆદીહિ તો હોતિ; અભિતો, પરિતો, પચ્છતો, હેટ્ઠતો.

આદ્યાદીહિ-.

આદિપ્પભુતીહિ તો વા હોતિ; આદો, આદિતો; મજ્ઝતો, અન્તતો, પિટ્ઠિતો, પસ્સતો, મુખતો–-યતોદકં તદા દિત્તં, યં ઉદકં તદેવાદિત્તન્તિ અત્થો.

સબ્બાદિતો સત્તમ્યા ત્રત્થા-.

સબ્બાદીહિ સત્તમ્યન્તેહિ ત્રત્થા વા હોન્તિ; સબ્બત્ર, સબ્બત્થ, સબ્બસ્મિં; યત્ર, યત્થ, યસ્મિં–-બહુલાધિકારા ન તુમ્હામ્હેહિ.

કત્થેત્થ કુત્રાત્રક્વેહિધ-.

એતે સદ્દા નિપચ્ચન્તે; કસ્મિં કત્થ, કુત્ર, ક્વ; એતસ્મિં એત્થ, અત્ર; અસ્મિં ઇહ, ઇધ.

ધિ સબ્બા વા-

સત્તમ્યન્તતો સબ્બસ્માધિ વા હોતિ; સબ્બધિ; સબ્બત્થ.

યા હિં-.

સત્તમ્યન્તા યતો હિં વા હોતિ; યહિં, યત્ર.

તા હં ચ-.

સત્તમ્યન્તા તતો વા હં હોતિ હિઞ્ચ; તહં, તહિં, તત્ર.

કુહિંકહં-.

કિંસદ્દા સત્તમ્યન્તા હિંહં નિપચ્ચન્તે કિસ્સ કુકા ચ; કિહિં, કહં, કથં કુહિઙ્ગન્તિ? ચનં ઇતિ નિપાતન્તરં; કિહિઞ્ચીતિ-એત્થ વિસદ્દોવિય.

સબ્બેકઞ્ઞયતેહિ કાલે દા-.

એતેહિ સત્તમ્યન્તેહિ ચત્તમાનેહિ કાલે દા હોતિ; સબ્બસ્મિં કાલે સબ્બદા; એકદા, અઞ્ઞદા, યદા, તદા–-કાલેતિ-કિં? સબ્બત્થદેસે.

કદાકુદાસદાધુનેદાતિ-.

એતે સદ્દા નિપચ્ચન્તે; તસ્મિં કાલે કદા, કુદા; સમ્બસ્મિં કાલે સદા; ઇમસ્મિં કાલે અધુના, ઇદાનિ.

અજ્જસજ્જવપરજ્જ્વેતરહિકરહા-.

એતે સદ્દા નિપચ્ચન્તે; એકતિપ્પચ્ચયો આદેસો કાલ વિસેસોતિ સબ્બમેતં નિપાતના લબ્ભતિ; ઇમસ્સ વો જ્જો ચાહનિ નિપચ્ચતે; અસ્મિં અહનિ અજ્જ–-સમાનસ્સ સભાવોજ્જુ ચાહનિ–-સમાને અભનિ સજ્જુ–-અપરસ્મા જ્જુ–-અપરસ્મિં અહનિઅપરજ્જુ–-ઇમસ્સેતોકાલે રહિ વ–-ઇમસ્મિં કાલે એતરહિ–-કિંસદ્દસ્સ કો રહ ચાનજ્જતને–-તસ્મિં કાલે કરહ.

સબ્બાદીહિ પકારે થા-.

સામઞ્અસ્સ ભેદકો વિસેસો પકારો, તત્થ વત્તમાનેહિ સબ્બાદીહિ થા હોતિ સબ્બેનપકારેન સબ્બથા; યથા, તથા.

કથમિત્થં-.

એતે સદ્દા નિપચ્ચન્તે પકારે; કિમિમેહિ થં પચ્ચયો, કૈચ્ચ તેસં યથાક્કમં; કથમિત્થં.

ધા સઙ્ખ્યાહિ-.

સઙ્ખ્યાવાચીહિ પકારે ધા પરો હોતિ;'દ્વીહિ પકારેહિ દ્વે વા પકારેકરોતિ' વિધાકરોતિ; બહુધા કરોતિ;'એકં રાસિં પઞ્ચપ્પકારં કરોતિ' પઞ્ચધા કરોતિ?પઞ્ચપ્પકારમેકપ્પકારં કરોતિ' એકધાકરોતિ.

વેકાજ્ઝં-.

એકસ્મા પકારે જ્ઝં વા હોતિ; એકજ્ક્વક્કરોતિ; એકધા કરોતિ.

દ્વિતીહેધા-.

દ્વીતિહિ પકારે એધાવા હોતિ; વેધા, તેધા; દ્વિધા, તિધા.

તબ્બતિ જાતિયો-.

પકારવતિ તંસામઞ્અવાચકા સદ્દાજાતિયો હોતિ; પટુ જાતિયો, મુદુજાતિયો.

વારસંખ્યાય ક્ખત્તું-

વારસમ્બન્ધિનિયા સંખ્યાય ક્ખત્તું હોતિ;'દ્વે વારે ભુઞ્જતિ' દ્વિક્ખત્તું દિવસસ્સ ભુઞ્જતિ; વારગ્ગહણં કિં? પઞ્ચ ભિઞ્જતિ; સઙ્ખ્યાયાતિ-કિં? પહૂતે વારે ભુઞ્જતિ.

કતિમ્હા-.

વારસમ્બન્ધિનિયા કતિસંખ્યાય ક્ખત્તું હોતિ;'કતિ વારે ભુઞ્જનિ'કતિક્ખત્તું ભુઞ્જતિ.

બહુમ્ભા ધા ચ પચ્ચાસત્તિયં-.

વારસમ્બન્ધિનિયા બહુસંખ્યાય ધાહોતિ ક્ખત્તુઞ્ચ; વારાનઞ્ચે પચ્ચાસત્તિ હોતિ; બહુધા દિવસસ્સ બુઞ્જતિ બહુક્ખત્તું–-પચ્ચાસત્તિયન્તિ કિં? બહુક્ખત્તું માસસ્સ ભુઞ્જતિ.

સકિં વા-.

એકં વારમિચ્ચસ્મિં અત્થે સકિન્તિ વા નિપચ્ચતે;'એકં વારં ભુઞ્જતિ'–-વાતિ કિં?એકક્ખત્તું ભુઞ્જતિ.

સો વિચ્છાપ્પકારેસુ-.

વીચ્છાયં પકારે ચ સો હોતિ બહુલં; વીચ્છાયં-ખણ્ડસો, બિલસો; પકારે-પુથુસો,સબ્બસો.

અભિતતબ્ભાવે કરાસભુયોગે વિકારા ચી-.

અવત્થાવતો વત્થન્તરેનાભુતસ્સ તાયાવત્થાય ભાવે કરાસભુહિ સમ્બન્ધેસતિ વિકારવાચકાચી હોતિ;'અધવલં ધવલં કરોતિ' ધવલી કરોતિ; અધવલો ધવલો સિયા ધવલી સિયા; અધવલો ધવલો ભવતિ ધવલી ભવતિ–-અભતતબ્ભાવેતિ-કિં? ઘટં કરોતિ, દધિઅત્થિ, ઘટો ભવતિ–-કરાસભુયોગેતિ કિં? અધવલા ધ્વઅઇલો જાયતે–-વિકારાતિ-કિં? પકતિયા મા હોતુ; સુવણ્ણં કુણ્ડલી કરોતિ.

દિસ્સન્તઞ્ઞે'પિ પચ્ચયા-.

વુત્તતો'ઞ્ઞે'પિ પચ્ચયા દિસ્સન્તિ વુત્તાવુત્તત્થેસુ;'વિવિધા માતરો' વિમાતરો,'તાસં પુત્તા' વેમાતીકા-રિકણ;'પથં ગચ્છન્તીતિ' પથાવિનો-આવી;' ઇસ્સા અસ્સ અત્થિતિ' ઇસ્સુકી-ઉકી?'ધુરં વહન્તીતિ' ધોરય્હા-ય્હણ.-

અઞ્ઞસ્મિં-.

વુત્તતો'ઞ્ઞસ્મિમ્પિ અત્થે વુત્તપ્પચ્ચયા દિસ્સન્તિ;'મગધાનં ઇસ્સરો' માગધો-ણો;'કાસીતિ સહસ્સં, તમગ્ઘતીતિ કાસિયો-ઇયો.

સકત્થ-.

સકત્થે'પિ પચ્ચયા દિસ્સન્તિ; હીનકો, પોતકો, કિચચયયં.

લોપો-.

પચ્ચયાનં લોપો'પિ દિસ્સતિ; બુદ્ધે રતનં પણીતં, ચક્ખું સુઞ્ઞં અત્તેન વા અત્તનિયેયન વાતિ ભાવપ્પચ્ચય લોપો.

સરાનમાદિસ્સાયુવણ્ણસ્સાઞો ણાનુબન્ધે-.

સરાનમાદિભુતા યે અકારિવણ્ણુવણ્ણા તેસં આઞો હોન્તિ યથાક્કમં ણાનુબન્ધે; રાઘવો, વૈનતેય્યો, મેનિકો, ઓળુમ્પિકો, દોહઞ્ઞં–-ણાનુબન્ધેતિ-કિં? પુરાતનો.

સંયોગે ક્વચિ-.

સરાનમાદિભુતા યે અયુવણ્ણા તેસં આઞો હોન્તિ ક્વચિ દેવ સંયોગવિસયે ણાનુબન્ધે;દેઞ્ચો, કોણ્ડઞ્ઞો –-ક્વચીતિ-કિં? કત્તિકેય્યો.

મજ્ઝે-.

મજ્ઝે વત્તમાનાનમ્પિ અયુવણ્ણાનં આઞો હોન્તિ ક્વચિ; અટ્ઠતેય્યા, વાસેટ્ઠો.

કોસ્જૈજાજ્જવપારિસજ્જસુભજ્જમદ્દવારિસ્સાસભાજઞ્ઞ થેય્યબાહુસચ્ચા-.

એતે સદ્દા નિપચ્ચન્તે ણાનુબન્ધે;'કુસીતસ્સ ભાવો' કોસજ્જજં;' ઉજુનો ભાવો' અપ્પવં;'પરિસાસુ સાધુ' પારિસજ્જો;'સુહદયોચ' સુહજ્જો,'તસ્સ પન ભાવો સોહજ્જં;'મુદુનો ભાવો'મદ્દવં;'ઇસિનો ઇદં, ભાવો વા' આરિસ્સં;'ઉસભસ્સ ઇદં, ભાવો વા' આસભં;'આજાનીયસ્સ ભાવો' સો એવ વા' આજઞ્ઞં;'થેનસ્સ ભાવો, કમ્મં વા' થેય્યં;'બહુસ્સુતસ્સ ભાવો' બાહુસચ્ચં–-એતેસુ યમલક્ખણિકં તં નિપાતના.

મનાદીનં સક-.

મનાદીનં સક હોતિ ણાનુબન્ધે;'મનસિ ભવં' માનસં;'દુમ્મનસો ભાવો' દોમનસ્સં; સોમનસ્સં.

ઉવણ્ણસ્સાવઙિ હોતિ; રાઘવો, જામ્બવં.

યમ્હિ ગોસ્સ ચ-.

યકારાદો પચ્ચય ગૈઓસ્સુવણ્ણસ્સ ચ અવઙિ હોતિ; ગબ્યં, ગાતબ્યો.

લોપો'વણ્ણિવણ્ણાનં-.

યકારાદો પચ્ચયે અવણ્ણિવણ્ણાનં લાપો હોતિ, દાય્જૈજં, કારુઞ્ઞં, આધિપચ્ચં, દેપ્પં–-બહકુલંવિધાનં ક્વચિ ન હોતિ; કિચ્ચયં.

રાનુબન્ધે’ન્તસરાદિસ્સ-.

અન્તો સરો આદિ યસ્સાવયવસ્સ તસ્સ લોપો હોતિ રાનુબન્ધે; કિત્તકં, પેત્તેય્યં.

કિસમહતમિમે કસ્મહા-.

કિસસ્સ મહતો ઇમે કસ્મહા હોન્તિ યથાક્કમં; કસિમા, મહિમા.

આયુસ્સાયસ મન્તુમ્હિ-.

આયુસ્સ આયસાદેસો હોતિ મન્તુમ્હિ; આયસ્મા.

જો વુદ્ધસ્સિયિટ્ઠેસુ-.

વુદ્ધસ્સ જો હોતિ ઇયૈટ્ઠેસુ; જેય્યો, જેટ્ઠો.

બાળ્હન્તિકપસત્થાનં સાધનેદસા-.

ઇયેટ્ઠેસુ બાળ્હન્તિકપસત્થાનં સાધનેદસા હોન્તી યથાક્કમં; સાધિયો, સાધિટ્ઠો; નેદિયો, નેદિટ્ઠો; સેય્યો, સેટ્ઠો

કણ્કનાપ્પયુવાનં-.

ઇયેટ્ઠેસુ અપ્પયુવાનં કણ્કના હોન્તિ યયથાક્કમં; કણિયો, કણિટ્ઠો; કનિયો, કનિટ્ઠો.

લોપો વીમન્તુવત્તુનં-.

વીમન્તુવન્તુનં લોપો હોતિ ઇયૈટ્ઠેસુ?’અતિસયેન મેધાવી’ મેધિયો, મેધિટ્ઠો;’અતિસયેનસતિમા’સતિયો, સતિટ્ઠો;’અતિસયેન ગુણવા’ ગુણિયા, ગુણિટ્ઠો.

સે સ્તિઅઇસ્સ તિસ્સ-.

સે પરે સત્યન્તસ્સ તિકારસ્સ લોપો હોતિ; વીસં સતં, તિંસં સતં.

એતસ્સેટ ત્તકે-.

ત્તકે પરે એતસ્સ એટ હેનાતિ; એત્તકં.

ણિકસ્સિયો વા-.

ણિકસ્સવા ઇયો હોતિ; સક્યપુત્તિયો, સક્યપુત્તિકો.

અધાતુસ્સ કે’સ્યાદિતો ઘે’સ્સી-.

ઘે પરે અધાતુસ્સ યો કકારો તતો પુબ્બસ્સ અકારસ્સ બકહુલં ઇ હોતિ, સવે ઘોન સ્યાદિતો પરો હોતિ; બાલિકા, કારિકા–-અધાતુસ્સાતિ-કિં? સકા; કેતિ-કિં?નન્દના; અસ્યાદિતોતિ-કિં? બહુપરિબ્બાજકા, મધુરા –-બહુચમ્મિકાતિ કકારેન સ્યાદિનો બ્યવહિતત્તા સિદ્ધં–-ઘેતિ-કિં? બાલકો; અસ્સાતિ-કિં? બહુકત્તુકા,સાલા.

ઇતિ મોગ્ગલ્લાને વ્યાકરણે વુત્તિયં ણાદિકણ્ડો ચતુત્થો.

તિજમાનેહિ ખસા ખમાવીમંસાસુ-.

ખન્તિયં તિજા વીમંસાયં માના ચ ખસપ્પચ્ચયા હોન્તિ યથાક્કમં; તિતિક્ખા, વીમંસા–-તિતિક્ખતિ, વીમંસતિ. ખમાવીમંસા સુતિ-કિં? તેજનં, તેજો, તેજયતિ, માનનં, માનો, માનેતિ.

કિતા તિકિચ્છાસંસયેસુ જો-.

તિકિચ્છાયં સંસયે ચ વત્તમાના કિતા જો હોતિ–-તિકિચ્છા, વિચિકિચ્છા–-તિકિચ્છતિ, વિચિકિચ્છતિ–-અઞ્ઞત્રનિકેતો, સંકેતો, કેતનં, કેતો, કેતયતિ.

નિન્દાયં ગુપબધા બસ્સભો ચ-.

નિન્દાયં વત્તમાનેહિ ગુપબધેહિ જો હોતિ; બસ્સ ભો ચ–-જિગુચ્છા, બીભચ્છા–-જિગુચ્છતિ, બીભચ્છતિ–-અઞ્ઞત્રગોપનં, ગોપે, પોપેતિ, બધકો.

તુંસ્મા લોપો વિચ્છાયંતે-.

તુમન્તતો ઇચ્છાયમત્થે તે ખસછા હોન્તિબહકુલં; લોપો ચ તુંપચ્ચયસ્સહોતિ સુતત્તા–-બુભુક્ખા, જિગિંસા, જિઘચ્છા–-બુભુક્ખતિ, જિગિંસતિ, જિઘચ્છતિ–-ઇધકસ્મા ન હોતિભોત્તુમિચ્છતીતિ? પદન્તરેનાભિધાના. તુંસ્માતિ-કિં? ભોજનમિચ્છતિ. ઇચ્છાયન્તિ કિં? ભુઞ્જિતું ગચ્છતિ. કથં કુલં પિપતિસતીતિ? યથા કુલં પતિતુમિચ્છતીતિવાક્યં હોતિ, એવં વુત્તિપિ હેસ્સતિ; વાક્યમેવચરહિ કથં હોતિ? લોકસ્સ તથા વચનિચ્છાય.

ઈયો કમ્મા-.

ઇચ્છાકમ્મતો ઇચ્છાયમત્થે ઈયપ્પચ્ચયો હોતિ;'પુત્તમિચ્છતિ' પુત્તીયતિ–-કમ્માતિ-કિં? અઅસિનેચ્છતિ; ઇધ કસ્મા ન હોતિ રઞ્ઞો પુત્તમિચ્છતીતિ? સાપેક્ખત્તા; ન હિ અઞ્ઞમપેક્ખમાનો અઞ્ઞેનસહેકત્થિભાવમનુભવિતું સક્કોતિ; ઇધાપિ ચરહિ ન સિયા અત્તનોપુત્તમિચ્છતીતિ; નેવેત્થ ભવિતબ્બં; ન હિ ભવતિ અત્તનોપુત્તિયતીતિ; કથં ચરહિ વુત્તસ્સ અત્તતિયતાવગમ્યતે? અઞ્ઞસ્સાસુતત્તા, ઇચ્છાય ચ તબ્બિસયત્તા.

ઉપમાનાચારે-.

કમ્મતો ઉપમાના આવારત્થે ઈયો હોતિ;'પુત્તમવા ચરતિ' પુત્તીયતિ માણવકં; ઉપમાનાતિ કિં? પુત્તમાચરતિ.

આધારા-.

આધારતુપમાનાઆવારત્થે ઈયો હોતિ;'કુટિયમિવાચરતિ' કુટિયતિ પાસાદે, પાસાદીયતિ કુટિયં.

કત્તુતાયો-.

કત્તતુપમાના આચારત્થે આયો હોતિ;'પબ્બતોવા ચરતિ'પબ્બતાયતિ.

ચ્યત્થે-.

કત્તુતો અભુતતબ્ભાવે આયો હોતિ બહુલં; ભુસાયતિ, પટપટાયતિ, લોહિતાયતિ–-કત્તુતોત્વેવ-ભુસંકરોતીતિ; ઇહ કસ્મા ન હોતિ ભુસિ ભવતીતિ? વુત્તત્થતાય.

સદ્દાદીતિ કરોતિ-.

સદ્દાદીહિ દુતિયન્તેહિ કરોતીતિ અસ્મિં અત્થે આયો હોતિ; સદ્દાયતિ, વેરાયતિ, કલહાયતિ, ધૂપાયતિ.

નમોત્વસ્સો-.

નમો ઇચ્ચસ્મા કરોતીતિ અસ્મિં અત્થે અસ્સો હોતિ; નમસ્સતિ તથાગતં.

ધાત્વત્થે નામસ્મિ-.

નામસ્મા ધાત્વત્થે બહુલમિ હોતિ;'હત્થિના અતિક્કમતિ'અતિ હત્થયતિ;' વીણાય ઉપગાયતિ' ઉપવીણયતિ;'દળહં કરોતિ' વિનયં દળહયતિ;' વિસુદ્ધા હોતિ' રત્તિ વિસુદ્ધયતિ;'કુસલં પુચ્છતિ'કુસલયતિ.

સચ્ચાદીહાપિ-.

સચ્ચાદીહિ ધાત્વત્થે આપિ હોતિ; સચ્ચાપેતિ, અત્થાપેતિ, વેદાપેતિ, સુક્ખાપેતિ સુખાપેતિ, દુક્ખાપેતિ.

ક્રિયત્થા-.

અયમધિકારો આ સત્થપરિસમત્તિયા;'ક્રિયા અત્થો યસ્સસો ક્રિયત્થો',ધાતુ.

ચુરાદિતો ણિ-.

ચુરાદીહિ ક્રિયત્થેહિ સકત્થે ણિ પરો હોતિ બહુલં; ણકારો વુદ્ધ્યત્થો–-એવમઞ્ઞત્રાપિ–-ચોરયતિ, લાળયતિ. કથં રજ્જં કારેતીતિ? યોગવિભાગતો.

પયોજકબ્યાપારે ણાપિ ચ-.

કત્તારં યો પયોજયતિ તસ્સ બ્યાપારે ક્રિયત્થા ણિણાપી હોન્તિ બહુલં; કારેતિ, કારાપેતિ–-નનુ ચ કત્તાપિ કરણાદીનંપયોજકોતિ તબ્યાપારે?પિ ણિણાપી પાપુણન્તિ? પયોજકગ્ગહણસામત્થિયા ન ભવિસ્સન્તિ, ચુરાદીહિ વિસું વચનસામત્થિયા ચ–-આતો ભિય્યો ણાપિયેવ, ણિયે વુવણ્ણતો, દ્વયમેવઞ્ઞેહિ.

ક્યો ભાવકમ્મેસ્વપરોક્ખેસુ માનન્તત્યાદિસુ-

ભાવકમ્મવિહિતેસુ પરોક્ખાવજ્જિતેસુ માનન્તત્યાદિસુ પરેસુક્યો હોતિ ક્યત્થા–-ન્તગ્ગહણમુત્તરત્થં; કકારો અવુદ્ધ્યત્થો; એવમુત્તરત્રાપિ–-ઠિયમાનં, ઠિયતે; સૂયમાનં, સૂયતે–-અપરોક્ખેસૂતિ-કિં? બભુવ દેવદત્તેન; બિભિદ કુસૂલો. ભિજ્જતે કુસૂલો સયમેવાતિભિજ્જતેતિ સવના કમ્મતાવગમ્યતે, સયમેવાતિ સવનતો કત્તુતા; કત્તુતાવચનિચ્છાયન્તુ-ભિન્દતિકુસુલો અત્તાનન્તિ ભવતિ; એવમઞ્ઞમ્પિ યથાગમમનુગન્તબ્બં. ''અપરોક્ખેસુ માનન્તત્યાદિસૂ'તિ-અયમધિકારો આ''તનાદિત્વો''અપિવએતે ત્યાદયો ત્યાદિસુ પરભુતેસુ કત્તુકમ્મભાવવિહિતેસુ ક્યલાદીનં વિધાનતો તેસ્વેવ વિઞ્ઞયન્તીતિ-અકમ્મકેહિ ધાતુહિ કત્તુભાવેસુ સકમ્મકેહિ કત્તુકમ્મેસુકમ્માવચનિચ્છાયં ભાવેવ ભવન્તીતિ વેદિતબ્બા–-યસ્સપનધાતુસ્સ ક્રિયા કમ્મમપેક્ખતે સોસકમ્મકો? યસ્સ તુ ક્રિયા કત્તુમત્તમપેક્ખતે સો અકમ્મકોતિ ઞાતબ્બં.

કત્તરિ લો-.

કત્તરિ લો-.

ક્રિયત્થતો અપરોક્ખેસુ કત્તુવિતમાનન્તત્યાદિસુ લો હોતિ; લકારો ''ઞિલસ્સે'તિ. વિસેસનત્થો–-પચમાનો, પચન્તો; પવતિ.

મઞ્ચ રુધાદીનં-.

રુધાદિતો કત્તુવિહિતમાનાદિસુ લો હોતિ; મં વાન્ત સરા પરો; મકારો'નુબન્ધો; અકારો ઉચ્ચારણત્વો–-રુન્ધમાનો, રુન્ધન્તો, રુન્ધતિ.

ણણાપ્યાપીહિ વા-.

ણિણાપ્યાફીહિ કત્તુવિહિતમાનાદિસુ લો હોતિ વિભાસા; ચોરયન્તો, ચોરેન્તો; કારયન્તા, કારેન્તો; કારાપૈયન્તો, કારાપેન્તો; સચ્ચાપયન્તો, સચ્ચાપેન્તો; ચોરયતિ, ચોરેતિ; કારયતિ, કારેતિ; કારાપયતિ, કારાપેતિ; સચ્ચાપયતિ, સચ્ચાપેતિ–-વચત્થિતવિભાસત્થો'યં વા સદ્દો; તેન માને નિચ્ચં; ચોરયમાનો, કારયમાનો, કારાપયમાનો, સચ્ચાપયમાનો.

દિપાદીહિ યયક-.

દિવાદીહિ લવીસયે યક હોતિ; દિબ્બન્તો; દિબ્બતિ.

તુદાદીહિ કો-.

તુદાદીહિ લવીસયે કો હોતિ; તુદમાનો, તુદન્તો; કુદતિ.

જ્યાદીહિ ક્ના-.

જિઆદીહિ લવિસયે ક્ના હોતિ; જિનન્તો, જિનાતિ--કથં જયન્તો, જયતીનિ? ભુવાદિપાઠા.

ક્યાદીહી ક્ણા-.

કીઆદીહિ લવિસયે ક્ણા હોતિ; કિણન્તો, કિણાતિ.

સ્વાદીહી ક્ણો-.

સુઆદીહિ લવિસયે ક્ણો હોતિ; સુણમાનો, સુણન્તો, સુણોતિ; કથં સુણાતીતિ? ક્યાદિપાઠા.

તનાદિત્વો-.

તનાદિતો લવિસયે ઓ હોતિ; તનોતિ.

ભાવકમ્મેસુ તબ્બાનીયા-.

તબ્બઅનીયા ક્રિયત્થા પરે ભાવકમ્મેસુ બહુલમ્ભવન્તિ; કત્તબ્બં, કરણીયં; કત્તબ્બો કટો; કરણીયો--બહુલા

ધિકારા કરણાદિસુપિ ભવન્તિ--સિનાનીયં, ચુણ્ણં; દાનીયો, બ્રાહ્મણો; સમાવત્તનીયો, ગુરૂ; પવચનીયો, ઉપજ્ઝાયો; ઉપટ્ઠાનીયો, સિસ્સો.

ઘ્યણ-.

ભાવકમ્મેસુ ક્રિયત્થા પરો ઘ્યણ હોતિ બહુલં; વાક્યં, કારિયં, વેય્યં, જેય્યં.

આસ્સે ચ-.

આતો ઘ્યણ હોતિ ભાવકમ્મેસુ આસ્સ એ ચ; દેય્યં.

વદાદીહિ યો-.

વદાદીહિ ક્રિયત્થેહિ યો હોતિ બહુલમ્હાવકમ્મેસુ; વજ્જં, મજ્જં, ગમ્મં--ભુજાન્તે () ભોજ્જો, ઓદનો; ભોજ્જા, યાગુ; ભોગ્ગમઞ્ઞં.

કિચ્ચઘચ્ચભચ્ચભબ્બલેય્યા-.

એતે સદ્દા યપ્પચ્ચયન્તા નિપચ્ચન્તે.

ગુહાદીહિ યક-.

ગુહાદીહિ ક્રિયત્થેહિ ભાવકમ્મેસુ યક હોતિ; ગુય્હં, દુય્હં, સિસ્સો; સિદ્ધા એવેતે તબ્બાદયો પેસાતિસગ્ગપત્તકાલેસુપિ ગમ્યમાનેસુ સામઞ્ઞેન વિધાનતો--હોતા ખલુ કટો કત્તબ્બો, કરણીયો, કારિયો, કિચ્ચો-

એવં ત્વયા કટો કત્તબ્બો; હોતા કટો કત્તબ્બો, હોતો હિ પત્તો કાલો કટકરણે–-એવં ઉદ્ધમુહુત્તિકે'પિ વત્તમાનતો પેસાદિસુ સિદ્ધા એવ–-તથા અરહે કત્તરિ સત્તિવિસિટ્ઠે ચ પતીયમાને આવસ્સકાધમિણતાવિસિટ્ઠેવ ભાવાદો સિદ્ધા–-ઉદ્ધ મુહુત્તિકતો-ભોતા કટો કત્તબ્બો; ભોતા રજ્જં કાતબ્બં, ભવં અરહો; ભોતા ભારો વહિતબ્બો, ભવં સત્તો; ભોતા અવસ્સં કટો કત્તબ્બો; ભોતા નિક્ખો દાતબ્બો.

કત્તરિ લતુણકા-.

કત્તરિ કારકે ક્રિયત્થા લતુણકા ભોન્તી; પઠિતા, પાઠકો–-બહુલમિત્વેવ-પાદેહિ હરીયતી'તિ પાદહારકે;'ગલેચુપ્પતી'તિ ગલેચોપકો–-સદ્ધો એવ લતુઅરહે સીલસાધુ ધમ્મેસુ ચ સામઞ્ઞવિહિતતત્તા; ભવં બલુ કઞ્ઞાય પરિગ્ગાયિતા, ભવમેતં અરહતિ; સીલાદિસુ-ખલ્વપિ ઉપાદાતા કુમારકે; ગન્તાખેલો; મુણ્ડયિતારો સાવિટ્ઠાયના વધું કતપરિગહં.

આવી-.

ક્રિયયત્થા આવી હોતિ બહુલં કત્તરિ; ભયદસ્સાવી–-અપ્પવીસયતાઞાપનત્થં ભિન્નયોગકરણં; સામઞ્ઞવિહિતત્તા સીલાદિસુ ચ હોતેવ.

આસિંસાયમકો-. આસિંસાયં ગમ્યમાનાયં ક્રિયત્થા અકો હોતિ કત્તરિ;'જીવતુતિ' જીવકો; નન્દતુતિ' નન્દકો;'ભવતુતિ' ભવકો.

કરા ણનો-.

કરતો કત્તરિ ણનો હોતિ;'કરોતી'તિ કારણં; કત્તરીતિ-કિં? કરણં.

હાતો વીહિકાલેસુ-.

હાતો વીહિસિં કાલે ચણનો હોતી કત્તરિ; હાયના નામ વીહયો; હાયનો સંવચ્છરો; વીહિકાલેસૂતિ - કિં? હાતા.

વીદા કુ -.

વિદસ્મા કૂ હોતિ કત્તરિ; વિદૂ, લોકવિદૂ.

વિતો ઞાતો-.

વિપુબ્બા ઞાઇચ્ચસ્મા કુ હોતિ કત્તરિ; વિઞ્ઞ; વિતોતિ-કિં? પઞ્ઞો.

કમ્મા-.

કમ્મતો પરા ઞાઇચ્ચસ્મા કૂ હોતિ કત્તરિ; સબ્બઞ્ઞ, કાલઞ્ઞ.

ક્વચણ-.

કમ્મતો પરા ક્રિયત્થા ક્વચિ અણ હોતિ કત્તરિ; કુમ્ભકારો, સરલાવો, મન્તજ્ઝાયો–-બહકુલાધિકારા ઇહ ન હોતિ, આદિચ્ચં પસ્સતિ, હિમવન્તં સુણોતિ, ગામં ગચ્છતિ. ક્વચીતિ કિં? કમ્મકરો.

ગમા રૂ-.

કમ્મતો પરં ગમા રૂ હોતિ કત્તરિ; વેદગુ, પારગુ.

સમાનઞ્ઞભવન્તયાદિતુપમાના દિસા કમ્મે રીરિક્ખકા-.

સમાનાદીહિ યાદીહિચોપમાનેહિ પરા દિસા કમ્મકારકે રીરિક્ખકા હોન્તિ;' સમાનો વિય દિસ્સતી'તિ સદી, સદિક્ખો, સદિસો; અઞ્ઞાદી, અઞ્ઞાદિક્ખો, અઞ્ઞાદિસો; ભવાદી, ભવાદિક્ખો, ભવાદિસો; યાદી, યાદિક્ખો, યાદિસો; ત્યાદી, ત્ય્યાદિક્ખો, ત્યાદિસો –-સમાનાદીહીતિ કિં? રુક્ખો વિય દિસ્સતિ. ઉપમાનાતિ કિં? સો દિસ્સતિ કમ્મેતિ કિં? સો વિય પસ્સતી–-રકારા અન્તસરાદિલોપત્થા. કકારો એકારાભાવત્થો.

ભાવકારકેસ્વઘણ્ઘકા-.

ભાવે કારકે ચ ક્રિયત્થા અઘણ્ઘકા હોન્તિ બહકુલં; અપગ્ગહો, નિગ્ગહો, કરો, ગરો, ચયો, જયો, રવો, ભવો, પચો, વચો, અન્નદો, પુરિન્દદો, ઈસક્કરો, દુક્કરો, સુકરો–-ઘણ-ભાવે-પાકો- વાગો, ભાવો. કારકે'પિ સઞ્ઞાયં તાવ-'પજ્જતે'નેને'તિ પાદો;'રુજતી'તિ રોગો;'વીસતીતિ વેસો;'સરતિ કાલન્તર'ન્તિ સારો, થિરત્થો;'દરીયન્તે એતેભી'તિ દારા;'જીરયતિ એતેના'તિ જારો–-અસઞ્ઞાયમ્પિ-દાયો, દત્તો; લાભો, લદ્ધો–-ઘ-વકોનિપકો–-ક-પિયો, ખિપો, ભુજો, આયુધં.

દાધાત્વિ-.

દાધાહિ બહુલમિ હોતિભાવકારકેસુ; આદિ, નિધિ. વાલધિ.

વમાદીહથુ-.

વમાદિહિ ભાવકારકેસ્વથુ હોતિ; વમથુ, વેપથુ.

ક્વિ-.

ક્રિયત્થા ક્વિ હોતિ બહુલં ભાવકારકેસુ–-કકારો કાનુ બન્ધકારિયત્થો–-અભિભુ, સયમ્ભુ, ભત્તગ્ગં, સલાકગ્ગં, સભા, પભા.

અનો-. .

ક્રિયત્થા ભાવકારકેસ્વનો હોતિ; ગમનં, દાનં, સમ્પદાનં, અપાદાનં, અધિકરણં, ચલનો, જલનો, કોધનો, કોપનો, મણ્ડનો, ભુસનો.

ઇત્થિયમણક્તિકયક્યા . ચ-.

ઇત્થિલિઙ્ગે ભાવે કારકે ચ ક્રિયત્થા અઆદયો હોન્ત નો ચ બહુલં–-અ-તિતિક્ખા. વીમંસા, જિગુચ્છા, પિપાસા, પુત્તીયા, ઈહા, ભિક્ખા, આપદા, મેધા, ગોધા–-ણ-કારા, હારા, તારા, ધારા, આરા–-ક્તિ-ઇદ્ધિ, સિદ્ધિ, ભિત્તિ, ભત્તિ, તન્તિ, ભુતિ –-ક- ઉહા, રુજા, મુદા,–-યક-વિજ્જા, ઇજ્જા–-ય-સેય્યા, સમજ્જા, પબ્બજ્જા, પરિચરિયા, જાગરિયા–-અન-કારણા, હારણા, વેદના, વન્દના, ઉપાસના.

જાહાહ-.

જાહા ઇચ્ચેતેહિ નિ હોતિત્થિયં; જાનિ, હાનિ.

કરા રિરિયો-.

કરતો રિરિયો હોતિત્થિયં;'કરણં' કિરિયા–-કથં ક્રિયાતિ?'ક્રિયાય'ન્તિ નિપાતના.

ઇકિતી સરૂપે-.

ક્રિયત્થસ્સ સરૂપે'ભિધેયે ક્રિયત્થા પરે ઇકિતી હોન્તિ; વચિ, યુધિ. પચતિ.–-અકારો કકારોતિઆદિસુ કારસદ્દેન સમાસો, યથા એવકારોતિ.

સીલાભિક્ખઞ્ઞાવસ્સકેસુ ણિ-.

ક્રિયત્થા ણી હોતિ સીલાદિસુ પતીયમાનેસુ; ઉણ્હભોજિ, ખીરપાયી, અવસ્સકારી, સતત્દાયી.

થાવરિત્તરભઙ્ગુરભિદુરભાસુરભસ્સરા-.

એતે સદ્દા નિપચ્ચન્તે સીલે ગમ્યમાને.

કત્તરિ ભુતે ક્તવન્તુક્તાવી-.

ભુતત્થે વત્તમાનતો ક્રિયત્થા ક્તવન્તુક્તાવી હોન્તી કત્તરિ; વિજિતવા, વિજિતાવી; ભુતેતિ અધિકારો યાવ આહારત્થાતિ.

ક્તો ભાવકમ્મેસુ-.

ભાવે કમ્મે ચ ભુતે ક્તો હોતિ; આસિતં ભવતા; કતો કટો ભવતા.

કત્તરી ચારમ્હે-.

ક્રિયારમ્ભે કત્તરિ ક્તો હોત, યથાપત્તઞ્ચ; પકતો ભવં કટં; પકતો કટો ભવતા; પસુત્તો ભવં; પસુત્તં ભવતા.

ઠાસવસસિલિસધિરુહજરજનીહિ-.

ઠાદીહિ કત્તરિ ક્તો હોતિ યથાપત્તઞ્ચ; ઉપટ્ઠિતો ગુરુમ્ભવં, ઉપટ્ઠિતો ગુરુ ભોતા; ઉપાસિતો ગુરુમ્ભવં, ઉપાસિતો ગુરુ ભોતા; અનુવુસિતો ગુરુમ્ભવં, અનુવુસિતો ગુરુ ભોતા; આસિલિટ્ઠો ગુરુમ્ભવં, આસિલિટ્ઠો ગુરુ ભોતા;

અધિસયિતો ખટોપિકં ભવં, અધિસયિતા ખટોપિકા ભોતા; આરુળ્હો રુક્ખં ભવં, આરુળ્હો રુક્ખો ભાતા; અનુજિણ્ણો વસલિં દેવદત્તો, અનુજિણ્ણા વસલી દેવદત્તેન; અનુજાતો માણવકો માણવિકં, અનુજાતા માણવિકા માણવકેન.

ગમનત્થાકમ્મકાધારે ચ-.

ગમનત્થતો અકમ્મકતો ચ ક્રિયત્થા આધારે ક્તો હોતિ કત્તરિ ચ યથાપત્તઞ્ચ; ઇદમેસં યાતં, ઇહ તે યાતં, ઇહતેહિ યાતં, અયં તેહિ યાતો પથો, ઇદમેસમાસિતં, ઇહ તે આસિતા, ઇહ તેહિ આસિતં, દેવો ચે વટ્ઠો સમ્પન્ના સાલયોતિ -કારણ સામગ્ગિસમ્પત્તિ એત્થાભિમતા.

આહારત્થા-.

અજ્ઝોહારત્થા આધારે ક્તો હોતિ યથાપત્તઞ્ચ; ઇદમેસં ભુત્તં, ઇદમેસં પીતં, ઇહ તેહિ ભુત્તં, ઇહ તેહિ પીતં, ઓદનો તેહિ ભુત્તો, પીતમુદકં–-અકત્તત્થો યોગવિભાગો; કથં પીતા ગાવોતિ?’પીતમેસં વિજ્જતી’તિપીતા? બાહુલકા વા–-પસ્સિન્નોતિ યા એત્થ ભુતકાલતા તન્ન ક્તો; એવં રઞ્અમ્મતો, રઞ્અમિટ્ઠો,રઞ્અમ્બુદ્ધો, રઞ્ઞં પૂજિતો–-એવં સીલિતો, રક્ખિતો, ખન્તો, આકુટ્ઠો, રુટ્ઠો, રુસિતો, અભિવ્યાહટો, દયિતો, હટ્ઠો, કન્તો, સંયતો,અમતો–-કટ્ઠન્તિ ભુતતાયમેવ; હેતુનો ફલં ત્વત્ર ભાવિ.

તુંતાયેતવે ભાવે ભવિસ્સતિ ક્રિયાયં તદત્થાયં-.

ભવિસ્સતિઅત્થે વત્તમાનતો ક્રયત્થા ભાવે તુંતાયે તવે હોન્તિ ક્રિયાયં તદત્થાયં પતીયમાનાયં; કાતું ગચ્છતિ; કત્તાયે ગચ્છતિ; કાતવે ગચ્છતિ–-ઇચ્છતિ ભોત્તું કામેતિ ભોત્તુન્તિ ઇમિનાવ સિદ્ધંપુનબ્બિધાનેત્વિહાપિ સિયા ઇચ્છન્તો કરોતીતિ–-એવં સક્કોતિભોત્તું, જાનાતિ ભોત્તું, ગિલાયતિ ભોત્તું, ઘટતે ભોત્તું, આરભતે ભોત્તું, લભતે ભોત્તું, પક્કમતિ ભોત્તું, ઉસ્સહતી ભોન્તું, અરહતિ ભોત્તું, અત્થિ ભોત્તું, વિજ્જતિ ભોત્તું, વટ્ટતિ ભોત્તું, કપ્પતિ ભોત્તુન્તિ–-તથા પારયતિ ભોત્તું, પહુ ભોત્તું, સમત્થો ભોત્તું, પરિયત્તો ભોત્તું, અલં ભોત્તુન્તિ; ભવતિસ્સ સબ્બત્થ સમ્ભવા–-તથા કાલો ભોત્તું, સમયો ભોત્તું, વેલા ભોત્તુન્તિ–-યથા-ભોત્તુમનો, સોતું સોતો, દટ્ઠું ચક્ખુ. યુજ્જિતું ધનુ, વત્તુ જળો, ગન્તું મનો, કત્તુમલસોતિ–-ઉચ્ચારણન્તુ વત્તાયત્તં–-ભાવેતિ કિં? કરિસ્સામિતિ ગચ્છતિ; ક્રિયાયન્તિ કિં? ભિક્ખિસ્સં ઇચ્ચસ્સ જટા; તદત્થાયન્તિ કિં ગચ્છિસ્સતો તે ભવિસ્સતિ ભત્તં ભોજનાય.

પટિસેધે’લંખલૂનં તૂનક્ત્વાનક્ત્વા વા-.

અલંખલુસદ્દાનં પટિસેધત્થાનંપયોગે તુનાદયો વા હોન્તિ ભાવે; અલં સોતુન, ખલુ સોતુન; અલં સુત્વાન, ખલુ સુત્વાન; અલં સુત્વા, ખલુ સુત્વા; લં સુતેન, ખલુ સુતેન–-અલં ખલૂનન્તિ કિં? મા હોતુ; પટિસેધેતિ કિં? અલંકારો.

પુબ્બેકકત્તુકાનં-.

એકો કત્તા યેસં વ્યાપારાનં તેસુયો પુબ્બો તદત્થતો ક્રિયત્થા તુનાદયો હોન્તિ ભાવે; સોતુન યાતિ, સુત્વાન, સુત્વાવા–-એકકત્તુકાનન્તિ કિં ભુત્તસ્મિં દેવદત્તે યઞ્ઞદત્તો વજતિ; પુબ્બાતિ કિં? ભુઞ્ઞતિ ચ પચતિ ચ–-અપ્પત્ત્વા નદિં પબ્બતો, અતિક્કમ્મ પબ્બતં નદીતિ ભુધાતુસ્સ સબ્બત્થ સમ્ભવા એકકત્તુકતા પુબ્બકાલતા ચ ગમ્યતે. ભુત્વા ભુત્વા ગચ્છતીતિ ઇમિનાવ સિદ્ધમાભિક્ખઞ્ઞન્તુ દિબ્બચનાવગમ્યતે–-કથં જીવગાહં અગાહસિ, કાયપ્પચાલકં ગચ્છન્તીતિઆદિ? ઘણન્તેન ક્રિયાવિસેસનેન સિદ્ધં; યથા ઓદનપાકં સયતીતિ.

ન્તો કત્તરિ વત્તમાને-.

યત્તમાનત્થે વત્તમાનતો ક્રિયત્થા ન્તો હોતિ કત્તરિ; તિઠન્તો.

માનો-.

વત્તમાનત્થે વત્તમાનતો ક્રિયત્થા માનો હોતિ કત્તરિ; તિઠમાનો.

ભાવકમ્મેસુ -.

વત્તમાનત્થે વત્તમાનતો ક્રિયત્થા ભાવે કમ્મે ચ માનો હોતિ; ઠીયમાનં, પચ્ચમાનો ઓદનો.

તે સ્સપુબ્બાનાગતે-.

અનાગતત્થે વત્તમાનતો ક્રિયન્થા તે ન્તમાના સ્સપુબ્બા હોન્તિ; ઠસ્સન્તો, ઠસ્સમાનો, ઠિસિસ્સમાનં, પચ્ચસ્સમાનો ઓદનો.

ણ્વાદયો-.

ક્રિયત્થા પરે બહકુલં ણ્વાદયો હોન્તિ; ચારુ, દારુ.

ખજયાનમેકસ્સરોદિ દ્વે-.

ખછસપ્પચ્ચયન્તાનં ક્રિયત્થાનં પઠમમેકસ્સરં સદ્દરૂપં દ્વે ભવતિ; તિતિક્ખા, જિગુચ્છા, વીમંસા.

પરોક્ખાયઞ્ચ-.

પરોક્ખાયં પઠમમેકસ્સરં સદ્દરૂપં દ્વે ભવતિ; જગામ–-ચકારો અવુત્તસમુચ્ચયત્થો; તેનઞ્ઞત્રાપિ યથાગમં.

જહાતિ, જહિતબ્બં, જહિતું, દદ્દલ્લતિ, વઙ્કમતિ–-લોલુપો, મોમુહોતિ ઓત્તં'તદમિનાદિ' પાસા.

આદિસ્મા સરા-.

આદિભુતા સરા પરમેકસ્સરં દ્વે હોતિ; અસિસિસતિ–-આદિસ્માતિ કિં? જજાગાર; સરાતિ કિં? પપાચ.

ન પુન-.

ગં દ્વિભુતં ન તં પુન દ્વત્તમાપજ્જતે; તિતિક્ખસતિ, જિગુચ્છિસતિ.

યથિટ્ઠં સ્યાદિનો-.

સ્યાદ્યન્તસ્સ યથિટ્ઠમેકસ્સરમાદિભુતમઞ્ઞં વા યથાગમં દ્વિત્તમાપજ્જતે; પુપુત્તિયિસતિ, પુતિત્તીયિસતી, પુત્તીયિયિસતિ.

રસ્સો પુબ્બસ્સ-.

ચિત્તે પુબ્બસ્સલરો રસ્સો હોતિ; દદાતિ.

લોપો’નાદિબ્યઞ્જનસ્સ-.

દ્વિત્તે પુબ્બસ્સાદિતો’ઞ્ઞસ્સબ્યઞ્જનસ્સ લોપો હોતિ; અસિસિસતિ.

ખજસેસ્વસ્સિ -.

દ્વિત્તે પુબ્બસ્સ અસ્સ ઇ હોતિ ખછસેસુ; પિપાસતિ–-ખછ સેસૂતિ કિં? જહાતિ; અસ્સાતિ કિં? બુભુક્ખતિ.

ગુપિસ્સુસ્સ -.

દ્વિત્તે પુબ્બસ્સ ગુપિસ્સ ઉસ્સ ઇ હોતિ ખછસેસુ; જિગુચ્છતિ.

ચતુત્થદુતિયયાનં તતિયપઠમા-.

દ્વિત્તે પુબ્બેસં ચતુત્થદુતિયાનં તતિયપઠમા હોન્તિ; બુભુક્ખતિ. ચિચ્છેદ.

કવગ્ગહાનં ચવગ્ગજા-.

દ્વિત્તે પુબ્બેસં કવગ્ગહાનં વવગ્ગજાહોન્તિ યથા ક્કમં; ચુકોપ, જહાતિ.

માનસ્સવી પરસ્સ ચ મં-.

દ્વિત્તે પુબ્બસ્સમાનસ્સ વી હોતિ, પરસ્સચ મં; વીમંસતિ.

કિતસ્સાસંસયેતિ વા-.

સંસયતો’ઞ્અસ્મિં ચત્તમાનસ્સદ્વિત્તે પુબ્બસ્સ કિતસ્સવાતિ હોતિ; તિકિચ્છતિ. ચિકિચ્છતિ–-અસંસયેતિ કિં? વિચિકિચ્છતિ.

યુવણ્ણાનમ્ઞોપ્પચ્ચયે-.

ઇવણ્ણુવણ્ણન્તાનં ક્રિયત્થાનં ઞો હોન્તિ યથાક્કમં પચ્ચયે; ચેતબ્બં, નેતબ્બં, સોતબ્બં, ભવિતબ્બં.

લહુસ્સુપન્તસ્સ-.

લહુભુતસ્સ ઉપન્તસ્સ યુવણ્ણસ્સ ઓ હોન્તિ યથાક્કમં; એસિતબ્બં, કોસિતબ્બં--લહુસ્સાતિકિં? ધૂપિતા; ઉપન્તસ્સાતિ-કિં? રુન્ધતિ.

અસ્સા ણાનુબન્ધે -.

ણકારાનુબન્ધે પચ્ચયે પરે ઉપન્તસ્સ અકારસ્સ આહોતિ; કારકો.

ન તે કાનુબન્ધનાગમેસુ-.

તે ઓઆ કાનુબન્ધે નાગમે ચ ન હોન્તિ; ચિતો, સુતો, દિટ્ઠો, પુટ્ઠો--નાગમે વનાદિના. --ચિનિતબ્બં, વિનિતું; સુણિતબ્બં, સુણિતું; પાપુણિતબ્બં, પાપુણિતું; ધુનિતબ્બં, ધુનિતું, ધુનનં, ધુનયિતબ્બં, ધુનાપેતબ્બં, ધુનયિતું,ધુનાપેતું, ધુનયનં, ધુનાપનં, ધુનયતિ, ધુનાપેતિ; પીનેતબ્બં, પીનયિતું, પીનનં, પીનિતું, પીનયતિ; સુનોતિ; સિનોતિ; દુનોતિ; હિનોતિ; પહિણિતબ્બં, પહિણિતું, પહિણનં.

વા ક્વવિ-.

તે ક્વચિ વા ન હોન્તિ કાનુબન્ધનાગમેસુ; મુદિતો મોદિતો; રુદિતં, રોદિતં.

અઞ્ઞત્રાપિ-.

કાનુબન્ધનાગમતો'ઞ્ઞસ્મિમ્પિ તે ક્વચિ ન હોન્તિ; ખિપકો, પનુદનં, વધકો.

પ્યે સિસ્સા-.

સિસ્સ આતિ પ્યાદેસે; નિસ્સાય.

ઓનમયવા સરે-.

સરે પરે ઓનમયવા હોન્તિ; જયો, ભવો--સરેતિ કિં? જેતિ; અનુભોતિ.

આયાવા ણાનુબન્ધે-.

ઓનમાયાવા હોન્તિ સરાદોણાનુબન્ધે; નાયયતિ, ભાવયતિ. સયાપેત્વાતિઆદિસુરસ્સત્તં.

આસ્સાણાપિમ્હિ યુક-.

આકારન્તસ્સ ક્રિયત્થસ્સ યુક હોતિ ણાપિતો'ઞ્ઞસ્મિં ણાનુબન્ધે; દાયકો--ણાનુબન્ધેત્વેવ? દાનં. અણાપિમ્હીતિ કિં? દાપયતિ.

પદાદીનં ક્વચિ-.

પદાદીનં યુક હોતિ ક્વચિ; નિપજ્જિતબ્બં, નિપજ્જિતું, નિપજ્જનં, પમજ્જિતબ્બં, પમજ્જિતું, પમજ્જનં–-ક્વચીતિ કિં? પાદો.

મં વા રુધાદીનં-.

રુધાદીનં ક્વચિ મં વા હોતિ; રુન્ધિતું, રુજ્ઝિતું–-ક્વચિત્વેવ? નિરોધો.

ક્વમ્હિ લોપો'ન્તબ્યઞ્જનસ્સ-.

અન્તબ્યઞ્જનસ્સ લોપો હોતિ ક્વમ્હિ;'ભત્તં ઘસન્તિ, ગણ્હન્તિ વાએત્થા'તિ ભત્તગ્ગં.

પરરૂપમયકારે બ્યઞ્જને-.

ક્રિયત્થાનમન્તબ્યઞ્જનસ્સ પરરૂપં હોતિ યકારતો'ઞ્ઞસ્મિં બ્યઞ્જને; હેત્તબ્બં; બ્યઞ્જનેતિ કિં? ભિન્દિતબ્બં. અયકારેતિ કિં? ભિજ્જતિ.

મનાનં નિગ્ગહીતં-.

મકારનકારન્તાનં ક્રિયત્થાનં નિગ્ગહીતં હોતયયકારે બ્યઞ્જને; ગન્તબ્બં, જઙ્ઘા. બ્યઞ્જનેત્વેવ? ગમનં; અયકારેત્વેવ? ગમ્યતે.

ન બ્રૂસ્સો-.

બ્રૂસ્સ ઓ ન હોતિ બ્યઞ્જને; બ્રૂમિ. બ્યઞ્જનેત્વેવ? અબ્રવિ.

કગા ચજાનં ઘાનુબન્ધે-.

ઘાનુબન્ધે ચકારજકારન્તાનં ક્રિયત્થાનં કગા હોન્તિ યથાક્કમં; વાક્યં, ભાગ્યં.

હનસ્સ ઘાતો ણાનુબન્ધે-.

હનસ્સ ઘાતો હોતિ ણાનુબન્ધે; આઘાતો.

ક્વિમ્હી ઘો પરિપચ્ચસમોહિ-.

પઠ્યાદીહિ પરસ્સહનસ્સઘો હોતિ ક્વિમ્હિ; પલિઘો, પટિઘો, અઘં-રસ્સત્તં નિપાતના;સઙ્ઘો, ઓઘો.

પરસ્સ ઘં સે-.

દ્વિત્તે પરસ્સ હનસ્સ ઘં હોતિ સે; જિઘંસા.

જિહરાનં ગિં-.

દ્વિત્તે પરેસં જિહરાનં ગિં હોતિ સે; વિજિગિંસા, જિગિંસા.

ધાસ્સ હો-.

દ્વિત્તે પરસ્સ ધાસ્સ હ હોતિ; દહતિ.

ણિમ્હિ દીઘો દુસસ્સ-.

દુસસ્સદીઘો હોતિ ણિમ્હી; દૂસિતો–-ણિમ્હીતિ કિં? દુટ્ઠો.

ગુહિસ્સ સરે-

ગુહિસ્સ દીઘો હોતિ સરે; નિગુહનં–-સરેતિ કિં? ગુય્હં.

મુહબહાનઞ્ચ તે કાનુબન્ધે'ત્વે-.

મુહબહાનં ગુહિસ્સ ચ દીઘો હોતિ તકારાદો કાનુબન્ધેત્વાનત્વાવજ્જિતે; મૂળ્હો, બાળ્હા, ગુળ્હો–-નેતિ કિં? મુયહતિ. કાનુબન્ધેતિ કિં? મુ-હિતબ્બં. અત્વેતિ કિં? મુય્હિત્વાન, મુય્હિત્વા, કાનુબન્ધેત્વેતિ અયમધિકારો યાવ સાસસ્સસિસ્વે''તિ.

વહસ્સુસ્સ-.

વહસ્સૌસ્સ દીઘો હોતિ તે કાનુબન્ધે ત્વાનત્વાવજ્જિતે; ચૂળ્હો.

ધાસ્સ હિ-.

ધા ધારણેનિમસ્સ હિ હોતિ તે કાનુબન્ધે ત્વાનત્વા વજ્જિતે; નિહિતો, નિહિતવા.

હમાદિરાનં લોપો'ન્તસ્સ -.

હમાદીનં રકારન્તાનં વાન્તસ્સલોપો હોતિ તે કાનુબન્ધે ત્વાનત્વાવજ્જિતે; ગતો, ખતો, હતો, મતો, તતો, સઞ્ઞતો, રતો, કતો–-તેત્વેચ? ગમ્યતે. કાનુબન્ધેત્વેવ. ગન્તબ્બં. અત્વેત્વેવ? ગન્ત્વાન, ગન્ત્વા.

વચાદિનં વસ્સુટ વા-.

વચાદીનં વસ્સ વા ઉટ હોતિ કાનુબન્ધે'ત્વે; ઉત્તા, વુત્તં; ઉત્થં, વુત્થં; અત્વેત્વેવ? વત્વાન, વત્વા.

અસ્સુ-.

વચાદીનમસ્સ ઉ હોતિ કાનુબન્ધે'ત્વે; વુત્તં, વુત્થં.

વદ્ધસ્સ વા-.

વદ્ધસ્સ અસ્સ વા ઉ હોતિ કાનુબન્ધે’ત્વે; વુદ્ધો, વદ્ધો–-અત્વેત્વવ? વદ્ધિત્વાન; વદ્ધિત્વા. કથં વુત્તીતિ?’વુત્તિ મત્તે’તિ. નિપાતના; વત્તીતિ હોતેવ યથાલક્ખણં.

યજસ્સયસ્સ ટિયી-.

યજસ્સ યસ્સ ટિયી હોન્તી કાનુબન્ધે’ત્વે; ઇટ્ઠં, સિટ્ઠં, અત્વેત્વેવ? યજિત્વાન, યજિત્વા.

ઠાસ્સિ-.

ઠાસ્સિ હોતિ કાનુબન્ધે’ત્વે; ઠિતો. અત્વેત્વેવ? ઠત્વાન, ઠત્વા.

ગાપાનમિ હોતિ કાનુબન્ધે’ત્વે; ગીતં, પીતં. અત્વેત્વેવ? ગાયિત્વા; નિચ્ચં યાગમો; પાસ્સ તુ પીત્વાનિ બહુલાધિકારા.

જનિસ્સા-.

જનિસ્સ આ હોતિ કાનુબન્ધે’ત્વે; જાતો. અત્વેત્વેવ? જનિત્વા.

સાસસ્સસિસ્વા-.

સાસસ્સ વા સિસ્હોતિ કાનુબન્ધે’ત્વે; સિટ્ઠં, સત્થં; સિસ્સો, સાસિયો. અત્વેત્વેવ? અનુસાસિત્વાન.

કરસ્સાતવે-.

કરસ્સઆ હોતિ તવે; કાતવે.

તુંતુનતબ્બેસુવા-.

તુમાદિસુ વા કરસ્સા હોતિ; કાતું, કત્તું, કાતુન, કત્તુન; કાતબ્બં, કત્તબ્બં.

ઞસ્સ ને જા-.

ઞધાતુસ્સ જા હોતિ નકારે; જાનિતું, જાનત્તો. નેતિ કિં? ઞાતો.

સકાપાનં કુક્કુ ણે-.

સકઆપાનં કુક્કુ ઇચ્ચેતે આગમા હોન્તિ ણકારે. સક્કુણન્તો, પાપુણન્તો; સક્કુણોતિ, પાપુણોતિ. ણેતિ કિં? સક્કોતિ, પાપેતિ.

નિતો ચિસ્સ જો-.

નિસ્મા પરસ્સ ચિસ્સ છો હોતિ; નિચ્છયો.

જરસદાનમિમ વા-.

જરસદાનમન્તસરા પરો ઈમ હોતિ વિભાસા; જીરણા, જીરતિ, જીરાપેતિ; નિસીદિતબ્બં, નિસીદનં, નિસીદિતું, નિસીદતિ–-વાતિ કિં? જરા, નિસજ્જા;'ઈમ વેતિ યોગવિભાગા અઞ્ઞેસમ્પિ?અભિરથ, સંયોગાદિલોપો'ત્થસ્સ.

દિસસ્સ પસ્સદસ્સદસ્દદક્ખા-.

દિસસ્સ પસ્સાદયો હોન્તિ વિભાસા; વિપસ્સના, વિપસ્સિતું, વિપસ્સતિ; સુદસ્સી, પિયદસ્સી, ધમ્મદસ્સી, સુદસ્સં, દસ્સનં, દસ્સેતિ; દટ્ઠબ્બં, દટ્ઠા, દટ્ઠું, દુદ્દસો, અદ્દસ; અદ્દા, અદ્દં; અદ્દક્ખિ, દક્ખિસ્સતિ–-વાત્વેવ? દિસ્સન્તિ બાલા.

સમાના રો રીરિક્ખકેસુ -.

સમાનસદ્દતો પરસ્સ દિસસ્સ ર હોતિ વા રીરિક્ખકેસુ; સરી, સદી; સરિક્ખો, સદિક્ખો; સરિસો, સદિસો.

દહસ્સ દસ્સડો-.

દહસ્સ દસ્સડો હોતિ વા; ડાનેહા, દાહો; ડહતિ, દહતિ.

અનઘણ્સ્વાપરીહિ ળો-.

આપરીહિ પરસ્સ દહસ્સ દસ્સ ળો હોતનઘણ્સુ; આળાહનં, પરિળાહો.

અત્યાદિન્તેસ્વત્થિસ્સ ભુ-.

ત્યાદિન્નવજ્જિતેસુ પચ્ચયેસુ અસ ભુવિચ્ચસ્સ ભુ હોતિ; ભવિતબ્બં.

આદેસવિધાનમસસ્સાપ્પયોગત્થમેતસ્મિં વિસયે–-એતેન કત્થચિ કસ્સચિ ધાતુસ્સાપ્પયોગો'પિ ઞાપિતો હોતિ–-અત્યાદિન્તેસૂતિ કિં? અત્થિ, સન્તો. અત્થિસ્સાતિ કિં? અસ્સતિસ્સ મા હોતુ.

અઆસ્સઆદિસુ -.

અઆદો આઆદો સ્સઆદો ચ અત્થસ્સ ભુ હોતિ; બભુવ, અભવા, અભવિસ્સા, ભવિસ્સતિ.

ન્તમાનાન્તિયિયુંસ્વાદિલોપો-.

ન્તાદીસ્વત્થિસ્સાદિલોપો હોતિ; સન્તો, સમાનો, સન્તિ, સન્તુ, સિયા, સિયું–-એતેસ્વિતિ કિં? અત્થિ.

પાદિતો ઠાસ્સ વા ઠગો ક્વચિ-.

પાદીહિ ક્રિયાવિસેસજોતકેહિ સદ્દેહિ પરસ્સ ઠાસ્સ ક્વચિ ઠહો વા હોતિ; સણ્ઠહન્તો, સન્તિટ્ઠન્તો; સણ્ઠહતિ, સન્તિટ્ઠતિ–-પ પરા અપ સંઅનુ અવ ઓ નિ દુ વિ અધિ અપિ અતિ સુ ઉઅભિપતિ પરિ ઉપ આ પાદિ; ક્વચીતિ

કિં? સણ્ઠિતિ.

દાસ્સિયઙિ-.

પાદિતો પરસ્સ દાસ્સ ઇયઙિ હેનાતિ ક્વચિ; અનાદિસિત્વા, સમાદિયતિ; ક્વચીત્વેવ? આદાય.

પાદિતો પરસ્સકરસ્સ ક્વચિખ હોતિ; સઙ્ખારો, સઙ્ખરી યતિ –-કરસ્સાતિ અવત્વા કરોતિસ્સાતિ વચનં તિમ્હિ ચ વિકરણુપ્પત્તિ ઞાપેતું.

પુરસ્મા-.

પુર ઇચ્ચસ્મા નિપાતા પરસ્સ કરસ્સખ હોતિ; પુરક્ખત્વા, પુરેક્ખારો, એત્તં તદમિનાદિપાઠા.

તિતો કમસ્સ-.

નિસ્મા પરસ્સ કમસ્સ ક્વચિ ખ હોતિ; પુરક્ખત્વા, પુરેક્ખારો, એત્તં તદમિનાદિપાઠા.

નિતો કમસ્સ-.

નિસ્મા પરસ્સ કમસ્સ ક્વચિ ખ હોતિ; નિક્ખમતિ; ક્વચિત્વેવ? નિક્કમો.

યુવણ્ણાનમિયઙુવઙિ સરે-.

ઇવણ્ણુવણ્ણન્તાનં ક્રિયત્થાનમિયઙુવઙિ હોન્તિ સરે ક્વવિ;વેદિયતિ, બ્રુવન્તિ; સરેતિ કિં? નિવેદેતિ, બ્રૂતિ; ક્વચીત્વેવ? જયતિ, ભવતિ.

અઞ્ઞાદિસ્સાસ્સી ક્યે-.

ઞાદિતો’ઞ્ઞસ્સ આકારન્તસ્સ ક્રિયત્થસ્સ ઈ હોતિ ક્યે; દિયતિ; અઞ્ઞાદિસ્સાતિ કિં? ઞાયતિ, તાયતિ.

તનસ્સા વા-.

તનસ્સ આ હોતિ વા ક્યે; તાયતે, તઞ્ઞતે.

દીઘો સરસ્સ-.

સરન્તસ્સ ક્રિયત્થસ્સદીઘો હોતિ ક્યે; ચીયતે, સૂયતે. સાનન્તરસ્સ તસ્સ ઠો-.

સકારન્તતો ક્રિયત્થા પરસ્સાનન્તરસ્સતકારસ્સ ઠ હોતિ; કુટ્ઠો, તુટ્ઠવા, તુટ્ઠબ્બં, તુટ્ઠી; અનનતરસાતિ કિં? તુસ્સિત્વા.

કસસ્સિમ ચ વા-.

કસસ્મા પરસ્સાનન્તરસ્સ તસ્સ ઠ હોતિ, કસસ્સ વા ઇમ ચ; કિટ્ઠં, કટ્ઠં–-અનન્તરસ્સાત્વેવ? કસિતબ્બં.

ધસ્તોત્રસ્તા -.

એતે સદ્દા નિપચ્ચન્તે.

પુચ્છાદિતો-.

પુચ્છાદીહિ ક્રિયત્થેહિ પરસ્સાનન્તરસ્સ તકારસ્સઠ હોતિ; પુટ્ઠો, ભટ્ઠો, યિટ્ઠો–-અનન્તરસ્સાત્વેવ? પુચ્છિત્વા.

સાસવસસંસસસા થો-.

એતેહિ પરસ્સાનન્તરસ્સ તસ્સ થ હોતિ; સત્થં, વુત્થં, પસત્થં, સત્થં–-કથમનુસિટ્ઠોતિ? ‘‘કથનરાનં ટઠણલા‘‘તિ. ઠો. અનન્તરસ્સાત્વેવ? સાસતું.

ધો દહભેહિ-.

ધકારહકારભકારન્તેહિ ક્રિયત્થેહિ પરસ્સાનન્તરસ્સ તસ્સ ધ હોતિ; વુદ્ધો, દુદ્ધં,લદ્ધં.

દહા ઢો-.

દહા પરસ્સાનન્તરસ્સ તસ્સ ઢ હોતિ; દડ્ઢો.

બહસ્સુમ ચ-.

બહા પરસ્સાનન્તરસ્સ તસ્સ સો હોતિ, બહસ્સુમ ચ સસન્તયોગેન; બુટ્ઠો.

રુહાદીહિ હો ળ ચ -.

રુહાદીહિ પરસ્સાનન્તરસ્સતસ્સ હ હોતિ, ળો ચાન્તસ્સ; આરુળ્હો, ગુળ્હો, વુળ્હો, બાળ્હો; અનન્તરસ્સાત્વેવ? આરોગતું.

મુહા વા-.

મુહા પરસ્સાનન્તરસ્સ તસ્સ હ હોતિ વા, ળો ચાન્તસ્સ હસન્તિયોગેન; મુળ્હો, મુદ્ધો.

ભિદાદિતો નો ક્તક્કવન્તુનં-. ભિદાદિતો પરેસં ક્તક્તવન્તુનં તસ્સનો હોતિ; ભિન્નો, ભિન્નવા, છિન્નો, છિન્નવા, છન્નો, છન્નવા, ખિન્નો, ખિન્નવા, ઉપ્પન્નો, ઉપ્પનનવા, સિન્નો, સિન્નવા, સનેના, સન્નવા, પીનો, પીનવા, સૂનો, સૂનવા, દીનો, દીનવા, ડીનો, ડીનવા, લીનો, લીનવા, લૂનો, લૂનવા–-ક્તક્તવન્તુનત્તિ કિં? ભિત્તિ; છિત્તિ, ભોત્તું, છેત્તું.

દાત્થીન્નો-.

દાતો પરેસં ક્તક્તવન્તુનં તસ્સ ઇન્નો હોતિ; દિન્નો, દિન્નવા.

કિરાદીહિ ણો-.

કિરાદીહિ પરેસં ક્તક્તવન્તુનં તસ્સાનન્તરસ્સ ણ હોતિ; કિણ્ણો, કિણ્ણવા, પુણ્ણો, પુણ્ણવા, ખીણો, ખીણવા.

તરાદીહ રિણ્ણો-.

તરાદીહિ પરેસં ક્તક્તવન્તુનં તસ્સરણ્ણો હોતિ; તિણ્ણો, તિણ્ણવા, જિણ્ણો, જિણ્ણવા, ચિણ્ણો, ચિણ્ણવા.

ગો ભઞ્જાદીહિ-.

ભઞ્જાદીહિ પરેસંક્તક્તવન્તુનં તસ્સાનન્તરસ્સગ હોતિ; ભગ્ગો, ભગ્ગવા, લગ્ગો, લગ્ગવા, નિમુગ્ગો, નિમુગ્ગવા, સંવિગ્ગો, સંવિગ્ગવા.

સુસા ખો-.

સુસા પરેસં ક્તક્તવન્તુનં તસ્સ ખો હોતિ; સુક્ખેં, સુક્ખવા.

પચા કો-.

પચા પરેસં ક્તક્કવન્તુનં તસ્સ કો હોતિ; પક્કો, પક્કવા.

મુચા વા-.

મુચા પરેસંક્તક્તવન્તુનં તસ્સ કો વા હોતિ; મુક્કો, મુત્તો; મુક્કવા, મુત્તવા–-સક્કોતિ ણ્વાદિસુ સિદ્ધં–-ક્તક્તવન્તુસુ સત્તો સત્તવાત્વેવ હોતિ.

લોપો વઢ્ઢા ક્તિસ્સ-.

વઢ્ઢા પરસ્સક્તિસ્સ તસ્સ લોપો હોતિ; વઢ્ઢિ.

ક્વિસ્સ-.

ક્રિયત્થા પરસ્સ ક્વિસ્સ લોપો હોતિ; અભિભુ.

ણિણાપીનં તેસુ-.

ણિણાપીનં લોપો હોતિ તેસુ ણિણાપીસુ;’કારેન્તં પયોજયયતિ’કારેતિ, કારાપેતિ.

ક્વચી વિકરણાનં-.

વિકરણાનં ક્વચિ લોપો હોત; ઉદપાદિ, હન્તિ.

માનસ્સ મસ્સ-.

ક્રિયત્થા પરસ્સ માનસ્સ મકારસ્સ લોપો હોતિ ક્વચિ; કરાણો; ક્વચતિ કિં? કુરુમાનો.

એઇલસ્સે-.

એઇલાનમે હોત ક્વચી; ગહેત્વા, અદેન્તિ; ક્વચીત્વેવ? વપિત્વા.

પ્યો વા ત્વાસ્સ સમાસે-.

ત્વાસ્સવા પ્યો હોત સમાસે; પકારો’પ્યે સસ્સા’તિ. વિસેસનત્થા; અભિભૂય, અભિભવિત્વા–-સમાસેતિ કિં? પત્વા; ક્વવાસમાસે’પિ બહકુલાધિકારા?લતં દન્તેહિ છિન્દિય.

તુંયાના-.

ત્વાસ્સ વા તુંયાના હોન્તિ સમાસે ક્વચિ; અભિહટ્ઠું, અભિહરિત્વા; અનુમોદિયાન, અનુમોદિત્વા–-અસમાસે-પિ બહુલાધિકારા? દટ્ઠું; દિસ્વા–-એસમપ્પવિસયતાઞાપનત્થો યોગવિભાગો.

હના રચ્ચો-.

હનસ્મા પરસ્સ ત્વાસ્સ રચ્ચો વા હોતિ સમાસે; અહચ્ચ, અહનિત્વા.

સાસાધિકરા ચચરિચ્ચા-.

સાસાધીહિ પરા કરા પરસ્સ ત્વાસ્સ ચચરિચ્ચા વા હોન્તિ યથાક્કમં; સક્કચ્ચ, સક્કરિત્વા, અસક્કચ્ચ, અસક્કરિત્વા, અધિકિચ્ચ, અધિકરિત્વા,

ઇતો ચ્ચો-.

ઇઇચ્ચસ્મા પરસ્સ ત્વાસ્સ ચ્ચો વા હોતિ; અધિચ્ચ, અધિયિત્વા, સમેચ્ચ, સમેત્વા.

દિસા વાનવા સ ચ-.

દિસતો ત્વાસ્સ વાનવા હોન્તિ વા, દિસસ્સ ચ સકારો તં સન્તિયોગેન; સસ્સ સવિધાનં પરરૂપબાધનત્થં; દિસ્વાન, દિસ્વા, પસ્સિત્વા–-કથં નાદક્ખા પરતો દોસન્તિ? ઞાપકાત્વાસ્સ વલોપો; એવં લદ્ધા(ન) ધનન્તિઆદિસુ.

એઇ બ્યઞ્જનસ્સ-.

ક્રિયત્થા પરસ્સ બ્યઞ્જનાદિપ્પચ્ચયસ્સ ઞિ વા હોતિ; ભુઞ્જિતું, હોત્તુ; બ્યઞ્જનસ્સાતિ કિં? પાચકો.

રા નસ્સ ણો-.

રાન્તતો ક્રિયત્થા પરસ્સ પચ્ચયનકારસ્સ ણો હોતિ; અરણં, સરણં.

ન ન્તમાનત્યાદિનં-.

રાન્તતો પરેસં ન્તમાનત્યાદીનં નસ્સ ણો ન હોતિ; કરોન્તો, કુરુમાનો; કરોન્તિ.

ગમયમિસાસદિસાનં વા ચ્છઙિ-.

એતેસં વા ચ્છઙિ હોતિ ન્તમાનત્યાદિસુ; ગચ્છન્તો, ગચ્છમાનો, ગચ્છતિ; યચ્છન્તો, યચ્છમાનો, યચ્છતિ; ઇચ્છન્તો, ઇચ્છમાનો, ઇચ્છતિ; અચ્છન્તો, અચ્છમાનો, અચ્છતિ; દિચ્છન્તો, દિચ્છમાનો, દિચ્છતિ. વાતિ કિં? ગમિસ્સતિ; વવત્થિત વિહાસત્તેનઞ્ઞેસુ ચ ક્વચિ? ઇચ્છિતબ્બં, ઇચ્છા, ઇચ્છિતું; અચ્છિતબ્બં, અચ્છતું; અઞ્ઞેસઞ્ચ યોગવિભાગા? પવેચ્છતિ.

જરમરાનમીયઙિ-.

એતેસમીયઙિ વા હોતિ ન્તમાનત્યાદિસુ; જીયન્તો, જીરન્તો; જીયમાનો, જીરમાનો; જીયતિ, જીરતિ; મીયન્તો, મરન્તો; મીયમાનો, મરમાનો; મીયતિ, મરતિ.

ઠાપાનં તિટ્ઠપિવા-.

ઠપાનં તિટ્ઠપિવા હોન્તિ વા ન્તમાનત્યાદિસુ; તિટ્ઠન્તો, તિટ્ઠમાનો, તિટ્ઠતિ; પિવન્તો, પિવતિ; વાત્વેવ? ઠાતિ, પાતિ.

ગમવદદાનં ઘમ્મવજ્જદજ્જા-.

ગમાદીનં ઘમ્માદયો વા હોન્તિ ન્તમાનત્યાદિસુ; ઘમ્મન્તો, ગચ્છન્તો; વજ્જન્તો, વદન્તો; દજ્જન્તો, દદન્તો.

કરસ્સ સોસ્સ કુબ્બકુરુકયિરા-.

કરસ્સ સઓકારસ્સ કુબ્બાદયો વા હોન્તિ ન્તમાનત્યાદિસુ; કુબ્બન્તો, કયિરન્તો, કરોન્તો; કુબ્બમાનો, કુરુમાનો, કયિરમાનો, કરાણો; કુબ્બતિ, કયિરતિ, કરોતિ; કુબ્બતે, કુરુતે, કયિરતે--વચત્થિતવિભાસત્તા વાધિકારસ્સ ભિય્યો માનપરચ્છક્કેસુકુરુ, ક્વવિદેવ પુબ્બચ્છક્કે? અગ્ઘં કુરુતુ નો ભવં; સોસ્સાતિ વુત્તત્તા કત્તરિ ચેવિમે.

ગહસ્સ ઘેપ્પો-.

ગહસ્સ વા ઘેપ્પોતિ ન્તમાનત્યાદિસુ; ઘેપ્પન્તો, ઘેપ્પમાનો, ઘેપ્પતિ--વાત્વેવ? ગણ્હાતિ.

ણો નિગ્ગહિતસ્સ-.

ગહસ્સ નિગ્ગહતસ્સ ણો હોતિ; ગણ્હિતબ્બં, ગણ્હિતું, ગણ્હન્તો.

ઇતિ મોગ્ગલ્લાને વ્યાકરણે વુત્તિયં ખાદિકણ્ડો પઞ્ચમો.

વત્તમાને તિઅન્તિસિથમિમત્અન્તે સેવ્હ્એમ્હે-.

વત્તમાન્આરદ્ધાપરિસમત્તે અત્થે વત્તમાનતો ક્રિયત્થા ત્યાદયો હોન્તી; ગચ્છતિ, ગચ્છન્તિ, ગચ્છસિ, ગચ્છથ, ગચ્છામિ, ગચ્છામ; ગચ્છતે, ગચ્છન્તે, ગચ્છસે, ગચ્છવ્હે, ગચ્છે, ગચ્છમ્હે –-કથં પુરે અધમ્મો દિપ્પતિ, પુરા મરામિતિ? વત્તમાનસ્સેવ વત્તુમિટ્ઠત્તા, તંસમીપસ્સતગ્ગહણેન ગહણા; પુરેપુરાસદ્દેહિ વા અનાગતત્તાવગમ્યતે, તદા તસ્સ વત્તમાનત્તા; કાલવ્યત્તયો વા એસો; ભવન્તેવ હિ કાલન્તરે'પિ ત્યાદયો બાહુલકા?''સન્તેસુ પરિગુહામિ મા ચ કિઞ્ચિ ઇતો અદં, કાયયસ્સ ભેદા અભિસમ્પરાયં સહવ્યતં ગચ્છતિ વાસવસ્સ, અનેકજાતિસંસારં સન્ધાવિસ્સં, અતિવેલં નમસ્સિસ્સન્તિ''.

ભવસ્સતિ સ્સતિસ્સન્તિસ્સસિસ્સથસ્સામિસ્સામસ્સતેસ્સન્તે સ્સસેસ્સવ્હેસ્સંસ્સામ્હે-.

ભવિસ્સતિ અનારદ્ધે અત્થે વત્તમાનતો ક્રિયત્થા સ્સત્યાદયો હોન્તિ; ગમિસ્સતિ, ગમિસ્સન્તિ, ગમિસ્સસિ, ગમિસ્સથ, ગમિસ્સામિ, ગમિસ્સામ; ગમિસ્સતે, ગમિસ્સન્તે, ગમિસ્સસે, ગમિસ્સવ્હે, ગમિસ્સં, ગમિસ્સામ્હે.

નામે ગરહાવિમ્ભયેસુ-.

નામસદ્દે નિપાતે સતિ ગરહાયં વિમ્ભયે ચ ગમ્યમાનેસ્સત્યાદયો હોન્તિ; ઇમે હિ નામ કલ્યાણધમ્મા પટિજાનિસ્સન્તિ; ન હિ નામ ભિક્ખવે તસ્સ મોઘપુરિસસ્સપાણેસુ અનુદ્દયા ભવિસ્સતિ; કથઞ્હિ નામ સો ભિક્ખવે મોઘપુરિસો સબ્બમત્તિકામયં કુટિકં કરિસ્સતિ; તત્થ નામ ત્વં મોઘપુરિસમયા વિરાગાય ધમ્મે દેસિતે સરાગાય વેતેસ્સસિ, અત્થિ નામતાત સુદિન્ન આભિદોસિકં કુમ્માસં પરિભુઞ્જિસ્સસિ, અત્થિયેવિહાપિ નિન્દાવગમો. વિમ્ભયે?-અચ્છરિયં વત ભો અબ્ભૂતં વત ભો સન્તેન વત ભો પબ્બજિતા વિહારેનવિરન્તિ, યત્ર હિ નામ સઞ્ઞી સમાનો જાગરો પઞ્ચમત્તાની સકટસતાનિ નિસ્સાય નિસ્સાય અતિક્કન્તાનિ નેવ દક્ખિતિ, ન પન સદ્દં સોસ્સતિ; અચ્છરિયં અન્ધો નામ પબ્બતમારોહિસ્સતિ; બધિરો નામ સદ્દં સોસ્સતિ.

ભુતે ઈઉંઓત્થેમ્ભાઆઊસેવ્હંઅમ્ભે-.

ભુતે પરિસમત્ત્અત્થે વત્તમાનતો ક્રિયત્થા ઈઆદયો હોન્તિ; અગમી, અગમું, અગમો, અગમિત્થ, અગમિં, અગમિમ્હા; અગમા, અગમૂ, અગમિસે, અગમિવ્હં, અગમ, અગમિમ્હે–-ભુત સામઞ્ઞવચનિચ્છાયમનજ્જતનેપિ? સુવો અહોસિ આનન્દો.

અનજ્જતને આઊઓત્થઅમ્હાત્થત્થુંસેવ્હંઇમ્ભસે-.

અવિજ્જમાનજ્જતને ભુતે'ત્થે વત્તમાનતો ક્રિયત્થા આઆદયો હોન્તિ.

આગાચ્યા ચ ઉટ્ઠાના આગાચ્યા ચ સંવેસના,
એસજ્જતનો કાલો અહરૂભયતઙ્ઢરત્તં વા;

અગમા, અગમૂ, અગમો, અગમત્થ, અગમ, અગમમ્હા; અગમિત્થ, અગમત્થું, અગમસે, અગમવ્હં, ગમિં, અગમમ્હસે; અઞ્અપદત્થો કિં? અજ્જ હિય્યો વા અગમાસિ.

પરોક્ખે ઓએત્થઅમ્ભત્થરેત્થોવ્હોઇમ્હે-.

અપચ્ચક્ખે ભુતાનજ્જતને'ત્થે ચત્તમાનતો ક્રિયત્થા અઆદયો હોન્તિ; જગામ, જગમુ, જગમે, જગમિત્થ, જગમ, જગમિમ્હ; જગમિત્થ, જગમિરે, જગમિત્થો, જગમિવ્હો, જગમિ, જગમિમ્હે. ——————————-

મૂળ્હવિક્ખિત્તબ્યાસત્તચિત્તોનત્તનાપિ ક્રિયા કતાભિનિબ્બત્તિકાલે'નુપલદ્ધા સમાના એલેનાનુમીયમાના પરોક્ખાચ વત્થુતો; તેનુત્તમવ્સયે'પિ પયોગસમ્ભવો.

એય્યાદો વાતિપત્તિયયં સ્સાસ્સંસુસ્સેસ્સથસ્સંસ્સમ્હાસ્સથ સ્સિંસુસ્સસેસ્સવ્હેસ્સિંસ્સામ અસે-.

એય્યાદો વિસયે ક્રિયાતિપત્તિયં સ્સાદયો હોન્તિ વિભાસા; વિધુરપ્પચ્ચયોપનિપાતતો કારણવેકલ્લતો વા ક્રિયાયાતિ પતનમનિપ્ફત્તિ ક્રિયાતિપત્તિ; એતે ચ સ્સાદયો સામત્થિયાતીતાનાગતેસ્વેવ હોન્તિ, ન વત્તમાને, તત્ર ક્રિયાતિપત્ત્ય સમ્ભવા.

સચે પઠમવયે પબ્બજ્જં અલભિસ્સા, અરહા અભવિસ્સા; દક્ખિણેન ચે અગમિસ્સા, ન સકટં પરિયાભવિસ્સા-દક્ખિણેન ચે અગમિસ્સંસુ, અગમિસ્સે, અગમિસ્સથ, અગમિસ્સં, અગમિસ્સમ્હા, અગમિસ્સથ, અગમિસ્સિંસુ, અગમિસ્સસે, અગમિસ્સવ્હે,અગમિસ્સિં, અગમિસ્સામ અસે- ન સકટં પરિયાભવિસ્સા. વાતિ કિં? દક્ખિણેન ચે ગમિસ્સતિ, ન સકટં પરિયાભવિસ્સતિ.

હેતુફલેસ્વેય્યએય્યુંએય્યાસએય્યાથએય્યામિએય્યામએથ એરંએથોએય્યવ્હોએય્યંએય્યામ્હે-.

હેતુભુતાયં ફલભુતાયઞ્ચ ક્રિયાયં વત્તમાનતો ક્રિયત્થાએય્યાદયો વા હોન્તિ.

સચે સંખારા નિચ્ચા ભવેય્યું, ન નિરુજ્ઝેય્યું; દક્ખિનેણન ચે ગચ્છેય્ય, ન સકટં પરિયાભવેય્ય-દક્ખિણેન ચે ગચ્છેય્યું, ગચ્છેય્યાસિ, ગચ્છેય્યાથ, ગચ્છેય્યામિ, ગચ્છેયય્યામ; ગચ્છેથ, ગચ્છેરં, ગચ્છેથો, ગચ્છેય્યવ્હો, ગચ્છેય્યં, ગચ્છેય્યામ્હે- ન સકટં પરિયાભવેય્ય; ભવનં ગમનઞ્ચ હેતુ, અનિરુજ્ઝનં પરિયાભવનઞ્ચ ફલં--ઇહ કસ્મા ન હોતિ?- હન્તીતિ પલાયતિ, વસ્સતીતિ ધાવતિ, હનિસ્સતીતિ પલાયિસ્સતીતિ? ઇતિસદ્દેનેવ હેતુહેતુમન્તતાયય જોતિતત્તા વાતિ કિં દક્ખિણેન ચે ગમિસ્સતિ, ન સકટં પરિયા ભવિસ્સતિ.

પઞ્હપત્થનાવિધિસૂ-.

પઞ્હો-સમ્પુચ્છનં સમ્પધારણા નિરૂપના કારિયનિચ્છયનં; પત્થના-યાવનમિટ્ઠાસિંસનઞ્ચ; વિધાનં વિધિ નિયોજનં ક્રિયાસુ વ્યાપારણા; સા ચ દુવિધાવ?- સાદરાનાદરવસેન, વિસયભેદેન ભિન્નાયપિ તદુભયાનતિવત્તનતો.

એતેસુ પઞ્હાદિસુ ક્રિયત્થતો એય્યાદયો હોન્તિ; પઞ્હે?-કિમાયસ્મા વિનયમ્પરિયાપુણેય્ય,ઉદાહુ ધમ્મં?; ગચ્છેય્યં વાહં ઉપોસથં, ન વા ગચ્છેય્યં?, પત્થનાયં?- લભેય્યાહકકમ્ભન્તે ભગવતો સન્તિકે પબ્બજ્જં, લભેય્યં

ઉપસમ્પદં; પસ્સેય્યં તં વસ્સસતં અરોગં. વિધિમ્હિ?-ભવં પત્તં પચેય્ય, ભવં પુઞ્ઞં કરેય્ય, ઇહ ભવં ભુઞ્જેય્ય, ઇહ ભવં નિસીદેય્ય, માણવકં ભવં અજ્ઝાપેય્ય–-અનુઞ્ઞાપત્તકાલેસુપિ સિદ્ધાવ, તત્થાપિ વિધિપ્પતીતિતો; અનુઞ્ઞાયં?એવંકરેય્યાસિ. પત્તકાલે?- કટં કરેય્યાસિ, પત્તો તે કાલો કટકરણે; યદિ સઙ્ઘસ્સ પત્તકલ્લં સઙ્ઘો ઉપોસથં કરેય્ય; એતસ્સ ભગવા કાલો, એતસ્સ સુગત કાલો, યમ્ભગવા સાવકાનં સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેય્ય–-પેસને’પિચ્છન્તિ?- ગામં ત્વં ભણે ગચ્છેય્યાસિ.

તુઅત્તુહિથમિમતંઅન્તંસ્સુવ્હોઞામસે-.

પઞ્હાદિસ્વેતે હોન્તિ ક્રિયત્થતો; ક્રિયત્થતો; યચ્છતુ, ગચ્છન્તુ, ગચ્છાહિ, ગચ્છથ, ગચ્છામિ, ગચ્છામ, ગચ્છતં, ગચ્છન્તં, ગચ્છસ્સુ, ગચ્છવ્હો, ગચ્છે, ગચ્છામસે–-પઞ્હે?- કિન્નુ બલુ હો વ્યાકરણમધિયસ્સુ?. પત્થનાયં? - દદાહિ મે, જિવતુ ભવં. વિસિમ્હિ?-કટં કરોતુ ભવં, પુઞ્ઞં કરોતુ ભવં, ઇહ ભવં ભુઞ્જતુ, ઇહભવં નિસીદતુ, ઉદ્દિસતુ ભન્તે ભગવા પાતિમોક્ખા. પેસને?- ગચ્છ ભણે ગામં. અનુમતિયં?એવં કરોહિ. પત્તકાલે?-કાલો’યં તે મહાવીર ઉપ્પજ્જ માતુકુચ્છિયં.

સત્ત્યરહેસ્વેય્યાદિ-.

સત્તિયં અરહત્થે ચ ક્રિયત્થા. એય્યાદયો હોન્તિ; ભવં ખલુ રજ્જં કરેય્ય, ભવં સત્તો; અરભો.

સમ્ભાવને વા-.

સમ્ભાવને ગમ્યમાને ધાતુના વુચ્ચમાને ચ એય્યાદયોહોન્તિ વિભાસા; અપિ પબ્બતં સિરસા ભિન્દેય્ય. ક્રિયાતિપત્તિયન્તુસ્સાદિ?- અસનિયાપિ હતો નાપતિસ્સા સમ્ભાવેમિ સદ્દહામિઅવકપ્પેમિ ભુઞ્જેય્ય ભવં; ભુજિસ્સતિ ભવં, અભુઞ્જિ ભવં. ક્રયાતિપત્તિયન્તુસ્સાદિ-સમ્ભાવેમિ નાભુજિસ્સં ભવં.

માયોગે ઈઆઆદિ-.

માયોગે સતિ ઈઆદયો આઆદયો ચ વા હોન્તિ; માસ્સુપુનપિ એવરૂપમકાસિ, મા ભવં અગમા વનં; વાતિ કિં? મા તેકામગુણે ભમસ્સુ ચિત્તં, મા ત્વં કરિસ્સસિ, મા ત્વં કરેય્યાસિ–-અસકકાલત્થો’યમારમ્ભો; બુદ્ધો’ભવિસ્સતીતિ પદન્તર સમ્બન્ધેન અનાગતકાલતા પતિયતે, એવં કતો કટો સ્વેભવિસ્સતિ, ભાવિ કચ્ચમાસીતિ; લુનાહિ લુનાહિત્વેવાયં લુનાતિ, લુનસ્સુ લુનસ્સુત્વેવાયં લુનાતીતિ ત્વાદીનમેવેતં મજ્ઝિમપુરિ સેકવચનાનમાભિક્ખઞ્ઞે વિબ્બવનં; ઇદં વુત્તં હોતિ?-એવમેસ તુરિતો અઞ્ઞે’પિ નિયોજેન્તો વિય કિરિયં કરોતીતિ; એવં લુનાથ લુનાથાત્વેવાયં લુનાતિ, લુનવ્હો લુનવ્હો ત્વેવાયં લુનાતિ; તથા કાલત્તરેસુપિ લુનાહિ લુનાહિત્વેવાયં અલુનિ, અલુના, લુલાવ, લુનિસ્સતીતિ; એવં સ્સુમ્હિ ચ યોજનીયં–-તથા સમુચ્ચયે’પિ મઠમટ, વિહારમટેત્વેવાયમટતિ; મઠમટસ્સુ, વિહારમટસ્સુત્વેવાયમટતિ–-બ્યાપારભેદે તુ સામઞ્ઞવચનસ્સેવ બ્યાપકત્તા અનુપ્પયોગો ભવતિ? ઓદનં ભુઞ્જ, યાગુમ્પિવ, ધાના ખાદેત્વાવાયમજ્ઝોહરતિ.

પુબ્બપરચ્છક્કાનમેકાનેકેસુ તુમ્હામ્હસેસેસુ દ્વેદ્વે મજ્ઝિમુત્તમપઠમા-.

એકનેકેસુતુમ્હામ્હસદ્દવચનીયેસુ તદઞ્ઞસદ્દવચનીયેસુ ચ કારકેસુપુબ્બચ્છક્કાનં પરચ્છક્કાનં મજ્ઝિમુત્તમપઠમા દ્વે દ્વે હોન્તિ યથાક્કમં ક્રિયત્થા; ઉત્તમસદ્દો'યં સભાવતો તતિયદ્દુકે રુળ્હો–-ત્વં ગચ્છસિ, તુમ્હે ગચ્છથ, ત્વં ગચ્છસે, તુમ્હે ગચ્છવ્હે; ત્વંગચ્છસિ, તુમ્હે ગચ્છથ, ત્વં ગચ્છસે, તુમ્હે ગચ્છવ્હે; અહંગચ્છામિ, મયં ગચ્છામ,અહં ગચ્છે, મયં ગચ્છામ્હે; સો ગચ્છતિ, તે ગચ્છન્તિ, સો ગચ્છતે, તે ગચ્છન્તે.

સામત્થિયા લદ્ધન્તા અપ્પઠુજ્જમાનેસુપિ તુમ્હામ્હસેસેસુ ભવન્તિ–-ગચ્છસી, ગચ્છથ, ગચ્છસે, ગચ્છવ્હે; ગચ્છામિ, ગચ્છામ, ગચ્છે, ગચ્છામ્હે; ગચ્છતિ,ગચ્છન્તિ, ગચ્છતે, ગચ્છન્તે.

આઈસ્સાદિસ્વઞ વા-.

આઆદો ઈઆદો સ્સાઆદો ચ ક્રિયત્થસ્સ વા અઞ હોતિ, ઞકારો'નુબન્ધો–-અગમા, ગમા; અગમી, ગમી; અગમિસ્સા, ગમિસ્સા.

અઆદિસ્વાહો બ્રૂસ્સ-. બ્રૂસ્સ આહો હોતિ અઆદિસુ; આહ, આહુ.

ભુસ્સ ચુક-.

અઆદિસુ ભુસ્સ ચુક હોતિ; કકારો'નુબન્ધો; ઉકારો ઉચ્ચારણત્થો; બભુવ.

પુબ્બસ્સ અ-.

અઆદિસુ દ્વિત્તે પુબ્બસ્સ ભુસ્સઅ હોતિ; બભુવ.

ઉસ્સંસ્વાહા વા-.

આહાદેસા પરસ્સૌસ્સઅંસુવા હોતિ; આહંસુ આહુ.

ત્યન્તીનં ટટ્ટ-.

આહા પરેસં તિઅન્તીનં ટટ્ટ હોન્તિ; ટકારા સબ્બાદેસત્થા; આહ, આહુ. અતોયેવ ચ ઞાપકા તિઅન્તિસુ ચ બ્રૂસ્સાહો.

ઈઆદોવચસ્સોમ-.

ઈઆદિસુવચસ્સ ઓમ હોતિ; મકારો'નુબન્ધા; અવોચ; ઈઆદોતિ કિં? અવચ.

દાસ્સ દં વા મમેસ્વદ્વિત્તે-.

અદ્વિત્તે વત્તમાનસ્સ દાસ્સ દં વા હોતિ મિમેસુ; દમ્મિ,દેમિ; દમ્મ, દેમ. અગ્નિત્તેતિ કિં? દદામિ. દદામ.

કરસ્સ સોસ્સકું-.

કરસ્સ સઓકારસ્સ કું વા હોતિ મિમેસુ; કુમ્મિ, કુમ્મ; કરોમિ, કરોમ.

કા ઈઆદિસુ-.

કરસ્સ સઓકારસ્સકા હોતિ વા ઈઆદિસુ; અકાસિ, અકરિ; અકંસુ, અકરિંસુ; અકા, અકરા.

હાસ્સચાહઙિ સ્સેન-.

કરસ્સસોસ્સહાસ્સચ આહઙિ વા હોતિ સ્સેન સહ; કાહતિ, કરિસ્સતિ; અકાહા, અકરિસ્સા;હાહતી, હાયિસ્સતિ; આહાહા, અહાયિસ્સા.

લભવસચ્છિદભિદરુદાનં ચ્છઙિ-.

લભાદીનં ચ્છઙિ વા હોતિ સ્સેન સહ; અલચ્છા, અલભિસ્સા, લચ્છતિ, લભિસ્સતિ; અવચ્છા, અવસિસ્સા; વચ્છતિ, વસિસ્સતિ; ચ્છેચ્છા, અચ્છિન્દિસ્સા; છેચ્છતિ. છિન્દિસ્સતિ; હેચ્છા, ભિન્દિસ્સા; ભેચ્છતિ,ભિન્દિસ્સતિ; અરુચ્છા, અરોદિસ્સા; રુચ્છતિ, રોદિસ્સતિ. અઞ્અસ્મિમ્પિ છિદસ્સ વા ચ્છઙિ યોગવિભાગા?- અચ્છેચ્છું, અચ્છિન્દિંસુ. અઞ્એસં વ?-ગચ્છં, ગચ્છિસ્સં.

ભુજમુચવચવિસાનં ક્ખઙિ-.

ભુજાદીનં ક્ખઙિ વા હોતિ સ્સેન સહ; અભોક્ખા, અભુઞ્જિસ્સા; ભોક્ખતિ, ભુજિસ્સતિ; અમોક્ખા, અમુઞ્ચિસ્સા; મોક્ખતિં મુઞ્ચિસ્સતિ; અચક્ખા, અવચિસ્સા; ચક્ખતિ. વચિસ્સતિ; પાવેક્ખા, પાવિસિસ્સા; પવેક્ખતિ, પવિસિસ્સતિ. વિસસ્સાઞ્અસ્મિમ્પિ વા ક્ખઙિ યોગવિભાગા?-પાવેક્ખિ, પાવિસિ.

આઈઆદિસુ હરસ્સા-.

આઆદોઈઆદો ચ હરસ્સઆ હોતિચા; અહા, અહરા; અભાસિ, અભરિ.

ગમિસ્સ-.

આઆદોઈઆદો ચ ગમિસ્સા હોતિ વા; અગા, અગમા; અગા,અગમિ. સંસસ્સ ચ છઙિ-.

સંસસ્સ ચ ગમિસ્સ ચ છઙિ વા હોતિ આઈઆદિસુ; અડઞ્છા, અડંસા; અડઞ્છિ,અડંસિ; અગઞ્છા, અગચ્છા, અગઞ્છિ, અગચ્છિ.

હૂસ્સહેહેહિહોહી સ્સચ્ચાદો-.

હૂસ્સ હ્ઞાદયો હોન્તિ સ્સચ્ચાદો; હેસ્સતિ, હેહિસ્સતિ, હોહિસ્સતિ.

ણાનાસુ રસ્સો-.

કણકનાસુ ક્રિયત્થસ્સરસ્સો હોતિ; કિણાતિ, ધુનાતિ.

આઈઊમ્હાસ્સાસ્સમ્હાનં વા-.

એસં વા રસ્સો હોતિ; ગમ, ગમા; ગમિ, ગમી; ગમુ; ગમિમ્હ, ગમિમ્હા; ગમિસ્સ, ગમિસ્સા; ગમિસ્સમ્હ, ગમિસ્સમ્હા.

કુસરુહેહિસ્સ છિ-.

કુસા રુહા ચ પરસ્સ ઈસ્સ છિ વા હોતિ; અક્કોચ્છિ, અક્કોસિ; અભિરુચ્છિ, અભિરુહિ.

અઈસ્સઆદીનં બ્યઞ્જનસ્સિઞ-.

ક્રિયત્થા પરેસં અઆદીનં ઈઆદિનં સ્સઆદીનવ બ્યઞ્જનસ્સૈઞ હોતિ વિભાસા; બભુવિત્થ,અભવિત્થ, અભવિસ્સા, અનુભવિસ્સા, અનુભવિસ્સતિ, અનુભોસ્સતિ, (હરિસ્સતિ) હસ્સતિ. એતેસન્તિ કિં? ભવતિ; બ્યઞ્જનસ્સાતિ કિં? બભુવ.

બ્રૂતો તિસ્સીઞ-.

બ્રૂતો પરસ્સ તિસ્સ ઈઞ વા હોતિ; બ્રવીતિ, બ્રૂતિ.

ક્યસ્સ-.

ક્રિયત્થા પરસ્સક્યસ્સ ઈઞ્વા હોતિ; પચીયતિ પચ્ચતિ.

એય્યાથસ્સઞઆઈથાનં ઓઅઅંત્થત્થોવ્હોક-.

એય્યાથાદીનં ઓઆદયો વા હોન્તિ યથાક્કમં; તુમ્હે ભવેય્યાથો, ભવેય્યાથ; ત્વં અભવિસ્સ, અભવિસ્સે; અહં અભવં, અભવ; સો અભવિત્થ, અભવા; સો અભવિત્થો, અભવી; તુમ્હે ભવથવ્હો, ભવથ–-આસહવરિતોવ અકારો ગય્હતે–-થો પનન્તે નિદ્દેસા ત્વાદિસમ્બન્ધીયેવ, તસ્સેવ વા નિસ્સીતત્તા; નિસ્સયયકરણમ્પિ હિ સુત્તકારાવિણ્ણં.

ઉંસ્સિંસ્વંસુ -.

ઉમિચ્ચસ્સ ઇંસુઅંસુ વા હોન્તિ; અગમિંસુ, અગમંસુ, અગમું.

એમન્તા સું-.

ઞાદેસતો ઓઆદેસતો ચ પરસ્સ ઉમિચ્ચસ્સ સું વા હોતિ; નેસું, નયિંસુ; અસ્સોસું, અસ્સું–-આદેસત્તાખ્યા પનત્થં ત્તગ્ગહણં.

હૂતો રેસું-.

હૂતો પરસ્સ ઉમિચ્ચસ્સ રેસું વા હોતિ; અહેસું, અહવું.

ઓસ્સ ઐત્થત્થો-.

ઓસ્સ અઆદયો વા હોન્તિ; ત્વં અભવ, અભવિ, અભવિત્થ, અભવિત્થો, અભવો.

સિ-.

ઓસ્સ સિ વા હોતિ; અહોસિ ત્વં અહુવો.

દીઘા ઈસ્સ-.

દીઘતો પરસ્સ ઈસ્સ સિ વા હોતિ; અકાસિ, અકા; અદાસિ, અદા.

મ્હાત્થાનમુઞ-.

મ્હાત્થાનમુઞ્ઞા હોતિ; અગમુમ્હા, અગમિમ્હા; અગમુત્થ, અગમિત્થ.

ઇંસ્સ ચ સિઞ-.

ઇમિચ્ચસ્સ સિઞ વા હોતિ મ્હાત્થાનઞ્ચ બહુલં; અકાસિં, અકરિં; અઅકાસિમ્હા, અકરિમ્હા;અકાસિત્થ, અકરિત્થ.

એય્યુંસ્સું-.

એય્યુમિચ્ચસ્સ ઉં વા હોતિ; ગચ્છું, ગચ્છેય્યું.

હિસ્સતો લોપો-.

અતો પરસ્સ હિસ્સ લોપો વા હોતિ; ગચ્છ, ગચ્છાહિ–-અતોતિ કિં? કરોહિ.

ક્યસ્સ સ્સે-.

ક્યસ્સ વા લોપો હોતિ સ્સે; અન્ધભવિસ્સા, અન્વભુયિસ્સા, અનુભવિસ્સતિ, અનુભુયિસ્સતિ.

અત્થિતેય્યાદિચ્છન્તં સ્સુસસથસંસામ -.

અસ-ભુવીચ્ચસ્મા પરેસંએય્યાદિચ્છન્નં સાદયો હોન્તિ યથાક્કમં; અસ્સ, અસ્સુ, અસ્સ, અસ્સથ, અસ્સં, અસ્સામ.

આદિદ્વીન્નમિયાઇયું-.

અત્થિતેય્યાદિચ્છન્નં આદિભૂતાનં દ્વિન્નં ઇયાઇસું હોન્તિ યથાક્કમં; સિયા, સિયું.

તસ્સથો-.

અત્થિતો પરસ્સ તકારસ્સ થો હોતિ; અત્થ, અત્થુ.

સિહિસ્વટ-.

અત્થિસ્સ અટ હોતિ સિહિસુ; ટો સબ્બાદેસત્થો; અસિ, અહિ.

મિમાનં વા મ્હિમ્હા ચ-.

અત્થિસ્મા પરેસં મિમાનં મ્હિમ્હા વા હોન્તિ, તંસન્તિયો ગેન ત્થિસ્સ અટ ચ; અમ્હિ,અસ્મિ; અમ્હ, અસ્મ.

એસુ સ-.

એસુ મિમેસુઅત્થિસ્સ સકારો હોતિ; અસ્મિ, અસ્મ; પરરૂપબાધનત્થં.

ઈઆદો દીઘો-.

અત્થિસ્સ દીઘો હોતિ ઈઆદિમ્હિ; આસિ, આસું, આસિ, આસિત્થ, આસિં, આસિમ્હા.

હિમિમેસ્વસ્સ-. અકારસ્સ દીઘો હોતિ હિમિમેસુ; પવાહિ, પવામિ, પવામ; મુય્હામિ.

સકા ણાસ્સ ખ ઈઆદો-.

સકસ્મા કણાસ્સ ખો હોતિ ઈ આદિસુ; અસક્ખિ, અસક્ખિંસુ.

સ્સે વા-.

સકસ્મા કણાસ્સ ખો વા ભોતિ સ્સે; સક્ખિસ્સા, સક્કુણિસ્સા; સક્ખિસ્સતિ, સક્કુણિસ્સતિ.

તેસુ સુતો કેણાકણાનં રોટ-.

તેસુ ઈઆદિસ્સેસુ સુતો પરેસં કેણાકણાનં રોટ હોતિ; અસ્સોસિ, અસુણિ; અસ્સોસ્સા, અસુણિસ્સા; સોસ્સતિ, સુણિસ્સતિ.

ઞાસ્સ સનાસ્સ નાયો તિમ્હિ-.

સનાસ્સ ઞાસ્સ નાયો વા હોતિ તિમ્હિ; નાયતિ. જાનાતિ.

ઞમ્હિ જં-.

ઞાદેસે સનાસ્સ ઞાસ્સ જં વા હોતિ; જઞ્ઞા, જાનેય્ય.

એય્યસ્સિયાઞા વા-.

ઞાતો એય્યસ્સ ઇયાઞા હોન્તિ વા; જાનિયા, જઞ્ઞા, જાનેય્ય.

ઈસ્સચ્યાદિસુ કના લોપો-.

ઈઆદો સ્સચ્યાદો ચ ઞાતો કના લોપો વા હોતિ; અઞ્ઞસિ, અજાનિ; ઞસ્સતિ, જાનિસ્સતિ.

સ્સસ્સ હિ કમ્મે-.

ઞાતો પરસ્સસ્સસ્સ હિ વા હોતિ કમ્મે; પઞ્ઞાયિહિતિ, પઞ્ઞાયિસ્સતી,

એતિસ્મા-.

એતિસ્મા પરસ્સસ્સસ્સહિ હોતિ વા; એહિતિ, એસ્સતિ.

હના છેખા-.

હના સ્સસ્સ છેખા વા હોન્તિ; હઞ્છેમ, હનિસ્સામ; પટિહંખામિ, પટિહનિસ્સામિ.

હાતો હ-.

હાતો પરસ્સ સ્સસ્સ હ હોતિ વા; હાહતિ, છહિસ્સતિ.

દક્ખખહેહિહોહીહિ લોપો-.

દક્ખાદીહિ આદેસેહિ પરસ્સસ્સસ્સ લોપો વા હોતિ; દક્ખતિ. દક્ખિસ્સતિ; સક્ખતિ, સક્ખિસ્સતિ; હેહિતિ, હેહિસ્સતિ; હોહિતિ, હોહિસ્સતિ.

કયિરેય્યસ્સેય્યુમાદીનં-.

કયિરા પરસ્સેય્યુમાદીનમેય્યસ્સ લોપો હોતિ; કયિરું, કયિરાસિ, કયિરાથ, કયિરામિ, કયિરામ.

ટા-.

કયિરા પરસ્સ એય્યસ્સટા હોતિ; સોકયિરા.

એથસ્સા-.

કયિરા પરસ્સેથસ્સ આ હોતિ; કયિરાથ.

લભા ઇંઈનં થંથા વા-.

લભસ્મા ઇંઈઇચ્ચેસં થંથા હોન્તિ વા; અલત્થં, અલભિં; અલત્થ, અલભિ.

ગુરૂપુબ્બા રસ્સા રે ન્તેન્તીનં-.

ગુરૂપુબ્બસ્મા રસ્સા પરેસં ન્તેન્તીનં રે વા હોતિ; ગચ્છરે, ગચ્છન્તિ; ગચ્છરે, ગચ્છન્તે; ગમિસ્સરે, ગમિસ્સન્તિ; ગમિસ્સરે, ગમિસ્સન્તે--ગુરુપુબ્બાતિ કિં? પચન્તિ. રસ્સાતિ કિં? હોન્તિ

એય્યેય્યાસેય્યન્તં ટે-.

એય્યાદીનં ટે વા હોતિ; સો કરે, સો કરેય્ય; ત્વં, કરે, ત્વં કરેય્યાસિ; અહં કરે, અહં કરેય્યં.

ઓવિકરણસ્સુ પરચ્છક્કે-.

ઓવિકરણસ્સ ઉ હોતિ પરચ્છક્કવિસયે; તનુતે.

પુબ્બચ્છક્કે વા ક્વચિ-.

ઓવિકરણસ્સ ઉ હોતિ વા ક્વચિ પુબ્બચ્છક્કે; વનુતિ, વનોતિ.

એય્યામસ્સેમુ ચ-.

એય્યામસ્સેમુ વા હોતિ, ઉ ચ; ભવેમુ, ભવેય્યામુ, ભવેય્યામ.

ઇતિ મોગ્ગલ્લાને વ્યાકરણે વુત્તિયં ત્યાદિકણ્ડો છટ્ઠો.

સમત્તા ચાયં મોગ્ગલ્લાનવુત્તિ છહિ ભાણવારેહિ.

યસ્સ રઞ્ઞો પભાવેન ભાવિતત્તસમાકુલં,
અનાકુલં દુલદ્ધીહિ પાપભિક્ખૂહિ સબ્બસો;

લઙ્કાય મુનિરાજસ્સ સાસનં સાધુ સણ્ઠિતં,
પુણ્ણવન્દસમાયોગા વારિધીચ વિવદ્ધતે;

પરક્કમભુજે તસ્મિં સદ્ધાબુદ્ધિગુણોદિતે,
મનુવંસદ્ધજાકારે લઙ્કાદીપં પસાસતિ;

માગ્ગલ્લાનેન થેરેન ધીમતા સુચિવુત્તિનં,
રચિતં યં સુવિઞ્એય્યમસન્દિદ્ધમનાકુલં;

અસેસવિસયવ્યાપિ જિનવ્યપ્પથનિસ્સયં,
સદ્દસત્થમનાયાસસાધિયં બુદ્ધિવદ્ધનં;

તસ્સ વુત્તિ સમાસેન વિપુલત્થપ્પકાસની,
રચિતા પુન તેનેવ સાસનુજ્જોતકારિનાતિ;